

**A POZSONYI ÁLLAMI LEVÉLTÁR
VÁGSELLYEI FIÓKLEVÉTÁRÁNAK
ÉVKÖNYVE**

Összeállította és szerkesztette
Gaucsík István
Novák Veronika

© Galambos Sándor, Robert Hoza, Hudi József, Jakab Réka, Martin Korčok, Rudolf
Kuklovský, Eva Kowalská, Nagy Ferenc, id. Novák Veronika, ifj. Novák Veronika, Ölveti
Gábor, Radics Kálmán, Szögi László, Tomáš Tandlich
© Hungarian translation: Gaucsík István
ISBN 978-80-969996-1-3

ARCHIVUM SALA LEVÉLTÁRI ÉVKÖNYV IV.

Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár

**Vágsellye–Šaľa
2008**

Beszámoló a vágsellyei levéltár 2007. évi tevékenységéről

A 2007-es év több jelentős változást hozott a levéltár működésében. Hosszú szünet után a kastélyépületen végre októberben folytatták a felújítási munkálatokat. Az év végére már kézzelfogható eredmények is születtek, több raktárhelyiséget és az irodákat is befejezték. Végre valahára felcsillant a reménysugár, hogy a 2008-as év végére vagy esetleg 2009-re az épületet teljesen felújítják. A munkákat immár megváltoztatott tervek alapján valósították meg. A rekonstrukció második szakaszában az eredetileg javasolt elképzelések módosultak. Anyagi okok miatt az udvar és a pincehelyiség felújítását későbbre halasztották. Az új tervek pozitívuma volt, hogy a műemlékjellegű épületrészek felújítására és megőrzésére külön hangsúlyt fektettek.

A levéltárosok összetételében is változások történtek. Mária Chovancová, aki 1973-tól dolgozott a levéltárban, 2007. január 1-jével ment nyugdíjba. Mária Gedayová 2007. május 31-vel fejezte be a munkáját, szintén elérte a nyugdíjkorhatárt. Harangozó Adrianna 2007. január 15-én lépett be. Körös Zoltán rövid ideig maradhatott, 2007. július 1-jétől október 31-ig, mert a belügyminisztériumon belüli létszámcsoökkentés sajnos bennünket is érintett. A levéltár szakmai tevékenységére negatívan hatott a létszámcsoökkentés, hiszen jelenleg már az a helyzet, hogy egy járásra három levéltáros sem jut. Csak reméljük, hogy a 2003-ban elfogadott szlovákiai levéltárfejlesztési koncepcióban foglaltaknak a felelős tényezők eleget tesznek, és így többek között a levéltárosok számának növelésére is sor kerülhet.

A kedvezőtlen személyi és infrastrukturális feltételek között továbbra is teljesítettük a szakmai feladatokat. A levéltári kutató- és ügyfélszolgálat teendőinek ellátása a nehéz körülmények között még igényesebbé vált.

A 2006-os konferencia hallgatósága

A munkanapok megoszlása az egyes tevékenységek szerint

A tevékenység fajtája	Munkanapok száma
Iratkezelés és selejtezés	171
A Szlovák Köztársaság levéltári örökségének nyilvántartása	39
Anyagvédelem	32
Fondok feldolgozottsága és közzététele	809
Kutató- és ügyfélszolgálat	501
Könyvtár	6
Tudományos, publikációs és közművelődési tevékenység	218
Levéltárigazgatás és gazdasági tevékenység	241
Intézményi levéltár	42

Iratkezelés és selejtezés

Ebben az évben 323 iratkezelési szabályzatot hagytunk jóvá és 97 selejtezésről szóló határozatot adtunk ki. Véleményünk szerint ez a szám jelzi, hogy nem mindegyik fondképző szerv tudatosította a törvény által előírt kötelességeit az iratkezelés terén. Az iratkezelési szabályzatok jóváhagyásának időtartama ebben az évben sem lépte túl a két hetes időt. Az iratkezelés és selejtezés terén komoly hátráltató tényező a személygépkocsi hiánya. A törvény által előírt ellenőrzéseket és felméréseket ezért nem tudjuk megfelelő számban teljesíteni.

A levéltár a raktározási nehézségek miatt 88 ifm terjedelmű levéltári anyagot vett át. Vágsellyei járás következő településeinek az anyakönyveit vettük át: Mocsonok, Negyed, Pered, Sókszelőce, Vágfarkasd, Vágsellye és Vágtornóc.

A vágsellyei levéltár 2007. december 31-én 686 fondot kezelt, 4843 ifm terjedelemben.

A levéltári fondok feldolgozottsága és segédletekkel való ellátottsága

A fondfeldolgozás tevékenységeink között elsőbbséget élvezett. A fondokat kizárólag elektronikus formában, a Bach számítógépes program segítségével készítjük. Ebben az évben már régebben rendezett és feldolgozott fondok segédletei készültek el. A fondfeldolgozás során az állam- és közigazgatási szervekre fektetjük a fő hangsúlyt.

Elkészült segédletek 2007-ben

Somorjai Járási Hivatal (1923–1938), 3 kötet
Dunszerdahelyi Járási Ipartársulat (1851–1945), 2 kötet
Galántai Járási Hivatal, építkezési szakosztály (1960–1973), 2 kötet
Somorjai Jegyzői Hivatal (1902–1936), 1 kötet
Pohl Károly közjegyző (1883–1885), 1 kötet
Vághosszúfalui Helyi Nemzeti Bizottság (1950–1990), 1 kötet

Kutató- és ügyfélszolgálat

A 2007-es évben a kutatók számának növekedését könyvelhettük el: összesen 92 kutató 130-szor kutatott. A kutatások legfőképpen helytörténeti irányultságúak voltak és főleg az 1945 utáni időszakot célozták meg.

Az ügyfélszolgálat 832 kérvényt regisztrált. A levéltár 3341 másolatot, kivonatot és igazolást adott ki. A legigényesebb és legösszetettebb munkát egy ügyvédi iroda kérvénye jelentette. Ez az iroda a régióbeli katolikus egyházi földtulajdon restitúciójával foglalkozik. Például az egyik általa benyújtott kérvény, mely különböző kataszteri területekre vonatkozott, több mint 200(!) dokumentum összeválogatását jelentette. Az ilyen jellegű kérvények elintézése külön feladatot jelent.

A 2007-es konferencia hallgatósága

Tudományos, publikációs és közművelődési tevékenység

Vágsellyén 2007. szeptember 14-én került sor a *Csallóközi és mátyusföldi diákok peregrinációja* című nemzetközi konferencia megrendezésére. A rendezvényen szlovákiai és magyarországi előadók adtak elő és a levéltár épületében kiállítás is nyílt. Rendezvényünkre 80 résztvevő látogatott el, köztük levéltárosok, történészek, muzeológusok, pedagógusok és a történelem iránt érdeklődők is.

A kiállítás a művelődés történetének keresztmetszetét nyújtotta a középkortól 1918-ig. A kiállításra a mai Galántai, Dunaszerdahelyi és Vágsellyei járás területéről származó külföldi oktatási intézményekben tanult diákok jegyzékeit készítettük el. Az ilyen formában közvetített új adatok azt bizonyították, hogy a városi központ hiánya ellenére a csallóközi és mátyusföldi diákok ugyanolyan számban látogattak külföldi egyetemeket mint más régióbeliek.

A levéltár munkatársainak publikációi 2007-ben

Szerkesztett kötet

Gaucsík István–Novák Veronika (szerk.): Archivum Sala, Ročenka III., Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa, Šaľa, 2007, 189 oldal

Gaucsík István–Novák Veronika (szerk.): Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, Vágsellye, 2007, 183 oldal

A 2007-es kiállítás vendégeinek egyik csoportja

Tanulmány kötetben

Gaucsík István

Adalékok Somorja városi gazdálkodásának vizsgálatához. In: Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., Gaucsík István–Novák Veronika (szerk.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fiókleveletár, Vágsellye–Šaľa, 2007, 147–158.

Príspevok k výskumu mestského hospodárenia Šamorína. In: Archivum Sala, Ročenka III., Gaučík Štefan–Nováková Veronika (szerk.), Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa, Šaľa, 2007, 141–150.

Helyzetkép a szlovákiai magyar katolikus „levéltárakról“ a kulturális intézményépítés tükrében. In: Magyar Levéltárosok Egyesülete 2006. évi vándorgyűlése. Veszprém, 2006. augusztus 28–30., Bilkei Irén (szerk.), Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2007, 301–308.

Novák Veronika

Vývoj mestečiek na Žitnom ostrove a Matúšovej zemi do konca 18. storočia. In: Archivum Sala, Archívna ročenka III., Gaučík Štefan–Nováková Veronika (szerk.), Štátny archív v Bratislave, pobočka, Šaľa, Šaľa, 2007, 127–139.

A csallóközi és mátyusföldi mezővárosok fejlődése a 18. század végéig. In: Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., Gaucsík István–Novák Veronika (szerk.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fiókleveletár, Vágsellye–Šaľa, 2007, 133–146.

Néhány gondolat a szlovákiai levéltárak fondjegyzékének készülő II. kötetéről. In: Magyar Levéltárosok Egyesülete 2006. évi vándorgyűlése. Veszprém, 2006. augusztus 28–30., Bilkei Irén (szerk.), Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2007, 143–146.

Niekoľko postrehov k vývoju obecných pečatí na území dnešných okresov Galanta a Šaľa. Ragačová, Júlia (szerk.): Pečate a ich používatelia. Ministerstvo vnútra SR – odbor archívov a registratúr, Bratislava, 2007, 67–71.

Tanulmány periodikumban

Gaucsík István

Bankstratégiák a dél-felvidéki területeken (1938–1941), Limes, 2007, 2. szám, 83–97.

Nemzetiek és kozmopoliták avagy a szlovák amalgám. Észrevételek az újabb szlovák történetírás Monarchia-képeről, Limes, 2007, 3. szám, 17–24.

Recenzió, kritika, ismertetés

Gál Margit

Józsa Attila: Százéves a bösi kálvária (Nagymácsédi Közlöny, 2007, 3. szám, 25.)

Gaucsík István

Ormos Mária: A gazdasági világválság magyar visszhangja (1929–1936). Budapest, Eötvös Kiadó–PolgART Könyvkiadó, 2004. (Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2007, 1. szám, 201–203.)

Novák Veronika

Heraldický register Slovenskej republiky IV. (Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., Gaucsík István–Novák Veronika (szerk.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, Vágsellye–Šaľa, 2007, 173–175.)

Pokreis Hildegarda

Miery a váhy v dejinách ľudskej spoločnosti (Archivum Sala, Levéltári Évkönyv III., Gaucsík István–Novák Veronika (szerk.), Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, Vágsellye–Šaľa, 2007, 176–179.)

Archivum Sala, Levéltári Évkönyv I. (Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2007, 1. szám, 206–207.)

További kisebb cikkek és kéziratok

Gál Margit

A szlovákiai magyarok csehországi deportálása és a csehszlovák-magyar lakosságcsere 1947–2007, Nagymácsédi Közlöny, 2007, 1. szám, 10–11.

Novák Veronika

Feketeházy János 1842–1927. Vydal: Csemadok–základná organizácia Šaľa, (é. n.) 10 oldal

Csallóközi és mátyusföldi diákok peregrinációja (kiállítási katalógus)

Pázmány Péter és Vágsellye (megjelenés előtt)

Szlovákiai levéltárak fondjegyzéke, II. kötet (megjelenés előtt)

Lektorált munka

Novák Veronika

Török Enikő (szerk.): Magyarország Történeti Helységnévtára. Nyitra megye (1773–1808). Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest, 2007.

A 2007-es kiállítás egyik műtárgya

Anyagvédelem

A levéltári iratok védelmét a folyamatos átalakítási munkák miatt nem tekinthetjük elegendőnek. A levéltári fondok állandó betakarása, hogy bizonyos fokig a dobozokat a portól megvédjük, sokszor nem vezetett kellő eredményre. Beigazolódott, hogy egy levéltári épület

felújítása előtt, ha a levéltári anyagot nem helyezik át megfelelő helyre, tehát más épületbe, az anyagvédelmi előírásoknak nem lehet eleget tenni, ami gyakorlatilag katasztrófális helyzetet teremt. Ilyen viszonyok között a levéltár dolgozói 2007-ben több mint 2000 ifm iratanyagot mozgattak meg és helyezték át. A legfőbb gondot az jelentette, hogy ezek a költöztetések még ideigleneseknek tekinthetők. Több raktárhelyiségben hiányoznak a polcrendszerek, mert a szolgáltató cég nem teljesítette a szerződésben foglaltakat. A levéltár az ilyen ügyekben nincs döntéshozó helyzetben.

Könyvtári munkák

A Vágsellyei Városi Hivatal támogatásával, mely egy segédmunkaerőt bocsátott a rendelkezésünkre, sikerült a szakkönyvtár állományát elektronikus formában feldolgozni. Bízunk benne, hogy ez az adatbázis a közeljövőben internetes hozzáférést is kap. A könyvtár többi részét is ebben a formában tervezzük feldolgozni.

Levéltárigazgatási és gazdasági tevékenység

Az épület rekonstrukciója miatt az igazgatási, irányítási és gazdasági jellegű munkák száma is megnőtt. A kivitelező céggel és a kisebb szolgáltató cégekkel folyamatos kapcsolattartásra és egyeztetésekre volt szükség. Ezek mellett több olyan teendő nehezedett a levéltárra, melyek elintézése és irányítása a belügyminisztérium gazdasági osztályának lett volna a feladata. A minisztérium tisztségviselői közötti kommunikációs zavarok sokszor kedvezőtlenül hatottak a felújítási munkák folyamatosságára. A tűzvédelmi és biztonságtechnikai berendezések körüli tárgyalások, illetve a támogatókkal zajló állandó egyeztetések nagyon időigényesek voltak.

Befejezés

Ezt az évet a szakmai munkák eredményessége szempontjából sikeresnek tekinthetjük. Nemcsak a fondfeldolgozásra, hanem a kutató- és ügyfélszolgálatra, valamint a levéltári kulturális örökség kiállítás formájában történő közvetítésére is gondolunk. A munkatársak számának csökkenése jelentette a negatívumot. Emellett az anyagi eszközök korlátozottsága és néhány adminisztratív és szervezési dolog (papírhiány, az irattartók bebiztosítása) okozott problémákat. Bízunk benne, hogy a belügyminisztérium gazdasági osztályának átszervezése után már ezekkel nem szembesülünk. Továbbra is komoly gondot jelent a megfelelő raktárak hiánya, ezért csak korlátozott mennyiségben tudunk levéltári anyagot átvenni.

Annak ellenére, hogy a levéltári épület eredetileg tervezett átadási határidejét (2007. október 31.) már túllépték, bízunk benne, hogy a következő évben a felújítást már befejezik és a vágsellyei levéltárban kedvező feltételek között folyhat a munka.

Novák Veronika
igazgató

TANULMÁNYOK

**Hová lett e vidék zsidósága című konferencia
(2006. szeptember 8., Vágsellye)**

Robert Hoza

A felső-magyarországi zsidóság története 1918-ig¹

A Római Birodalom bukása után, a mai Szlovákia területén található várhelyek mellett idegen, a források szerint zsidó és arab kereskedők telepedtek le. Jelenlétük a korai feudális korszak Nagy Moráviájában is feltételezhető, ahol a zsidó kereskedők a megerősített várhelyek mellett, vásártartás végett telepedtek le. Ezen elmélet valóság alapját a korabeli kereskedelmi utak hálózata, különösen az ún. rodanita útvonal képezi (a rodaniták olyan zsidó kereskedők voltak, melyek szekereit fegyveres kíséret védte). A rodaniták a kereskedelmi szempontból fontos helyeken telepeket létesítettek. A rodanita útvonal a mai franciaországi Rhôn folyó Földközi-tengeri torkolatától indult, a folyás irányával szemben a Rajna, majd a Duna felé. Onnan Prága és Krakkó irányába fordult. A további irány bizonytalan: vagy a Kárpátok északi vonulata mellett a mai Ukrajna területén a Dnyeper mentén haladt tovább, vagy a Morva-kapun keresztül, a pozsonyi réven át a Pannon-medencébe juthatott, ahonnan a Krím-félszigeten végződhetett.

Szent István, miután elfogadta a kereszténységet, ennek következtében a zsidók üzleti tevékenységét (nemesfém-kereskedés) is jogszabályok határolták be.

A zsidók első Magyarországra irányuló tömeges költözése I. András uralkodása idején zajlott le. Csehország királya, II. Spytihněv, a pápa kezdeményezésére a sázavai kolostorból a szláv szerzeteseken kívül az országból a zsidókat is elűzte. I. Béla a vásártartás napjául a szombati napot jelölte meg. Ezzel a rendelkezéssel a zsidó kereskedők részvételét kívánták lehetetlenné tenni. Nemsokára a vegyesházasságokat (keresztény és zsidó között) is tiltották. A keresztesháborúk hatására Magyarországon is erőszakosságok történtek, és Nyugatról a zsidók új migrációs hulláma érte el az országot. A zsidók elleni fellépések jelezték, hogy a zsidókat Jézus Krisztus gyilkosaiként kezelték. A Magyar Királyság I. Kálmán uralkodása alatt is tovább fogadta be a zsidókat, azonban nem telepedhettek le a püspöki székhelyű városokban.

Az 1215-ös lateráni zsinat a zsidókat a Német-római Birodalom szolgálóinak nyilvánította a zsidókat. Ez a regálejogok bérletének meghatározásához vezetett, mely a keresztény uralkodóknak anyagi bevételt jelentett. A zsidó kereskedők befolyása csökkent és csak a pénzügyi műveletekkel foglalkozhattak. A pénzzel kapcsolatos munkát a legfelsőbb egyházi vezetők összeegyeztethetetlennek tartották a keresztény erkölccsel. A zsidóknak az uzsoraüzletek végzése miatt ruházatukon színes jelet kellett viselniük. Magyarországon II. András vezette be a megkülönböztető jel viselését. A legszigorúbban Budán (vörös szövet) és Pozsonyban (*pallium et capucium*) tartatták be. Az izraeliták és izmaeliták az 1222-es rendelet szerint az adó- és vámhivatalokban nem tölthettek be állást. II. András ugyanezt a rendeletét 1231-ben is megismételte, mikor a zsidóknak megtiltotta, hogy a pénzverde irányításában vegyenek részt és királyi hivatalokat vállaljanak. A vallási türelmetlenséghez a verseny türelmetlensége társult.

IV. Béla megpróbálta ezt a helyzetet megváltoztatni, és Alfonz portugál király eljárására hivatkozott, aki zsidóknak is megengedte a királyi bevételek bérletét, de csak megbízható kereszténnyel együtt. A tatár betörés után a király az elnéptelenedett országba vendégeket hívott, köztük zsidókat is. Az uralkodó a pozsonyi, szenicei, nagyszombati, bazini, nyitrai és trencsényi zsidókat megjutalmazta az ország érdekében tett szolgálataikért. IV. Béla 1251-ben átvette II. Frigyes törvényét a zsidókról. Bár a törvény garantálta a biztonságukat, azonban a jogaikat és szabadságukat korlátozta. A királyi kamara szolgálói lettek. Többen már ekkor mint a várurak pénzügyi tanácsadói működtek. A zsidó földbérloket a királyi ellenőrök a

---

¹ A mai Délnyugat-Szlovákia területén honos zsidókat Oberlandereknek nevezték. Ezzel a megnevezéssel fokozatosan a felső-magyarországi területen található zsidókat jelölték.

legjobb gazdálkodók közé sorolták, földjeik a legjobban műveltek közé tartoztak, és nagy hozamokat hoztak. Az uralkodó ezért később elrendelte, hogy a zsidó földbérleteket ne ellenőrizték.

I. Nagy Lajos 1360-ban elrendelte, hogy a zsidóknak vagy el kell fogadniuk a kereszténységet vagy el kell hagyniuk az országot. A zsidók egy része így eltávozott, például a pozsonyiak a közeli Hainburgba vagy Lengyelországba. Lajos, később belátva hibás döntését, 1371-ben a kiűzött zsidókat visszatérésre biztatta. Azt szerette volna, hogy a régi szokás szerint adózzanak neki. Előtte már azonban egy évvel ismert volt a *Judenpuech–Judenbuch*, a pozsonyi zsidókódex. A szakemberek szerint német vagy bécsi jogi iratok alapján született.

Luxemburgi Zsigmond igyekezett jó kapcsolatokat képíteni a zsidókkal, mert anyagi eszközökre volt szüksége a török és a husziták ellen folytatott háborúkhöz.

Korvin Mátyás türelmes magatartást tanúsított azokkal a zsidókkal szemben, akik Cseh- és Morvaországból, valamint Ausztriából érkeztek a felső-magyarországi területre. Beköltözésüket az idézte elő, hogy megvádolták őket pestis terjesztésével és a kutak megmérgezésével. Mátyás 1477-ben létrehozta a zsidó prefektus hivatalát, aki a zsidó lakosság érdekeit képviselte a királyi udvarban és felelős volt az adóbehajtásokért.

II. Ulászló uralkodása alatt 1494-ben tragikus eseményre került sor Nagyszombatban. Egy gyermek eltűnésével és rituális gyilkosság elkövetésével a helyi zsidókat vádolták meg. Az áldozat vérért, a korabeli vélekedés szerint macesz vagy szerelmi bájjal készítéséhez használták fel. A gyermeket nem találták meg, azonban eltűnés előtt egy nappal a zsidó utcában látták, ezért vádolták meg a zsidókat. A bírósági tárgyalás után, melyet hamis vád alapján (*Alilat dam*) rendeltek el, 14 személyt égettek meg. A nagyszombati tragédiáról egy krakkói zsinagógában talált öreg kódexben is megemlékeztek. A 45 versszakból álló gyászverset Józsuá ben Chaim írta, aki Nagyszombatot meg is átkozta. Ekkor még Európában Gerber Simon esetére is emlékeztek, akit Tridentben 1475-ben rituális gyilkossággal vádolták meg. A kínvallatások során ismerte be „bűnösségét”. A velencei dózse ezzel kapcsolatban rendeletet adott ki, melyben a zsidókat érintő ilyen jellegű vádak hazugságoknak és kitalált dolgoknak bélyegezte. Az akkori pápa, IV. Sixtus is elutasította ezeket a vádakokat. A *Der Jude ist schuld* német mondásnak Nagyszombatban mégis nagy visszhangja volt. A magisztrátus az ún. zsidó (később szeredi) kapura az állítólag a zsidók által meggyilkolt kisgyermek szobrát helyeztetette. A szobor a klarisszák kolostora mellett még 1850-ben is megvolt. A hagyomány szerint „a bűnösök” megégetése után a többiek elűzték. A kutatások ellenben azt bizonyították, hogy a zsidók 1539-ig maradtak Nagyszombatban. I. Ferdinánd csak ezután rendelte el kiűzésüket. A városba csak II. József uralkodása alatt tértek vissza. Meg kell még jegyezni, hogy II. Ulászló a Dózsa-felkelés leverésére a magyarországi zsidókra külön adót vetett ki.

II. Lajos a zsidókat jelölő megszégyenítő külső jelölések eltávolítását akarta elérni. A zsidó bírókat védelme alá vette és a zsidókat üldöző, kirabló személyeket üldöztette. A mohácsi csata után a helyzet rosszabbra fordult: a keresztény lakosság a zsidókat török kémeknek tekintette. II. Lajos özvegye, Mária királyné, mikor 1526. október 9-én Pozsonynak kiváltságlevelét adott, melyben így fogalmazott: „*A nyomor és a szegénység semmi más miatt nem gyengítette le a polgárokat, csakis a zsidók nagy száma miatt. A menedék miatt maradtak már ne tartózkodjanak itt, házaikat el kell adni, hogy ne tudjanak visszatérni*”.

II. Miksa is diszkriminatív rendeletet adott ki, ugyanis a bányatörvény tiltotta, hogy zsidók a bányavárosok környékén hét mérföldes körzetben letelepedjenek (*Non toleris Judeorum*). A zsidók a bányavárosokon keresztül csak az örök kíséretében haladhattak keresztül. Ezzel azt akarták elérni, hogy az értékes fémeket ne vásárolják és csempésszék. A zsidó kereskedők ezért vagy a bányavárosok közelében telepedtek le, vagy külön települést (*jisuvum*)

létesítettek (ilyennek tekintik a Zsolna melletti Varínt). A kereskedők reggel érkeztek a városba, estére pedig eltávoztak. Idővel könnyebben bejutottak a mezővárosokba.

A zsidók védelmében több nemes „fellépett”. Pálffy Miklós 1714-ben a birtokain élő zsidóknak az utazás- és mozgásszabadság, a vásárlátogatás, a szabad vallásgyakorlás és saját szokásaik szerinti temetkezés jogát adta meg. A család későbbi tagjai ezeket mindig megerősítették. Korábban Pongráczok, Révayak és Esterháyak is védelmükbe vették őket. A védelemért azonban fizettek.

VI. Károly császár Cseh- és Morvaországban az ún. familiáns törvényeket vezette be. Lényegüket az jelentette, hogy minden zsidó családból csak egy nőülhetett belföldön, a többieknek csak külföldön volt szabad. Emiatt növekszik a fiatal zsidó lakosság költözése a környező államokba, így Magyarországra is, ahol főleg Felső-Magyarország déli és nyugati területeire költöztek.

Mária Terézia, a kérések ellenére nem törölte el a zsidóknak a ruhájukon viselt megkülönböztető jelzéseit. A hosszú szakáll viselésére utasította őket, azzal az indokkal, hogy ez a judaizmus előírása. A zsidók azzal érveltek, hogy borotvát nem használhatnak, de a szakállukat nyírhatják. Mária Terézia uralkodása alatt 1764–1765 között Eperjesen rituális gyilkosság vádjávak illették a zsidókat. A Kisszeben melletti Orkuta községben egy ötéves parasztyermek meggyalázott holttestére bukkantak. A megyei bíróság egy gyermek vallomására alapozva döntését, aki a gyilkosság idején zsidók csoportját látta, a környék falvaiból 70 zsidó személyt fogatott össze. A kihallgatás után még 30 napig az eperjesi fogházban tartották őket. Sáros megyén a tömeghisztéria uralkodott el. Számos zsidó elhagyta a megyét. A fogva tartottak a védekezés jogát sem kapták meg, de sikerült kapcsolatba lépniük a befolyásos pozsonyi zsidókkal. Az uralkodónőnél történt közbenjárást követően a helytartótanács ügyvéd kijelölését rendelte el a zsidók részére és megtiltotta azoknak a képeknek a terjesztését, melyek a „kis vértanút” ábrázolták és zsidóüldözésre heccelték a tömeget. Rituális gyilkosságot és a gyermek véreinek felhasználását rótták fel a vádlottaknak. A fő bizonyíték az eperjesi egyházi épületek festője, Andrej Trtina által készített kép volt. Az „alkotó” annak ellenére, hogy héberül sem tudott, a gyermek testén található égésnyomokban héber írásjeleket vélt felfedezni, és ezeket a festményen is ábrázolta. Végül három zsidó maradt vádlottként. Őket kínvallatásnak vetették alá, melyhez az uralkodó jóváhagyását is elnyerték. Két személy inkább áttért a keresztény hitre, az utolsó, egy tanító két napi vallatás után halt meg. Az ügyben végül a pozsonyi zsidó hitközség is fellépett. Az uralkodónő közbenjárásukra a vizsgálat lezárását és a fogva tartottak szabadon bocsátását rendelte el.

II. József társadalmi reformok bevezetésével kívánta a birodalmat megszilárdítani. A türelmi pátenst 1781-ben adta ki, mellyel egyenjogúsította az evangélikus, kálvinista, pravoszláv vallást a római katolikussal. A zsidókra a *Systematica gentis Judaicae regulatio* vonatkozott, mellyet 1783-ban vezettek be. A pátenst számos középkori tiltást és megkülönböztetést számolt fel és a 19. századi emancipációt készítette elő. Ezen törekvéseknek köszönhetően a zsidók addig tiltott szakmákat is betölthettek (kézműipar, mezőgazdasági vállalkozás, a szabad királyi városokban is letelepedhettek, de a bányavárosok kapui zárva maradtak előttük). II. József idejéből származik egy forrás, mely a komáromi zsidósággal kapcsolatos. A dokumentum egy asszony ítéletet tartalmazza, aki megölte az újszülöttjét és ezzel a zsidókat vádolta. Miután kiderült az igazság, száz év börtönre ítélték, és a város főterén nyilvánosan megvesszőzték.

A 19. század, a zsidóság szemszögéből az emancipáció korszaka volt. Bécsben az ún. udvari zsidók (*Hoffjuden*) csoportja alakult ki. Tagjaik között főleg bankárokat találhatunk, akik társadalmi felemelkedésüket a napóleoni háborúk alatt a Habsburgoknak nyújtott pénzügyi támogatásokkal érték el. A „felsőbb osztálytól” azonban őket a 16 nemesi öst előíró kamarai rendelet választotta el.

1831-ben tört ki a kolerafelkelés Felső-Magyarországon. A kolera kitörésével ismét a zsidókat vádolták. A vidéki lakosság azt gondolta, hogy a nemesek megmérgezték a kutakat, hogy elpusztítsák a parasztokat. A kutakba azonban fertőtlenítő szereket szórtak. A fellázadt parasztok udvarházakat dúltak fel és gyorsan a zsidók ellen fordultak.

A magyar országgyűlésen (1839–1840) a zsidók emancipációját (egyenjogúsítás a többséggel) a feudális rend eltávolításával akarták összekapcsolni. A képviselők egy része a zsidó vallás recepcióját szorgalmazta. Az alsóház a nem nemesi címek használatát javasolta. A felsőház és az uralkodó a javaslatok elfogadását akadályozta. Az 1840. évi 29. sz. törvény engedélyezte a zsidók letelepedését a városokban, kivételt a bányavárosok alkottak. A törvény részleges egyenjogúság biztosított, hiszen a Magyar Királyság területén iparral foglalkozhattak, gyárak lehettek a tulajdonukban és keresztény iskolákat is látogathattak.

1848 márciusa a vallásszabadságot is meghozta. Ez azonban a konzervatív köröknek nem tetszett. Kossuth Lajos 1848. április 2-án kijelentette: *„Ha kihirdetjük a vallások teljes egyenjogúságát, akkor 20 ezer zsidót mészárszékre viszünk”*. Zsidóellenes fellépések elsősorban az országgyűlés ideje alatt és húsvétkor fordultak elő. Az 1847–1848-as országgyűlés sem volt kivétel. Pozsonyban az erőszakosságok március 21–22-én zajlottak. Kitörésüket az okozta, hogy a polgárok tiltakoztak a zsidók belépése ellen a nemzetörségbe. A pozsonyi események Bazinban is visszhangot keltettek, ott is azt követelték, hogy a zsidók hagyják el a várost. A pozsonyi zavargások előtt, a pestiekkel egyidőben, Nagyszombatban is erőszakos cselekményekre került sor. Kassán megtiltották a zsidóknak, hogy a nemzeti kokárdát kitűzzék. A zsidókat bántalmazták, kirakatokat törtek be, letépték az iparosok cégereit, megszenstelenítették a zsidó szentélyeket. Névtelen keresztényellenes feliratok jelentek meg.

A zsidóellenes zavargások újabb hulláma áprilisban kezdődött, mely több települést ért el (Szenice, Bazin, Ószombat, Mijava, Brezová, Nagyszombat, Szered és Ótúra) és április 25-én Pozsonyt is. A zavargásokat katonaság bevonásával törték le. Pozsony megyében is zavaros állapotok uralkodtak. Önjelöltek szekereken jártak, hogy a zsidók vagyonát rabolják. Jozef Miloslav Hurban Mijaván próbálta a zsidóellenes hangulatot mérsékelni. A köznép között a következő jelszó terjedt: „ki a zsidókkal Amszterdamba!” Május kezdetén Vágújhelyen tört ki zsidóellenes zavargás. A környező falvak lakosai vettek benne részt, és a vizsgálat szerint kb. 300 ezer aranykorona értékben tulajdonítottak el vagyont. A falusiak vallomásai szerint lebélyegzett levelek köröztek, melyek csak egy mondatot tartalmaztak („ki a zsidókkal Amszterdamba!”). A zavargásokat itt is katonák számolták fel. Az események után Pesten egyesület alakult a zsidók észak-amerikai kivándorlásának lebonyolítására.

1848 júliusában ugyan javaslatot tettek a zsidók polgári és vallási egyenjogúsítására, azonban az áttekinthetetlen és feszült helyzetben az emancipáció rendezését elhalasztották. 1849. március 4-én I. Ferenc József nyilvánította ki a vallási egyenlőséget. A magyar forradalmi kormány a nemzetiségi törvénnyel együtt a zsidóság emancipációjáról is törvényt hozott.

A magyar forradalom veresége után a zsidóság számára a törvényi tiltások tovább éltek, például néhány szakma esetében. A liberálisabb rendelkezések bevezetésére később került sor. 1860-tól ingatlanok is a tulajdonukba kerülhettek. A hauerlandi zsidóság ebben az időszakban „terjeszkedik”. Nemcsak a felső-magyarországi bányavárosokba, hanem a Felső-Garam mentére és a Szepességbe is. A Radványiak birtokain már a 18. századtól kimutatható a zsidóság jelenléte, azonban Besztercebányán csak 1850 körül jelentek meg.

A zsidóság polgári egyenjogúsítását a 17. sz. 1867-es törvény biztosította. Azért, mert a zsidók nem fogalmaztak meg etnikai követeléseket, a szlovákokkal szemben a magyarosítás kevésbé érintette őket. Az új törvény azonban nem szabályozta a vegyesházasságokat.

A zsidó közösségen belül a 18. század végétől folyt a „kulturkampf”, a belső vallási reform, mely a felvilágosodás eszméiből táplálkozott. Német nyelvterületen keletkezett a Haskala, a

felvilágosodás zsidó formája. Létrehozója Mendelssohn Mose volt, aki a zsidóság integrációját szorgalmazta az európai társadalmakba és a hagyományos ortodox zsidó szemléletet is bírálta. A zsidó reformáramlat legismertebb felső-magyarországi képviselője Leo Holländer volt. Apja, Markus Holländer a 18. század végén költözött Eperjesre, annak ellenére, hogy a városi tanács a beköltözése ellen tiltakozott. Leo Holländer jó kapcsolatokat alakított ki a bécsi udvarral és továbbra is Eperjesen maradt. Tanulmányai alatt Kossuthal, Dessewffy Arisztiddal és Pulszky Ferencsel barátkozott, az utóbbival nyugat-európai körúton vett részt, melyen a zsidó közösségek helyzetével is megismerkedett. A reformgondolatokkal itt találkozott. Elsőként javasolták a magyarországi zsidóság képviselőjének a felsőházba.

A zsidóság a több évszázados elnyomás és megaláztatás alatt belsőleges viszonyt alakított ki vallásával. A felső-magyarországi zsidó vallási élet központja a pozsonyi hitközség volt, mely híres rabbikkal és jesivával dicsekedhetett. A főiskola Chatam Sofer (Mose Schreiber) működésének köszönhetően nemzetközi szintre emelkedett. Pozsonyt a 18. században „magyar Jeruzsálemnek“ nevezték. Chatam Sofer 1806 és 1839 között volt rabbi Pozsonyban (neve Chatam, legfőbb művének, a *Chiduse Torah Mose*-nak a rövidítése). Őt fia, Abraham Samuel Benjamin Schreiber (Ketaw Sofer) követte, majd az unoka Bernard Schreiber (Schewet Sofer). Az utolsó rabbi, Akiba Schreiber volt. Chatam Sofer jelentőségét bizonyítja, hogy a jabnei közsinagógában, mely a judaizmus egyik szent helyeként ismert, egy kőtáblán héber felirat található: Gaonim israelim risonim. A hosszú jegyzékben megtalálható Chatam Sofer neve is. Ő a judaizmuson belüli reformok következetes ellenzője volt. Mendelssohn tanítását nagyobb veszélynek tekintette, mint a 18. században ható hasszidizmust.

A 19. század első felében a legsűrűbben lakott zsidó régiók közé a következők tartoztak: Pozsony, Nagyszombat és Nyitra környéke, az Erdőhát, valamint a Csallóköz. Vágsellyétől keletre csak kisebb létszámú zsidó telepek voltak. A másik nagyobb területet a mai Kelet-Szlovákia jelentette, főleg a Szepesség és Kassa környéke. Az ide költözött zsidók jelölése Wasserpoliaci volt, mert az orosz zsidóüldözések következtében, lengyel területeken keresztül jutottak ide.

Számos hitközséget találhatunk a Vág völgyében is. A rabbinikus művelődés központjai a mai dél-szlovákiai területen alakultak ki (Galánta, Dunaszerdahely). Keleten a hunfalvai jesiva kivételnek számított. A 19. század második felében Samuel Rodenberg rabbi pedagógiai tevékenységének köszönhetően a pozsonyi és számos dél-szlovákiai jesivával versenyzett. A század végén ezen a területen kb. 30 jesiva működött. A jesivák végzettjei, mint főbbik működtek Jeruzsálemban, Pesten, Berlinben, Frankfurtban, Bécsben, Londonban és New Yorkban.

A 19. század második felében Magyarországon a zsidó hitközségek három fajtája létezett: ortodox, neológ és status quo ante. Az ortodox és reformista irányvonal közötti ellentét vezetett ehhez a megoszláshoz. Az Eötvös József által összehívott konferencia 1868. december 14. és 1869. február 24. között zajlott. A tárgyalás alapját a hitközségek és az iskolák szervezeti szabályzata alkotta. Meg kell jegyezni, hogy a neológ irányzat a kormány érdekeinek felelt meg. A konferencián a központosított egyházi szervezetről folyt a vita, melyet az ortodox vonal határozottan elutasított. Eötvös a konferencia rendelkezéseit kötelezőnek nyilvánította mindegyik irányzat számára. Ezután a zsidó hitközségek ortodox, kongresszusi (neológ) és status quo ante irányzatúak voltak. Az ortodoxia központja továbbra is Pozsony maradt.

1865-ben 21 rabbi a nagymihályi találkozón döntött a neológ reformokkal szembeni állásfoglalásról. A reformirányzat a 19. század közepéig küzdött az istentisztelet új elemeinek a bevezetéséért és a szakrális jellegű tárgyak új elhelyezéséért. Az ortodoxok a jiddis használata mellett törtek lándzsát, más nyelvek használatát nem engedélyezték. A hitközség tisztviselői nem viselhetek papi öltözetet és kórusénekek sem hangozhattak el. Abban a zsinagógában, ahol énekeltek, tilos volt a belépés, és esküvői szertartást sem engedélyeztek.

Ahol az almemor² nem volt nem állt a zsinagóga közepén, tilos volt az imádkozás. A női galérián nem lehetett korlát, és a nőket egyébként is jobban elkülönítették a szertartástól. Az így megfogalmazott határozatot 71 magyarországi rabbi írta alá.

A neológok a partikularizmus és szeparatizmus megszüntetését akarták elérni. Elképzelésük szerint a zsidóknak Mózes vallású magyarokká kellett volna válniuk, az ortodoxok azonban az asszimilációtól félték. Már Chatam Sofer kijelentette, hogy a zsidókat az asszimilációtól a diszkrimináció védte. Ortodox szempontból a nemzetiség nem játszott szerepet, csupán a vallás kiegészítője volt. Az ortodoxok a neológok ellenfelei lettek. A judaizmust úgy értelmezték, hogy a zsidó azért hívő, mert az akar lenni. Az ortodoxia saját egyházi szervezetet követelt, saját törvényekkel. Az ortodox rabbik küldöttsége 1869-ben Ferenc Józsefet is felkereste, és arra kérte, hogy a kongresszus határozatai ne vonatkozzanak rájuk. A saját egyházszervezetet 1872-ben kapták meg. A neológokat már 1869-ben elismerték. A zsidó hitközségek szétválását a magyar kormány 1872-ben hagyta jóvá.

A 19. század végén a felső-magyarországi neológ irányzat egyes képviselői a cionizmus felé orientálódtak. Bár az ortodox irányzat volt befolyásos ezen a területen, mégis a neológok letelepedésére került sor a városokban, legfőképpen a bányavárosokban. A status quo ante hitközségek lényegében az ortodox irányzathoz álltak közel, a Sulchan Aruch³ előírásait tartották be, de elutasították a belépést az ortodox szervezetbe és a rabbi vezető szerepét. Szerintük a rabbiknak kizárólag vallási kérdésekkel kellett volna foglalkozniuk, a községeket pedig világi vezetőknek kellett volna irányítaniuk.

Az izraelita vallás elismerésére és a polgári házasság bevezetésére 1894-ben került sor. A magyar országgyűlés rá egy évre törvényesen bevett vallásnak ismerte el a zsidó vallást.

A cionista mozgalom egy újabb fordulópontra jelentett a magyarországi zsidóság történetében. A Mizrahi egyesület 1904-es alapítása után a zsidók újra megosztottak lettek. Az ortodoxok elutasították a cionista gondolatokat, a visszatérést az óhazába. Az ortodoxok szerint a Mindenhatóknak kellett utasítást adnia az Ígéret földjére való visszatérésre, azzal, hogy elküldi a Messiást. A cionisták szerintük szembeszegültek az Úr akaratával. Az ortodoxok egy része mégis a cionizmusban Isten akaratát látta. A kivándorlás számukra isteni cselekedetnek tűnt és az ortodoxia véleményét hibásnak és elfogadhatatlannak tekintették. A cionizmus legmakacsabb ellenzőit tartották ultraortodoxnak. A hitközségekben olyan csoportok alakultak (*minian*), melyekben elutasították az anticionista hangvételű szónoklatokat. A hitközségeken belül szakadástól tartottak, mert ezen csoportok tagjai a vallási előírásokat betartották és ugyanolyan vallásosak voltak, mint a hagyományos ortodoxia képviselői.

Az ortodoxia a cionizmust vallási alapon, a neológia nemzetiségi alapon utasította el. A cionisták magukat nacionalistáknak tekintették. A neológok Mózes vallású magyaroknak tartották magukat, ezért a cionistáktól elkülönültek.

A magyarországi zsidóságot nem lehetett lebecsülni és megkerülni. Kitartásuk, céltudatosságuk, képzettségük és a kedvezőtlen viszonyokkal szembeni ellenállóképességük a korabeli társadalmi átlagot haladták meg. Mindezek irigységet, erőszakot, főbiákat váltottak ki. A magyarországi nemesség a kétkezi munkát lenézte. A szlovák parasztság nem ismerte le a nem kétkezi munkát. A zsidók a többség nyomása ellenére a magyarországi üzlet és kereskedelem meghatározó tényezőivé váltak. A nagybirtokokat jövedelmezővé tették, az újságírásban, politikában, igazságszolgáltatásban, tudományos életben és a művészetek terén érték el eredményeket. Keresett orvosok voltak. A zsidó iskolák kiemelkedő színvonalúak voltak. A zsidó kereskedő átlagban szélesebb választékkal rendelkezett és a nagyobb forgalmat alacsonyabb árakkal érte el, ezért vált veszélyes versenytársakká. Legfőbb előnyük volt, hogy hasznosítani tudták rugalmasságukat és európai kapcsolataikat. A gazdasági életben

² Almemor – Tóra-olvasó asztal.

³ Sulchan Aruch – „Terített asztal”, törvénykódex.

képesek voltak új technológiai vívmányokat bevezetni és fejlesztéseket megvalósítani. Az üldöztetések önfegyelemre, tárgyalóképességre és a munka észszerű megszervezésére tanították meg őket.

A szlovák politikusok élénk figyelemmel kísérték a felső-magyarországi zsidóság tevékenységét. A zsidósággal kapcsolatos álláspontjukat és nézeteiket a korszellem, a vallási orientáció, illetve a filozófiai hatások mellett az előítéletek, hiedelmek és a családi nevelés is befolyásolták. Például Jozef Miloslav Hurban 1849-ben így nyilatkozott: *„Nézzétek a zsidókat. Ez a nemzet, szétszórva a föld millió lakosai között, él, míg más nemzetek eltűntek. Miben található az erő, mely megőrizte ezt a népet? Ez semmi más, mint az Istenhez való hűség, a tiszta erkölcsök, szorgalom, takarékoság, mértékletesség. Ezt a népet nem szabad bántani. Nemes példájukat nekünk is követniünk kell.”* Hasonlítsuk össze ezt a kijelentést Hurban 1860 utáni értékeléseivel, vagy Svetozár Hurban Vajanský véleményével a 19. század végéről.

Viliam Paulíny-Tóth 1871-ben tette közzé írásait *Levelek a zsidókhoz* címmel. Felhívta a zsidókat, hogy olvadjanak össze a néppel, támogassák hazafias céljait, működjenek együtt az országgyűlési képviselőkkel, hogy a szlovák tanítási nyelvet használják az egyházi iskolákban. Ez az elképzelése nem valósulhatott meg. A szlovákiai zsidóság politikailag 1918 után jött létre. Csehszlovákiában a zsidók is nemzetiségi státust kaptak.

Hivatkozott irodalom

- Bárkány, Eugen–Dojč, Ľudovít. 1991: *Židovské náboženské obce na Slovensku*. Vesna, Bratislava, 438.
- Jelínek, Ješajahu Andrej 1999: *Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí*. Zborník statí, I. kötet, Bratislava.
- Jelínek, Ješajahu Andrej 2001: *Dynamika židovského osídlenia v Hornom Uhorsku v 19. storočí*. *Acta judaica slovacca*, 7., 7–35.
- Miskolczy, A. 1999: *Ako vznikol uhorský zákon o emancipácii Židov*. *Acta judaica slovacca*, 1999, 5, 33–42.
- Mlynárik, Ján 2005: *Dějiny Židů na Slovensku*. Academia, Praha, 358.
- Soukopová, Blanka–Salner, Peter 2004: *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt*. Zing Print, Bratislava, 99.
- Zaremska, H. 2005: *Żidzi w średniowiecznej Europie Środkowej: w Czechach, Polsce i na Węgrzech*. *Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk*, Poznań 2005, 128.

(Fordította Gaucsík István)

Martin Korčok

A galántai és dunszerdahelyi zsidó közösségek sorsa a második világháború után*

A galántai zsidó közösség

A 18. század kedvező politikai viszonyai lehetővé tették a galántai zsidóság virágzását, mely a 20. század kezdetén érte el tetőpontját. Galánta az első bécsi döntést követően Magyarországhoz került. Ettől kezdve a helyzetük csak rosszabbodott. A galántai zsidók számára 1944. június 5. lett a töréspont, amikor az érsekújvári gyűjtőtáborba deportálták őket. A közösség tagjainak útjai itt váltak szét. Többségük a gázkamrákban pusztult el. A közösségnek 1944 előtt több mint ezer tagja volt, belőlük a háború befejeztével kb. 200 személy tért vissza. 1948-ban túlnyomó részük elhagyta Galántát és elsősorban Izraelbe, illetve az Egyesült Államokba emigrált. A hitközség ennek ellenére fel tudta újítani tevékenységét. A világi ügyekkel az előljárárság foglalkozott, a vallásiakkal a rabbi.¹ A hitközség utolsó rabbija, az 1970-es évek közepéig Katz Izidor volt. Amikor eltávozott, az ún. Új zsinagógát² is lebontották, mely addig a galántai zsidók vallási életének volt a központja. Szerepét a ma is működő imaház tölti be, mely a Hviezdoslav utcában található.

A holokauszt idején meggyilkolt zsidók pontos számáról eddig még nem állnak rendelkezésünkre adatok. Kodály György, és a hitközség egykori elnöke, Schultz Adolf információi alapján mégis megközelítőleg megállapíthatjuk. Kodály szerint „Galántán 1700 zsidót gyűjtöttek össze, 1100-at galántáról és 600-at a környékről. Többségüket az érsekújvári gyűjtőtáborba deportálták, ahonnan 1944. június 12–15. között tovább vitték őket. Kb. 19%-uk tért vissza”. Schultz adatai a következők: „Galántán 1945 előtt 200–220 család élt, ami kb. ezer embert jelentett. A háború után kb. 200 jött vissza, a többiek a munkatáborokban pusztultak el”. Ha ezeket a közléseket vesszük figyelembe, akkor tehát Galántára 200, a járás többi részébe kb. száz személy jött vissza. Ezek az adatok megegyeznek azzal a jegyzékkel, mely a Galántára visszatértek vagyonának visszaszolgáltatási kérvényeit tünteti fel.³

A hívők alacsony száma már lehetetlenné tette két hitközség fenntartását. Ezek egyesítéséről születte döntés. Az új hitközség rabbija Krakauer József lett. Az előljárárság tagjai a következők voltak: Hercz Ignác (elnök), Schulz Ábrahám, Löwinger Jakab, Stern Dávid, és Löwinger Mátyás. A hitközség mellett két egyesület is működött. A Zsidó Jótékonyági Egylet, melynek tagjai Schultz Adolf és Müller Jenő voltak, valamint a Chevra Kadisa, temetkezési egylet, melynek vezetője Löwinger Dávid volt.⁴

A háború utáni hitközség helyzetét az egyik tag a következőképpen jellemezte: „*Ez számra ugyan kis közösség volt, azonban lélekben a legerősebbek közé tartozott Csehszlovákiában*”.⁵

Az 1945 utáni politikai erők a „zsidókérdés” megszüntetését akarták elérni. A zsidók az országból szabadon eltávozhattak. Ha azonban maradtak, az asszimiláció várt rájuk. A zsidó kisebbséget nem fogadták szívesen az új Csehszlovákiában.⁶ A háború utáni kétpárti

---

* A tanulmányban a galántai és dunszerdahelyi adatközlőkkel 1999–2006 között készített beszélgetések egyes részeit is felhasználtam. A mellékletben közölt képek a következő portálokról származnak: www.centropa.org, www.centropa.hu

¹ Korčok 2007: 43–58.

² Dudáš–Pekarovič (é. n.)

³ ŠA Ba, pob. Šaľa, ONV Ga, 32. d., 15291.

⁴ ŠA Ba, pob. Šaľa, ONV Ga, 196. d., 1951/262.

⁵ Férfi adatközlő.

⁶ Jelínek 1999: 106.

rendszerben politikai képviselet nélkül maradtak. Az 1948 februári kommunista hatalomátvétel után a szlovákiai zsidók kb. 65–75%-a hagyta el az országot.⁷

A zsidók emigrálása megszakítás nélkül folyt. Azok, akik túléltek a holokausztot elkeseredettek voltak, az ország egy nagy temetőnek tűnt a szemükben, és mindenáron el akartak menni. „Amikor visszatértünk, új életet kellett kezdenünk. A házunkon kívül semmit sem adtak vissza. Azidőtájt senki sem segített nekünk. A történetek után, sokan új életet szerettek volna kezdeni. Izrael megalakulásával sokan költöztek oda. A többiek az Egyesült Államokba mentek”.⁸ A kommunista puccs sokakat meggyőzött, hogy a zsidók élete nincs biztonságban. A zsidó közösségek hosszú időre megszűntek létezni.

Az 1949 januárjában, a cionista konferencián, Pöstyénben, egyébként az utolsón Csehszlovákiában, Ehud Ariel izraeli nagykövet alátámasztotta, hogy az emigrálásra 20 ezer személy kapott engedélyt. Ez gyakorlatilag az összes csehszlovákiai zsidóságot jelentette. A csehszlovák hatóságok világosan kifejezték, hogy akik maradnak, azoktól a teljes asszimilációt várják.⁹

A kivándorlás mindegyik szlovákiai várost érintette, köztük Galántát is. *„1948-ban nagy kivándorlás kezdődött. A galántai zsidóság többsége, mitnegy 150 személy emigrált. Elsősorban azért távoztak, mert megalakult Izrael állam. A hivatalos szervek semmilyen akadályt nem támasztottak. Az emberek megfizették vagyonuk kiszállítását és elmentek. Főleg Izraelbe távoztak, oda a cionisták mentek. Azok, akik nem hittek a cionistáknak, az Egyesült Államokba emigráltak”.*¹⁰ Az 1948 februárja után eltávozó galántaiaknak egy nyilatkozatot kellett aláírniuk: *„Elismerve, hogy a kötött betétek, a kárpótlás biztosítása és a magántulajdonban található földek a csehszlovák állampolgárok munkájától függenek, akik az állam építésében részt vesznek, kinyilvánítom, hogy abban az esetben, ha a Csehszlovák Köztársaság területéről elköltözöm, a kötött betétekért, a kisajátított vagyonért és a magántulajdonban található földekért semmiféle jogigényt nem támasztok. Ezt a nyilatkozatot kiskorú gyermekeim nevében is teszem”.* Mindegyik nyilatkozat mellé 1955-ben egy igazolást is tettek a következő szöveggel: *„A Galántai Helyi Nemzeti Bizottság igazolja, hogy ... született, ... évben, egykori itteni lakosnak az itteni településen semmiféle ingó vagy ingatlan vagyonnal nem rendelkezik. Galánta 1955 ...”*¹¹

A galántai hitközség számára ezen személyek eltávozása nagy veszteséget jelentett. Schultz Adolf szerint az 1940-es évek végén Jozef Krakauer rabbi, aki 1945-től működött Galántán, New Yorkba távozott. Az 1950-es évek kezdetén a hitközség tagjainak száma állandósult. Krakauer eltávozása után a rabbi Katz Izidor lett. *„Munkája kiterjedt a lelkesi teendőkre, imák tartására, temetésekre, esküvőkre. Az előljárási tevékenységébe nem szóltak bele. A rabbikat az állami fizette”.*¹² A hitközséget az előljárási vezető vezette. Az előljárási vezetője Richner László után Hertz Ignác lett. A titkári funkciót Löwinger Mátyás töltötte be.

A totalitárius rendszer az egyházi intézményeket igyekezett elnyomni, az állambiztonság útján figyeltette őket és az előljárási vezetői iránt is érdeklődött. Katz Izidor tevékenységéről negyedévenként küldött jelentéseket Matej Sokol a Pozsonyi Kerületi Nemzeti Bizottságnak. Példaként egyet említünk 1959. december 21-ről: *„A prédikátor az egyház tagjainak szolgálatában áll, és arra törekszik, hogy a hívők elégedettek legyenek vele. A vallásosság egész évben állandó. Rendszeresen találkoznak, az ünnepeket és szertartásokat megtartják. Ezen egyház hívői akkor is megtartják ünnepeiket, amikor bármilyen nemzeti műszak van kihirdetve. Arra a kérdésre, hogy ők is miért nem rendezik úgy a dolgaikat ahogy*

---

⁷ Uo. 91.

⁸ Férfi adatközlő.

⁹ Jelínek 1999: 91.

¹⁰ Férfi adatközlő.

¹¹ ŠA Ba, pob. Šaľa, ONV Ga, 98. d., Vagyonelvételek.

¹² Férfi adatközlő.

a többi polgár, azt a választ adták, hogy az imádságokat az esti órákban végzik. Arra pedig, hogy nappal, szombati napon sem kapcsolódnak be a műszakokba, azt válaszolták, hogy többségük betegeskedik. A vallási szertartásokat rendszeresen, a részletek betartásával végzik. A munkahelyeken semmilyen kezdeményezés nem tapasztalható ezen egyház tagjainak a részéről, hogy a nem zsidókat meggyőzzék. A hívők között jelenleg az Antifasiszta Harcosok Szövetségébe való belépés terjedt el. Igaz, hogy az ellenállásban részt vettek között, a magasabb nyugdíj elérése érdekében.”¹³

Nemcsak Katz, hanem a hitközség többi tagjait is figyelték. Az állambiztonságiak különböző okok miatt idézték be őket. „A háború után gyermekeinket titokban taníttattuk (Cheder–az általános iskolához hasonló intézmény). Az oktatás, kezdeményezésemre, az 50-es években kezdődött. Az állambiztonságiak ezért behívtak és a gyerekeimet ki akarták tiltani az iskolából. A munkahelyemen Štefan Ondrejčák úr erről tudomást szerzett, és 1953–1957 között sokat segített”.¹⁴ Az is megtörtént, hogy a hitközség tagjainak házait is figyelték.: „1957-ben megint problémáim lettek a rendőrséggel, mikor Kassáról jöttek látogatók. Mindjárt kérdezték, hogy milyen szakállas emberek járnak hozzám, és hogy mit csinálnak az itteni zsidók. Akkor csak egyszer hallgattak ki. Csupán engem hszvtak be, másokról nem tudok. Fiatalabb voltam és gyanúsabbnak tekintettek. A múzeum épületében, az egykori bankban hallgattak ki, egy üres helyiségben. A kihallgatást vezető embereket nem ismertem, nem voltak galántaiak. Az is érdekelte őket, hogy milyen kapcsolatban állunk a külföldi zsidó szervezetekkel. Semmit sem találtak, mert semmiféle kapcsolatban nem voltunk velük. Ezután már nem hívtak be. Túlzottan is udvariasak voltak velem”.¹⁵

Nemcsak a felnőtteket fogyelték, hanem a született és a hitoktatásra járó gyerekekről is pontos statisztikát vezettek. Az érintettek vagy a leszármazottak nevét nem lehet közölni, mert még most is Galántán élnek. A neveik után a munkahelyüket és pártállásukat is feltüntették. Erre példa egy férfi adatközlése, aki akkor az általános iskolát látogatta. „A kommunizmus alatt hivatalosan a vallási hovatartozás miatt nem voltak gondok, azonban az iskolában több olyan tanár colt, akik kimondotta antiszemitaik voltak. Állandóan kérdezték, hogy ki milyen vallású. Előfordult, hogy a gyerekek is emiatt támadták a másikat”.¹⁶

Az adatokból nyilvánvaló, hogy a galántai hitközség tagjait folyamatosan figyelték a templomban, a munkahelyen és otthon. Az állami szervek a felnőtteken kívül a gyerekeket is felügyelet alatt tartották, mindegyikről tudták, hogy milyen családból származott.

Annak ellenére, hogy jelenleg galántán kb. 200 zsidó származású személy él, nem mind tagjai a hitközségnek. Az idősebb és fiatalabb tagok száma csökken, ez komolyan veszélyezteti a hitközség létét. A jövő egyik nagy kérdése, hogy a fiatalabb nemzedékek továbbra is fenntartják-e a zsidó jelenlétet Galántán.

A dunaszerdahelyi zsidó közösség

A háború után Dunaszerdahelyre visszatért zsidók számát 600–650 személyre becsülik. Az 1941-es népszámlálási adatok szerint a városban 2645, a környező településeken 393 zsidó élt. Engel Alfréd, azonban a második világháborúban elhunyt mártírok névsorára támaszkodva a számukat 3500-ra teszi.

A háború befejezése után a dunaszerdahelyi hitközség is felújította tevékenységét. A zsidó élet központja a hitközség új székhelye, a Wetzler-féle ház lett. Itt találkoztak a túlélők. A helyi zsidóság katasztrófáját a legjobban az érzékelteti, hogy a Zsidó utcában egyetlen egy gyermek sem maradt életben.¹⁷ A gyermekek az auschwitzzi gázkamrákban pusztultak el. A

¹³ ŠA Ba, pob. Šaľa, ONV Ga, 310. d. OK/3/1959.

¹⁴ Férfi adatközlő.

¹⁵ Férfi adatközlő.

¹⁶ Férfi adatközlő.

¹⁷ Engel 1994: 158.

kutatás során mégis fény derült arra, hogy egy gyermek megmenekült. *„Egy kicsi hazajött, koncentrációs táborban született, és a többiek rejtegették, mert az újszülötteket mindjárt elvették. Dunaszerdahelyen él, ő is és gyermekei zsidóknak tartják magukat”*.¹⁸

Jelentős, de szomorú esemény volt a holokauszt áldozatainak jelképes temetése. A temetést a Nagy zsinagóga udvarán tartották, ahol a tóra maradékát, a szent könyveket és a haláltáborból hozott szappanokat helyezték a földbe.

Rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy a háború utáni Szlovákiában nem nyílik lehetőség a judaizmus gyakorlására. Az 1948-as fordulat után a zsidóság többsége a kivándorlás mellett döntött. Hetenként távoztak a Palesztínába eljutni kívánó csoportok. A hivatalos úton kivándorlók a pozsonyi székhelyű PALAMT segítségét vették igénybe.¹⁹ Az illegális úton kivándorlók Ausztrián és Románián keresztül távoztak. *„A PALAMT Ausztrián keresztül szervezte a kivándorlást. Valamikor hivatalosan, valamikor feketén. A névsor segítségével lehetett Ausztriába jutni, onnan pedig már nem volt gond a további út. Az Izraelbe kivándoroltak 80%-a illegálisan távozott.”*²⁰ A dunaszerdahelyiek első hulláma Palesztínába ment, a következő már az Egyesült Államokba. *„1947 elején még mindenki itt volt, aki később Amerikába ment. Ha jól emlékszem, a hitközség elnöke Falk volt. Nagyon vallásos ember volt. Akik Amerikába mentek, azok a vallásosabbak voltak, és hivatalos engedélyt kaptak”*.²¹

Az utolsó emigrációs hullám után Dunaszerdahelyen maroknyi zsidó lakos maradt. *„Ha azt mondom, hogy száz személy maradt, akkor sokat is mondtam. Kb. 25–30 család lehetett”*.²² Ez a kivándorlás mintha nem is akart volna megállni. Évről évre mind több fiatal ment el. *„Dunaszerdahelyen a hitközségnek 60 fizető tagja van”*.²³ Ez az adat egyben a felnőtteket is jelenti.

A visszatértek újból megalakították a hitközséget. A tagok alacsony száma miatt azonban a háború előtti két hitközséget összevonták. Az új rabbi Jechiel Weinberger lett. Ő a háború előtti rabbi, Hillel Weinberger fia volt. Apja, Oser Ansel Katz rabbival együtt nem élte túl a holokausztot.

A háború után a zsidó hitközségek egyesülésére került sor. Ezt a folyamatot a Szlovák Nemzeti Tanács rendelete váltotta ki, mely szerint csak egy zsidó hitközség működhetett. A másik fontos tényezőt a tagok alacsony száma jelentette. 1945-ben még 79 hitközség az ortodox irányzatot vallotta magáénak, de a háború utáni években az ortodoxok és neológok közötti vallási különbségek eltűntek.

A dunaszerdahelyi zsidóság vallásgyakorlását és a hitközség működését a következőléppen jellemezhetjük. Az ortodoxok a háború előtti méretekben kívánták felújítani a hitközség tevékenységét. Engel Alfréd szerint ez sikerült is. Ebben a formában a hitközség 1947–1948 fordulójáig működött. Ezután a zsidóság jelentős része elhagyta a várost. A másik csoportot azpk alkották, akik már nem tartották be következetesen a vallási előírásokat és mindjobban eltávolodtak a hit gyakorlásától. Néhány esetben pedig már egyesek nem tértek vissza vallásukhoz.

A háború előtti mintát a hitközség 1948-ig követte. A vallási életet Jechiel Weinberger rabbi irányította. Fealadatai a következőképpen határozták meg: *„A rabbinátus vezetése, a vallási nevelés, a templom, a rituális cselekedetek, a kóser és mikve felügyelete”*.²⁴

---

¹⁸ Férfi adatközlő.

¹⁹ A PALAMT magyar megfelelője Palesztina Hivatal.

²⁰ Férfi adatközlő.

²¹ Férfi adatközlő.

²² Férfi adatközlő.

²³ Franek 1998: 187.

²⁴ Férfi adatközlő.

A háború utáni előljáráóság elnökei: „Falk, aki Amerikába emigrált, Weisz József, aki Gábor Józsinak is hívtak, rajta kívül még Izraelbe ment, Reich, Kraus és Baum Amerikába távozott”.²⁵ Az őket követő elnökök már nem voltak vallásosak.

A hitközség rabbijai: „Jechiel Weinberger, 1946-ban emigrált az Egyesült Államokba. Az utolsó dunaszerdahelyi rabbi, a Nyitráról érkezett Katz volt. Utána pozsonyi rabbinak válsztották, végül Izraelbe emigrált”.²⁶ Franek Jaroslav a következőképpen jellemezte a háború utáni időszakot: „A háború utáni korszak az emlékhelyek megsemmisítéséről és a zsidóság nyomainak az eltüntetéséről szól. A zsinagógákat és az egyházi épületeket lebontják, a régi temetők pusztulnak, a hitközségek könyvtárait és lelvéltárait megsemmisítik. Ez a pusztítás óriási és máig sincs megállítva”.²⁷ A legnagyobb felelősség a csehszlovákiai politikusokat terheli. A kedvezőtlen politikai helyzet következtében a zsidók tömeges kivándorlására került sor, melynek eredményeképpen számuk jelentősen csökkent.

Az első hullámban a vallásos zsidók távoztak. Akik maradtak, a hitközség vallásos szellemiségét továbbra is fenntartották, ugyanúgy otthonaikban is. Ellenben csak maroknyi csoportról volt szó. „Amíg ők itt voltak, addig mindig volt minjan. A problémák távozásuk után kezdődtek. Az istentiszteletek ritkává váltak, már az sem volt, aki a rituális baromfivágást végezte volna, így az emberek feladták meggyőződésüket. ahogyan így számolom, kb. 4–6 családról volt szó”.²⁸

Lehetséges, hogy ezen okok miatt is az újabb kivándorlási hullám kezdetéig a hitközség válságba került. A vallásosság hanyatlani kezdett. „A dunaszerdahelyi tapasztalat az, hogy a mi nemzedékünk már keveset tud. 6–7 éves voltam és 15-en, 20-an jártak. 5-en, 6-an voltunk, a többiek vallásosak voltak. Ők mindannyian, amikor 1960–1965 között lezajlott az újabb emigrálás, elmentek. Aki a vallási előírásokat és törvényeket be akarta tartani, gyermekeik jövőjének biztosítása számára egyedüli lehetőségként az emigráció maradt. Tudjuk, hogy itt milyen vallásellenesség uralkodott”.²⁹

Az 1960-as évek emigrációja a hitközséget gyengítette. Csak néhány vallásos ember maradt. Többen már akkor nem jöttek ki azokkal, akik nem tartották be a vallási előírásokat. „Férjem halála előtt azt mondogatta, nem akarja, hogy ezek [mármint azok, akik nem voltak vallásosak] prédikáljanak felette. Hívd a nagymgyeri Holczert. El is jött és eltemette őt. A dunaszerdahelyiek hagyják őt békén”.³⁰

Jelenleg Dunaszerdahely zsidó lakossága 50–60 személyre becsülhető. Ők egyházi adót fizetnek és a hitközségnek tagjai. „Dunaszerdahelyen most 60 fizető tag van”.³¹ Pontosabb adatokkal szolgál egy adatközlő, aki csupán a dunszerdahelyi származásúakról szól. „A dunaszerdahelyi születésű, 70 éve felüliek heten vannak. Az 50–60 évesek között ketten vagy hárman vannak. A 20–50 évesek között kb. 35 személy, a többiek a környékről, pl. Várkonyból, Nyárasdról, Vásárútról, Nagymgyerről, Királyhelmececről jöttek”.³²

A hitközségben csupán egy család igyekszik betartani, egészségi állapotuknak megfelelően, a vallási parancsokat. Az összes törvényt egy idősebb hölgy tartja be. „Amikor máshoz megyek vendégségbe, meg sem kínálnak, mert tudják, hogy nem is venném el. Mit tegyek, imádkozni kell”.³³

Az egyházi adó rugalmasan lett megállapítva, az egyének szociális helyzetének figyelembevételével. „Mindenki önkéntes egyházi tagsági díjat fizet. A munkahellyel

²⁵ Férfi adatközlő.

²⁶ Férfi adatközlő.

²⁷ Franek 1998: 187.

²⁸ Férfi adatközlő.

²⁹ Férfi adatközlő.

³⁰ Női adatközlő.

³¹ Férfi adatközlő.

³² Férfi adatközlő.

³³ Női adatközlő.

*rendelkező, saját bevétellel rendelkező egyén után 120 koronát. A nyugdíjasok 60-at fizetnek. Ez tagsági díj, azelőtt egyházi adót fizettek”.*³⁴

A szlovákiai zsidóság háború utáni helyzetéről Peter Salner a következőképpen írt: „Az 1945–1999 közötti időszakban mind a szlovákiai társadalom, mind a zsidó közösség megváltozott. A holokauszt utáni évek anyagai azt dokumentálják, hogy a szlovákiai zsidóság a felszabadulást követő nehéz időkben is figyelemreméltó életerőről tett tanúbizonyságot, hogy az egyéni és társadalmi életet felélessze. Az 50-es évek antiszemita légkörében sem került sor a vallási élet felszámolására. A közösség vezetői a hatalom követelései és a judaizmus hagyománya között egyensúlyoztak. A törés 1968 augusztusában következett be, mikor a tömeges emigrálás súlyosan érintette a közösséget. 1989 novembere a hitközség felújítását jelentette”.

³⁵

Tény, hogy jelenleg a judaizmus gyakorlása szabad légkörben folyhat, azonban a vallásos zsidók száma gyorsan csökken. Feltételezhető, hogy néhány évtizeden belül már csak múlt időben beszélhetünk erről a közösségről.

Források

Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa (=ŠA Ba, pob. Šaľa)
(Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár)
Okresný národný výbor v Galante (=ONV Ga)
(Galántai Járási Hivatal)

www.centropa.org; www.centropa.hu

Hivatkozott irodalom

- Dudáš, Branislav–Pekarovič, Juraj (é. n.): Návrh na vyhlásenie židovského cintorína v Galante za kultúrnu pamiatku, Národné pamiatkové a krajinné centrum, Slovenský pamiatkový ústav, Krajské stredisko v Trnave, pracovisko Galanta. (másolat)
- Engel, Alfréd 1994: A dunaszerdahelyi zsidó hitközség emlékkönyve. Kalligram, Bratislava.
- Franek, Jaroslav 1998: Judaizmus. Archa, Bratislava.
- Jelínek, Ješajahu Andrej: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. 1. zväzok, Slovenské národné múzeum–Múzeum židovskej kultúry, Bratislava 1999, s. 106.
- Korčok, Martin 2007: Krátka história židovského obyvateľstva v Galante. Acta Judaica Slovaca, 2007, 13, 43–58.
- Salner, Peter 2000: Židia na Slovensku medzi tradíciou a asimiláciou. Zing Print, Bratislava.

(Fordította Gaucsík István)

---

³⁴ Férfi adatközlő.

³⁵ Salner 2000: 204.

Rudolf Kuklovský

A Vágsellyei Zsidó Hitközség keletkezése és fejlődése

Tanulmányomban Vágsellye történetének egyik kevésbé ismert szeletével foglalkozom, a helyi zsidósággal, melynek kutatásával a helytörténészek mindmáig adósak maradtak. Ezt a problémakört azért választottam, mert a zsidó közösség múltjával kapcsolatban még jelenleg is sok téves, sarkított és egyoldalú elképzelés, emellett pontatlan megállapítás él a köztudatban. Több kérdés továbbra is tabutémának számít, ezért az új értelmezésekre felettéb szükség van.

A zsidók többségének számára létezésük, életük univerzumát, egészen a 18. századig, a gettó kijelölt tere alkotta.¹ A zsidók gettóbeli helyzetét két szempont alapján is vizsgálhatjuk. Az egyiket a tudatos elkülönülés és elszigetelődés jelenti, a másikat a többségi társadalom irányába zajló integráció. A 18. századig a többséghez való közeledésnek, a fokozatosan liberalizálódó feltételek ellenére, nem volt valóságalapja.

A zsidó gettó a diaszpórában élők számára nemcsak az elkülönülést jelentette, hanem egy idő után az idegen környezethez való alkalmazkodás lehetőségét is. A gettó a valóságban és jelképesen is menedék volt, az asszimilációs kényszert mérsékelte, tehát egyszerre volt a zsidóellenesség eszköze és a gazdasági befolyás központja is, melyet pedig a többség éppen a gettók létesítésével akart megszüntetni. Éppen ennek az elkülönülésnek köszönhetőek a zsidók, hogy gazdaságilag megerősödtek és a nem nyereségorientált területeken is sikeresek voltak (kultúra és művelődés, vallási élet, művészetek). Csak idő kérdése volt, hogy a zsidóság mikor lépi túl a gettók falát, azonban ennek megvalósítására ez a közösség egymagában kevés volt.

A felvilágosodás gyökeres változásokat hozott, melyek a zsidóság társadalmi helyzetére és értékrendjére voltak nagy hatással. A II. József által kiadott és 1781–1783 között folyamatosan bevezetett türelmi rendelet a formális polgári egyenjogúsítást jelentette.² A pátens „*felszámolta a zsidók bizonyos korlátozását, nagyobb mozgásszabadságot nyújtott, szabad foglalkozás- és iparvállalást, az ipari termelés és a művelődés szabadságát*”.³ A zsidók nem zárkózhattak el a modernizáció elől. Egyeseket a változások megleptek, mások nem értették meg ezek lényegét, míg voltak olyanok, akik érvényesülésük érdekében pragmatikus döntéseket hoztak. Több csoportnál veszélyérzet alakult ki. Ennek alapját a hagyományos zsidó társadalmi és szellemi berendezkedés féltése képezte. Más válaszreakciók is voltak, például sokan az elszigeteltségből kívántak kilépni.

A zsidóság a 19. században tovább távolodott az ortodox vallásosságtól. A polgári emancipáció gyümölcsei fokozatosan értek be. Sokan a kínálkozó lehetőségeket kihasználták és érvényesülni tudtak. A társadalmi pozíciót, műveltséget és gazdasági befolyást nem tekinthetjük rendellenes jelenségeknek, melyek a többségi társadalom szemében esetleg annak is tűnnek. Ezen zsidó magatartásformák a korábbi tragikus üldöztetések kivédésének egyik megoldási módja is volt. A zsidóság egy részének önkéntes asszimilációja a közösség további fejlődésére bizonyos szempontból pozitív hatással volt. Az addig mesterségesen fenntartott egység fokozatosan lazult és kialakultak a zsidó kisebbség átalakulásának feltételei. Két, egymással ellentétes irányzat jött létre. Mindkettő meg akarta határozni a zsidóság új jövőképét és a törés elkerülhetetlennek látszott.

A magyar kormányzat 1840-ben lehetővé tette, hogy a zsidók városokban és vidéken is letelepedjenek, kivételt képeztek a bányavárosok, egyben a gazdasági megkülönböztetést is

¹ Johnson 1995: 293, 295; Jelínek 1999.

² Čaplovič 1998: 258; Hoensch–Birman–Lipták 1999; Jersch-Wenzelová 1999: 17–26.

³ Jelínek 1999: 10.

feloldotta. A zsidók polgári jogait 1867-ben ismerték el, végül 1895-ben az izraelita vallást is egyenjogúsították.⁴

Az országos hatású változások a vágsellyei zsidóságot is érintették. A vecsei rabbinátushoz 1850-ben Vágsellye, Vágtornóc, Vágkirályfa, Mocsonok és Királyi tartozott. Ez a területi beosztás a zsidó hitközségek közötti viszonyokat tükrözték vissza. A hitközségek legfontosabb megkülönböztető jegye volt a tagok megfelelő létszáma és a vallási élet színvonala. Az anyaközség, 1850-től 1895-ig domináns szerepet játszott ebben a viszonyrendszerben.⁵ Ezek a kapcsolatok vagy a 19. század végén, vagy az első világháború előtt változtak meg. Két hitközséget, a vecseit és a vágsellyeit érintették ezek a folyamatok. A filiálékat az új anyaközséghez, a vágsellyeihez csatolták. A vágsellyei rabbit azonban csak 1925-ben nevezték ki.

A kutatás folyamán sikerült megállapítani a vágsellyei hitközség alapításának pontos dátumát. A korábbi adatok szerint az alapításra 1868-ban került sor, melyet 1899-ben hagytak jóvá. A Vágsellyei járás hitközségeinek 1929-es kimutatásában az alapítás időpontja 1899. november 8., az állami jóváhagyásé pedig ugyanazon év december 8.⁶

Mindkét dátumot érdemes megvizsgálni, mert mindkettőhöz észszerű magyarázat kapcsolható. A gazdasági fejlődés és a népességnövekedés adatai bizonyítják, hogy Vágsellyén a 19. század második felében mélyreható változások zajlottak le és ez a zsidóság helyzetét is alapvetően befolyásolta. Éppen a zsidók számának növekedése okozta, hogy a hitközség is intézményi változáson ment keresztül. Az 1868-os alapítást a pesti zsidó kongresszus hatása is kiválthatta vagy éppen Vágsellye gazdasági fejlődése is. Az 1899-es évet inkább egy újabb állami bejegyzésnek kell tekintenünk. A korábbi alapítást alátámaszthatja az is, hogy 1896-ban fejezték be a zsinagóga építését, mely a hitközség anyagi és lelki erejét jelképezte. Ez az év a vágsellyei zsidó közösség történetének egyik kiemelkedő éve volt, mert a zsinagóga nemcsak reprezentatív funkcióval bírt, hanem a zsidóság gazdasági erejéről is tanúskodott. A vecsei irányítás alól így is kiléphetett.

A hitközség, mint intézmény a tagok érdekeinek védelmét látta el, a zsidóság belső ügyeit intézte, és a többségi társadalom intézményei felé is hivatalos képviselőt biztosított.

A hitközség, a kezdetektől az ortodox irányzatot, a hagyományos zsidó vallásosságot követte.⁷ A pesti zsidó kongresszus az ortodox mellett lehetővé tette a reformista neológ, illetve a status quo ante irányzat követését is. A hitközségek a tevékenységükről a központjaiknak számoltak be.⁸

A csehszlovák állam megalakulása után a szlovákiai zsidó hitközségek a Szlovákiai és Kárpátaljai Autonóm Ortodox Zsidó Hitközségek Központi Irodája⁹ felügyelte. A vágsellyei hivatalos megnevezése megváltozott (Zsidó Autonóm Ortodox Hitközség Vágsellyén).

A 19. század második felében az ortodoxia immár nem jelentett egyedüli vallási-szellemi irányzatot a magyarországi zsidóság körében. Ennek a következményei regionális szinten is kimutathatók. A felgyorsuló belföldi migráció a zsidó közösségek helyzetét is megváltoztatta.

Vágsellyén ez a migráció, nevezetesen a környező falvakból való beköltözés jól kimutatható. A Bárkány–Dojč szerzőpáros állítása, miszerint a 19. század folyamán Vecséről nagyobb számú zsidó személy költözött Vágsellyére, óvatosan kezelendő, mert levéltári irattal nem dokumentálható.¹⁰ Minden bizonnyal a környékbeli településekről folyt a zsidók beköltözése (Vecse, Vágtornóc, Mocsonok, Királyi, Farkasd, Negyed, Deáki, Pered,

⁴ Uo.

⁵ ŠA Na, Egyházi anyakönyvek gyűjteménye, Vágsellye, Zsidó anyakönyvek másodpéldányai, 1850–1895.

⁶ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 215. d., 2633/1929adm.

⁷ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 215. d., 12491/1929adm.

⁸ Bárkány–Dojč 1991: 35.

⁹ Szlovák megnevezése: Ústredná kancelária autonómnych ortodoxných židovských obcí na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.

¹⁰ Bárkány–Dojč 1991: 147.

Vághosszúfalú, Galánta).¹¹ Ez a helyi migrációs folyamat azonban nem tekinthető tömegesnek. A 19. század második felében a beköltözéseket a kiegyezés utáni kedvező törvényi háttér biztosította.¹² A vecsei zsidók az elsők között lehettek és valószínűleg a közbenjárásuknak köszönhető a vágsellyei filiálé hivatalos bejegyzése.¹³

Érdemes ezzel kapcsolatban foglalkozni a vágsellyei és vecsei hitközség kapcsolatával. A zsidók „átigazolása” Vecséről nem tekinthető automatikus folyamatnak. Az anyakönyvi adatok szerint bár a vecseiek a legnagyobb számú közösséget alkották, nem kizárólag csak ők növelték a vágsellyei hitközség tagjainak számát. Ez több tényező együttes hatásának az eredménye volt. Az alábbi táblázat a vágsellyei és vecsei zsidó lakosság számának alakulását foglalja össze.¹⁴

Év	A zsidó lakosok száma	
	Vecse	Vágsellye
1836	330	?
1860	480	28
1868	580	92
1869	602	90
1879	572	119
1889	325	200
1899	225	300
1912	80	300
1919	60–80	348
1929	64	400
1940	26	410

Az 1940-es adatok az utolsók, melyek 1944-ig, a zsidó hitközség felszámolásáig érvényeseknek tekinthetők. Az 1836-os adat szerint Vágsellyén nem található egyetlen zsidó család sem, azért fenntartással kezelendő, mert a vágsellyei régióban már 1697-ből adatolható, bár levéltári forrással alá nem támasztható a zsidó jelenlét, mikor a Pollák család érkezik.¹⁵

A Donáth család régi jelenléte bizonyítást nyert. A családi hagyomány szerint a letelepedés 1767-ben történt. Vágsellye Fő utcájának egyik történelmi épületén még mindig megtalálható egy tartógerenda ezzel az évvel. Donáth Imre adatközése szerint ezt a gerendát a régi házból

¹¹ Ezt az állításmat arra alapozom, hogy az iparendegélyek és a csehszlovák állampolgárság megadását bizonyító iratokban ezek a településnevek fordulnak elő. A zsidó anyakönyvekben a szülők születésének helye is fel van tüntetve. Adatközlőim szerint a beköltözés természetes jelenség volt. Lásd ŠA Na, Egyházi anyakönyvek gyűjteménye, Vágsellye, Zsidó anyakönyvek másodpéldányai, 1850–1895. Neumann Hilda szóbeli közlése (2000. február 15.), Menczel Priska szóbeli közlése (2000. május 17.)

¹² ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 119. d., 3609/1926adm.

¹³ Bárkány–Dojč 1991: 147.

¹⁴ A táblázat forrásai: Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1836, Josefí Beimel, Strigoni 1836, s. 136, 155. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1860, Typis Aegidi Horák, Strigoni 1860, s. 99, 114, V. 10493. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1868, Typis Aegidi Horák, Strigoni 1868, s. 79, 95, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1869, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1869, s. 107, 124, V. 10493. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1879, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1879, s. 81, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1889, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1889, s. 83, 99, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1899, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1899, s. 92, 110, V. 3387. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1912, Typis Gustavi Buzarovits, Strigoni 1912, s. 115, 134, V. 10493. Schematismus cleni archidioecesis Strigoniensis 1940, Budapestini societatis Sanctis Stefani, Strigoni 1940, s. 121, 123, V. 10493. ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 215. d., 2633/1929adm.

¹⁵ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, Állampolgársági és községi bizonyítványok.

az új raktárhelyiségébe vitték át.¹⁶ A zsidó anyakönyvek részletesebb vizsgálata bizonyítja, hogy a zsidóság már 1850 előtt megjelent Vágsellyén és környékén. Nemcsak az előzőekben említett két családról van szó, hanem a születési helyek és évszámok szerint például a Kurz vagy a Paulov családokról is. A következő időszakban a beköltözők már távolabbi földrajzi helyekről érkeznek.¹⁷ Az új jövevények letelepednek, házasságokat kötnek, iparendélyeket szereznek. A hitközség 1868-os megalakulása idején még valószínűleg nem nőtt számot tevően a tagok létszáma. A tagság növekedése fokozatos volt. Ez két tehát két forrásból táplálkozott: egyrészt a régebbi betelepülőktől, másrészt az újbaktól.

Az 1868. évi zsidó kongresszus is minden bizonnyal jótékonyan hatott a vágsellyei hitközség formálódására, illetve a vecsei átalakulására. A vallási okok mellett a gazdaságiak is fontos súlyt kaptak, hiszen kisváros kedvező közlekedési szerepet kapott a Bécs–Pest vonalon, mely eredményeképpen több vállalkozás alakult.¹⁸ A helyi gazdasági lehetőségek, piacok, szakosodott üzletek és kisipari műhelyek mellett a kultrális és a társadalmi élet is fejlődésnek indult. Vágsellye nagyközségből ekkor vált kisvárosi közigazgatási központtá. Ezek a változások természetesen a helyi zsidó közösségre is hatottak.¹⁹

A vágsellyei hitközség 1925-ig a vecsei anyaközség filiáléja volt. Ekkor nevezték ki a vágselyei rabbit, ezzel már ténylegesen is megváltozott a két hitközség kapcsolata.²⁰ A vágsellyei hitközség valószínűleg már 1925 előtt vezető szerepre tett szert, mert a vágsellyei zsidó lakosság gazdaságilag is jobban prosperált. Vecse, Vágtornóc és Mocsonok hitközségei filiálék lettek.

Az alábbi táblázat az egyes hitközségek megalakulását és a zsidó lakosok számát tartalmazza.²¹

Település	A személyek száma 1929-ben	Az alapítás éve
Vágsellye	441	1868
Vágvecse	64	nem lehetett pontosan megállapítani
Vágtornóc	30	1869 körül
Mocsonok	80	1860 előtt
Negyed	150	1924
Váfgarkasd	40	1865
Szelőce	13	ismeretlen
Deáki	80	1889 körül
Pered	114	1850
Soponya	12	1881

Az 1930. december 1-jei népszámlálási adatok a zsidóság számának növekedéséről tanúskodnak. A zsidók száma 637 volt. A vágsellyei rabbinátushoz hét hitközség tartozott: Vágsellye, Vágvecse, Vágkirályfa, Vágtornóc, Vághosszúfalu, Mocsonok és Királyi.

Az anyaközség és a fiókegyházak viszonyáról az egyik korabeli dokumentum így fogalmaz: *„hitközségnek az tekinthető, melynek legalább inaháza és kántora van, és egy*

¹⁶ ŠA Na, Egyházi anyakönyvek gyűjteménye, Vágsellye, Zsidó anyakönyvek másodpéldányai, 1850–1895. Peleg Manfréd és Donáth Imre adatközlése.

¹⁷ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, Állampolgársági és községi bizonyítványok.

¹⁸ Šaľa, vydané pri príležitosti osláv 980. výročia Šale, MNV Šaľa 1982; Podrimavský 1992: 162.

¹⁹ Az egyik 1929-es összeírásból jó képet kaphatunk a hitközség helyzetéről a 20. század első évtizedeiben. A statisztikai adatok a hitközség taglétszámára, vallási irányultságára és egyházi beosztására vonatkoznak. Lásd Súpis náboženských obcí v Šali.

²⁰ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 4.d., 162/1925prez. uo. 215. d. 2633/1929adm.

²¹ A forrást lásd ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 215. d. 2633/1929adm.

*rabbinátus, ún. anyahitközség alá tartozik. Anyahitközségnek az tekinthető, melynek az imaházon és a kántoron kívül rabbija is van, aki az anyakönyveket vezeti”.*²²

A kántorok névsora az 1887–1892 közötti időszakból maradt fenn.²³ Az egyházfira (samás) vonatkozó adat 1887-ből maradt fenn. Ezt a tisztséget Schwartz József töltötte be.²⁴ Megválaszolatlan kérdés marad, hogy 1896 után, mikor már felépült a zsinagóga, a kántorok és egyházfik tevékenysége kiterjedt-e a vecsei imaházra vagy csak Vágsellyére szűkölt.

A hitközség először és utoljára 1925-ben, Strasser Marek személyében kapott rabbit. Strasser 1944-ig, elhurcolásáig töltötte be ezt a posztot.²⁵ A hitközség vezetőinek névsora sem teljes.²⁶

A vágsellyei zsidóság nagyban hozzájárult lakhelye társadalmi és gazdasági fejlődéséhez. A hitközség története 1868-tól 1944-ig egyszerre gazdag és tragikus is. Az egykor még jelentéktelen közösség a 20. század első felére önmegvalósító és sikeres közösséggé vált.²⁷

Források

Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa (=ŠA Ba, pob. Šaľa)

Hlavnoslúžňovský úrad v Šali (=HÚŠ, Vágsellyei Főszolgabírói Hivatal)

Okresný úrad v Šali (=OÚŠ, Vágsellyei Járási Hivatal)

Štátny archív v Nitre (=ŠA Na)

Zbierka cirkevných matrik, Šaľa, židovské (druhopisy), roky 1850–1895

Hivatkozott irodalom

Bárkány, Eugen–Dojč, Ľudovít 1991: Židovské náboženské obce na Slovensku. Vesna, Bratislava.

Čaplovič, Dušan. et al. 1998: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., Národné literárne centrum, Bratislava.

Hoensch, K. Jörg–Birman, Stanislav–Lipták, Ľubomír (szerk.) 1999: Emancipácia Židov–antisemitizmus–prenasledovanie v Nemecku, Rakúsko-Uhorsku, v českých zemiach a na Slovensku. Veda, Bratislava.

Johnson, Paul 1995: Dějiny židovského národa, Rozmluvy, Praha.

---

²² ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 215. d., 2633/1929adm.

²³ Newman–Sivan 1998: 82. Ezek a következők: Jozef Eisenberg, Lazar Eisenberg, Jozef Blumenfeld, Grosz Löwy, Bernát Juszkowitz, Lazar Weisz, Abraham Moricz Klein.

²⁴ Newman–Sivan 1998: 203–204.

²⁵ ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 4. d., 162/1925prez.

²⁶ Az első elnök, dokumentálhatóan, Friedlieb Miksa volt 1923-ban. Őt 1924-ben Donáth Salamon, majd Kollmann Gyula (1926–1930) követte. A további elnökök: Menczel Dezső (1936), Wolf Hugó (1939), Kohn Rezső (1940-es évek, 1944-ig), Lempert Miklós (1944). ŠA Ba, pob. Šaľa, OÚŠ, 66.d., 4856/1923adm.; uo. 112. d., 3343/1926adm.; uo. 215. d., 1571/1930adm.; uo. 177. d., 7968/1928adm.; uo. 282. d., 1567/1931adm.; uo. 455. d., 1240/1936adm.; HÚŠ, 25. d., 5289/1939; uo. 56. d., 2478/1944. Eisler-Kálisch Eszter adatközlése (2000. december 13.)

Az 1921-es népszámlálási adatok szerint a következő zsidó családok éltek Vágsellyén: Donáth, Pollák, Kollmann, Blau, Menczel, Kaiser, Reisz, Eisenberg, Kornhauser, Weinreb, Weisz, Gubi, Reichenthál, Stern, Marienstrauss, Kohn, Steiner, Abrahamsohn, Kálisch, Ehrenthál, Bernáth, Frankl, Grünwald, Friedmann, Königová, Roth, Friedlieb, Russ, Müller. Korábbi időszakokból: Kurz, Messinger, Grünhuth, Löwy, Klinger, Friedmann, Morgenstern, Adler, Rauschnitz, Raab, Kammer, Ungar, Schönbaum, Fischer, Feuermann, Brüll, Gottesmann, Diamant, Fodor, Gottlieb. Az 1850–1895 közötti időszakban egyáltalán nem találkoztunk a következő családnevekkel: Messner, Tandlicht, Elias, Spietz, Braun, Büchler, Goldberger, Geiringer, Fleischer, Tröstler, Dick, Blumenfeld, Frischer, Paul, Juszkowitz, Hecht, Goldner, Eichner, Hirsch, Grossmann, Wilhelm, Fuchs. Szórványosan előfordulnak: Schultz, Deutsch, Fleischmann, Kraus, Schlesinger, Löwinger, Laufer, Lampel.

²⁷ Schubert 1995: 19–63.

- Jelínek, Ješajahu Andrej 1999: Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. 1. kötet, Slovenské národné múzeum–Múzeum židovskej kultúry, Bratislava.
- Jersch-Wenzelová, S. 1999: Základy židovské emancipace do roku 1848 ve východní části střední Evropy. Politická práva, sociální postavení a náboženské proudy, Veda, Bratislava.
- Newman, Jakov–Sivan, Gavriel. 1998: Judaismus od A do Z, slovník pojmů a termínů. Sefer, Praha 1998.
- Podrimavský, Milan (szerk.) 1992: Dejiny Slovenska III., Veda, Bratislava.
- Schubert, Kurt 1995: Židovské náboženství v proměnách věků: zdroje, teologie, filosofie, mystika, Vyšehrad, Praha.
- Šaľa, vydané pri príležitosti osláv 980. výročia Šale, MNV Šaľa 1982.

(Fordította Gaucsík István)

Jakab Réka

Pápa város zsidó társadalma a 19. század első felében

A 18. század közepén meginduló betelepülések nyomán Pápa városban alakult ki Veszprém vármegye legnagyobb zsidó közössége, mely egy évszázad múlva csaknem elérte a háromezer főt és egészen a vészkorszakig megmaradt a megye legnépesebb közösségének.

A pápai zsidó közösség kialakulását és folyamatos növekedését a földesúrtól, Esterházy Ferencről kapott oltalomlevél segítette 1748-ban.¹ Május 10-én kelt oklevelében Esterházy Ferenc, mint földesúr, engedélyezte a korábban már a földbirtokos engedélyével a városba költözött zsidók részére hitközség alapítását. Ekkor 16 zsidó család élt a városban.² Az első betelepülők a Belső- és Alsóvárost összekötő Salétrom utcában telepedtek le, itt volt az imaházuk, halottaikat pedig a Kálvárián temették el. 1752-ben már 18, 1785-ben 86 család, összesen 460 fő élt a városban és korszakunk végéig folyamatosan nőtt a közösség. 1799-ben Pápa Belső- és Külsővárosban 119 zsidó családot írtak össze.³ 1804-ben, pedig már 162 családot, akik családtagjaikkal együtt 676 főt tettek ki⁴, a háztartásban élő idegenekkel együtt mintegy 850–900 fős közösséget alkottak.⁵

A pápai zsidóság társadalmi és demográfiai helyzetéről legteljesebb képet nyújtó forrás 1848-ból származik, amely a vármegyei zsidóságot számba vevő összeírás Pápa városra vonatkozó része volt. Ezen a helyen az összeírás elemzésével a korabeli pápai zsidóság társadalmi, jogi és népesedési helyzetét próbálom megvilágítani.⁶

1848-at megelőzően Pápa város népességének összeírására az 1828-as országos összeírás alkalmából került sor. Ekkor a város lakossága mintegy 13 ezer fő volt. A legközelebbi adat, mely lehetővé teszi a zsidó összeírás eredményének összevetését a városi lakossággal, egy 1847-ben kelt alispáni jelentés.⁷ Eszerint Pápán 1847-ben valamivel több mint 12 ezer lakos élt. Az összlakosságon belül a zsidók száma 601 háztartásban 2947 fő volt, ezáltal a lakosság második legnagyobb közösségét alkották (24%) a katolikusok után. A pápai zsidók a Veszprém vármegyében lakó zsidóság (összesen 9169 fő) közel egyharmadát tették ki. Az egy évvel későbbi adatok lényeges eltérést, növekedést vagy csökkenést nem mutatnak, a város lakosságának egynegyedét továbbra is a zsidó lakosság alkotta.

A forrásról

A vármegyei zsidóság helyzetét felmérő összeírás egy 1848. május 13-án kelt belügyminiszteri leirat alapján készült el, melynek indítéka a forradalom nyomán az egyes városokban kitört zsidóellenes hangulat és zavargások miatt megbomlott közrend helyreállítása volt.⁸

---

¹ Kapossy 1905: 197.

² Hudi 1994: 40.

³ MOL P1216, Az Esterházy család Pápa-Ugod-Devecseri uradalmának iratai, capsza 61, nr.113.

⁴ Uo.

⁵ VML, IV. 1. h. Pápa város 1804-es összeírása, izraelita felekezethez tartozók.

⁶ VML, IV. 1. h. A pápai közép főszolgabírói járásbeli zsidók összeírása. Pápa város, 1848.

⁷ VML, IV. 154. Tisztiszéki iratok, 1849. nr. 86 N.

⁸ Hudi 1984: 373–374. Hudi szerint a Pápa városi tanács megbízásából készült el az összeírás. Ez az állítás téves, hiszen a belügyminiszter a vármegyékhez intézte leiratát és a vármegye valamennyi zsidó közösségének összeírását elrendelte. A leiratot a megye közgyűlésén tárgyalta és utasította járási szolgabíráit a rendelet végrehajtására. Az összeírást a járási főszolgabíró, egy esküdt, a zsidó község jegyzője, valamint a város polgármestere és jegyzője írta alá. A belügyminiszteri utasítás nem található meg a VML-ban, szövegét kiadta a Zala Megyei Levéltár. Lásd Németh 2002: 177–178.

A belügyminiszteri utasítás a zsidó lakosság családonkénti, azaz háztartásonkénti összeírását rendelte el, utasításához pontos mintát mellékeltek.⁹ Az összeírás, részletességét tekintve, eltér a korábbi összeírásoktól. Itt ugyanis a családfő neve mellett nem pusztán számokkal közlik a családtagokat, hanem név szerint megismerhetők a feleségek, a gyerekek és minden személy (magányos felmenő, rokon, iparos-, ill. vándorlegény), aki a családfővel közös háztartásban élt. További pozitívuma a forrásnak, hogy minden valószínűség szerint az egyes lakosok valódi életkorát közli.

Háztartás és család

Elvégeztem az összeírás részletes demográfiai elemzését, most azonban csak néhány fontosabb megállapításra hívom fel a figyelmet.

Az általunk elemzett 1848-as Pápa városi zsidó összeírás 618 háztartásban 2961 főt talált a városban. Az egy háztartásra eső személyek átlagos száma 4,79 fő volt. A lakosság korcsoportonkénti megoszlása egy fiatal, dinamikus közösséget mutat, ahol a fiatalkorúak és gyermekek együttesen a közösség több mint felét teszik ki.

A 20–34 év közötti férfiak esetében igen nagy a nőtlenség aránya (21,5%), ennek az lehet az oka, hogy körükben igen sok a többnyire Pápán kívül született iparos, illetve kereskedő legények száma. Ők a lakosság mobilis rétegét alkotják, akik közül sokan minden bizonnyal továbbállnak tanulóéveik letelte után. Ők általában rövidebb ideje tartózkodnak a városban, és nem rendelkeznek letelepedési engedéllyel. Van példa arra, hogy néhányan pápai hajadont vesznek feleségül, és a városban alapítanak családot.

A felnőtt férfi lakosságon belül a házas vagy egykor házasságban élt (mostanra özvegy) férfiak aránya 75,8 %-ot tesz ki. A női lakosságon belül a házasságban élő vagy egykor abban élt nők aránya 90,79 %. Ha figyelembe vesszük, hogy a hajadon nők között koruk alapján még sok a potenciális feleség, a pápai zsidó felnőtt nők körében csaknem teljesnek mondható a házasodás. Hacsak valamilyen fogyatékoság nem állt fenn, a korabeli szokásoknak megfelelően minden nőnek férjhez kellett mennie. A férfiaknál mutatkozó nagyobb nőtlenségi arány okát fentebb már tárgyaltuk, de két esetben biztosnak mondható, hogy az illető férfi agglégény maradt. Egy 46 éves örült férfi özvegy anyjával él, egy másik 23 éves néma, szintén szüleivel él.

Jogi helyzet

A magyarországi zsidóság a rendi társadalmon kívül álló, korlátozott jogokkal rendelkező, vallása és szokásai miatt elkülönülő közösségeket alkotott. Ennek ellenére gazdasági súlyát tekintve korszakunkban egyre jelentősebb szerephez jutott. Jogállásuk – az országos szabályozások ellenére – településenként igencsak eltérhetett a település jogállásának, illetve a földesúr egyéni gazdasági érdekeinek, döntéseinek megfelelően.

A Magyarországon élő zsidók országos adóként ún. türelmi adót fizettek. A Mária Terézia által az országgyűlés hozzájárulása nélkül bevezetett adót mind a zsidóság, mind a rendek sérelmezték, utóbbiak adó-megajánlási jogukra hivatkozva. II. József alatt már a zsidók is katonáskodtak, ezért az eredetileg katonai hozzájárulásként szedett adóból türelmi adó lett, melyet a honi zsidóság megtűrése fejében, nem keresztény mivolta miatt fizetett.¹⁰

⁹ A mellékelt mintának köszönhetően az egyes vármegyék felmérései egységes összeírásokat eredményeztek. Az összeírás kategóriái: 1. Családtagok névsora, 2. Életkor, 3. Születés helye (ország, község), 4. Letelepedési engedély, 5. Ha nincs letelepedési engedély, mióta lakik Magyarországon, ill. a községben, 6. Kereset módja, 7. Magaviselete, 8. Észrevételek.

¹⁰ Az adó mértékének megállapítása érdekében a helytartótanács 1793-ban elrendelte a zsidóság háromévenkénti összeírását, de ez nem valósult meg. A 19. század elejétől állandósult a zsidók panasza, mely szerint adótartozásukat nem tudják megfizetni, ezért az adó eltörlését kérték. A vármegyék támogatták ezt a törekvést,

Az országos adó mellett a zsidóság azon része, amely nemesi telket vagy pusztát bérelt, a vármegyének *porciót* fizetett, lakóhelyükön pedig földesuruknak ún. *protekciónális*, azaz védelmi vagy oltalompénzt fizetett.

Pápa városa az Esterházy család birtoka volt, a város helyzetét földesúri *kontraktus*, illetve *urbárium* szabta meg. Lakóinak jogi helyzete a szerint is tovább tagolódott, hogy rendelkeztek-e polgárjoggal vagy sem. Ebben a bonyolult jogi viszonyrendszerben a zsidóság legalább két vonatkozásban kellett, hogy igazodjon a kialakult szokásrendhez. A földesúrtól szerzett bizonyos jogok érvényesítésekor gyakran szembekerülhetett a városi polgárság érdekeivel.

Pápán a városba betelepült zsidóság jogállása abban a tekintetben is különbözött, hogy a Belső-, azaz a polgárvárosban vagy a Külsővárosban telepedett-e le.¹¹ Jogállásukat tovább színezte az, hogy milyen telken, milyen jogállású házban laktak, illetve mi volt a foglalkozásuk.¹² A betelepülők a lakhatási jogért Pápán 5 aranyat fizettek. Az uradalommal kötött szerződésben a zsidó közösség jogot szerzett a hús- és kóserbormérésre, fürdőház kialakítására.¹³ Lakhatási engedélyük megszerzése egyben bármilyen foglalkozás üzését, a szabad kereskedelmi tevékenységet is jelentette számukra, azonban nem részesültek a város vámmentességre vonatkozó kiváltságaiból.

A jobbágytelekre települt zsidók ugyanazokkal az adóterhekkel tartoztak földesuruknak, mint keresztény társaik. Ők, mint *serialisták*, házaik és földjeik után a városnak is fizettek ún. *domesticát* a házipénztárba, minden forint után 15 krajcárt. Az *extraserialisták*, akik nem a városi törvényhatóság alá tartozó telken laktak, vagy az uradalomtól haszonbérbe (*árendába*) vett javak után, vagy a kereskedelmi és iparos tevékenységük után adóztak. Ezen adójuk után ők nem fizettek a város házipénztárba. Adójukat a zsidó község szedte be és egy összegben egyenesen a vármegyei pénztárba fizette be.

Zsidók földesúri engedéllyel saját nevükre házat is vásárolhattak a városban, de csak kereszténytől, mely után adóztak, ez az adó azonban csak a személyüket és nem a telket illette.¹⁴ Házvásárlás alkalmával a zsidók az ún. *tűzi kasszába* is fizettek. Az uradalomnak ezenkívül 10 aranyat, illetve ha a ház ára meghaladta az ezer forintot, minden forint után 1 garast voltak kötelesek fizetni.¹⁵ A gazdagabb zsidók a Belsővárosban, a későbbi zsinagóga körül telepedtek le. Fokozatosan a város belseje felé, a Fő tér környéki házakba költöztek háztulajdonosként vagy albérlőként. A házingatlannal rendelkező zsidók egy része bérbe adta házat (elsősorban hitsorsosai részére) és a bérből tekintélyes jövedelme származott.¹⁶ A zsidó háztartások nagy része azonban bérelt lakásban élt, többségük a nemesség és a városi polgárok házaiban lakott. Jellemző volt a cselédtartás.

A város korlátot próbált szabni a zsidók bevándorlásának, ezért korlátozta házvásárlásukat. A város hatósága alá tartozó *kontraktuális* házat csak olyan zsidó személy vásárolhatott, aki az uradalomtól letelepedési engedélyt szerzett és a vásárlói közt nem volt keresztény.¹⁷ 1835-ben, a Belsővárosban már mintegy 60 házat bírtak zsidók. A város kérésére az uradalom nem volt hajlandó megtiltani a házvásárlást, hiszen akkor saját jövedelmeit rövidítette volna meg. Ezért a városi tanács megtiltotta, hogy zsidók megjelenjenek olyan ház árverésén, melyet korábban keresztény lakos birtokolt.¹⁸

---

hiszen a beszédett adóból nem részesültek, pusztán a behajtásban vehettek részt. 1828-tól a türelmi adó fizetése lényegében szünetelt. A reformországgyűléseken végighúzó vita 1846-ban ezen adófajta eltörlésével zárult.

¹¹ A zsidók mintegy fele 1834-ben a Belsővárosban lakott, a városrész lakosságának mintegy negyedét tették ki.

¹² VML, V. 2.a, Pápa Belsőváros Tanácsának iratai, jkv. 840/1834, Pápa Belsőváros összeírása.

¹³ VML, IV. 1.b, 494/1848.

¹⁴ VML, IV. 1.b, 2586/1833.

¹⁵ Uo.

¹⁶ 1828-as regnicoláris összeírás.

¹⁷ VML, V. 2.a, 587/1835.

¹⁸ VML, V. 2.a, 691/1835.

Gyakori volt a város panasza, hogy a zsidók csupán házuk és szántóföldjeik után fizetett adóik arányában fizettek a városi pénztárba, személyük és mesterségük, valamint vagyonuk után fizetett adóik arányában nem járultak hozzá a város házipénztár kiadásaihoz. Egyáltalán nem fizettek a város házipénztárába adót a házzal nem rendelkező, illetve zsellér zsidók, ugyanis nem adóztak a vármegyének. Ők albérlőkként többnyire zsidók házában, de nem kis számban keresztényeknél laktak.

A belsővárosi zsidóság bírói fóruma 1800-tól első fokon a városi tanács volt, addig saját eljáráságuk intézte ügyeiket az úriszék közvetlen felügyelete alatt. Az itt lefolytatott eljárások után ún. *bírói* és *hajdúpénzt* fizettek a városnak. A Külsőváros zsidó lakói első fokon is az uradalom joghatósága alatt álltak, peres ügyeikbe a város nem szólt bele. A kuriális telkeken lakó zsidók pereit szintén az úriszék előtt folytak.¹⁹

A pápai városi zsidóság nem rendelkezett a pápai polgárok jogaival. Vallási intézményeit maga tartotta fenn. Bár lakhatást szereztek az uradalomtól, nem viselhetek hivatalt, nem élveztek vámmentességet, a zsidó mesterek nem lehettek céhtagok.

Kereskedők, iparosok

A zsidó kereskedők mind számarányukat, mind a megforgatott tőkét tekintve fontos szerepet játszottak a reformkori Magyarországon. A város kereskedelmi életének minden szintjén jelen voltak. A tehetősebbek vékony rétegét alkották a tőzsérek (az összeírásokban *quaestorok*), akik általában gabona-, termény- és állatkereskedést folytattak és kezükön jelentős tőke halmozódott föl. Gyakran ők voltak a város vagy a földesúr hitelezői.²⁰ A kereskedők nagy részét a helyi szükségleteket ellátó, kicsiben árusító boltosok, szatócsok képezték. Legalul a házalók, piaci árusok, kofák és alkalmi árusok helyezkedtek el.

A zsidó kereskedők, mindenekelőtt a terménykereskedők és bőrkereskedők (ezen kereskedelmi ágakban a zsidók igen nagy arányban voltak jelen, pl. a bőrkereskedők 67%-a zsidó volt) általában a polgárjoggal rendelkező kereskedőkhöz hasonló nagyságú vagy azt meghaladó tőkével és jövedelemmel rendelkeztek. Ott, ahol ingatlanszerzésük tiltott vagy korlátozott volt, pénzüket általában bérletbe fektették vagy hitelbe adták. Mivel sokkal nagyobb forgótőkére volt szükségük, mint a kézműveseknek, pénzüket nem ingatlanokban, hanem áruban vagy hitelben fektették.²¹

Pápa a Dunántúl eladó gabonájának gyűjtőhelye volt, melyet részben a győri és soproni kereskedők vásároltak fel, de a forgalom nagyobb részben a helyi zsidó terménykereskedők kezében összpontosult.²² A kereskedelem a környék fuvarosainak is megélhetést biztosított. Pápa egyik fontos piachelye Győr volt.

Pápán a zsidóság igen nagy arányban részesült a helyi és kiviteli kereskedelemről. Fokozatos piacszerzésük, jogosítványaik gyarapodása, egyáltalán számuk folyamatos növekedése a városi magisztrátust arra készítette, hogy megpróbálja a zsidóságot a város közös terheinek viselésébe is bevonni. 1825-ben azt panaszolták a vármegyének, hogy a zsidók az egész várost ellepték, csak a Belsővárosban több mint 40 házat vásároltak és sokaságuk „*az egész kereskedést felfalta*”.²³ A zsidóságnak a kereskedelemben való nagyarányú jelenléte tény, de amint a céhek monopóliumát a fejlődés akadályának tekintő uradalom is látta, a zsidók tevékenysége a város és környéke kereskedelmének fejlődésére jótékony hatással volt. Nagy forgalmuk munkalehetőséget jelentett a pápai fuvarosoknak is. Tevékenységük nem

---

¹⁹ VML, IV. 1.b. 125/1825.

²⁰ 1809-ben Krausz Salamon pápai zsidó boltos kalmár tízezer forintot adott kölcsön a vármegyének a francia katonaság élelmezésére. VML, IV. 1.b, 63/1810.

²¹ Bácskai 1988: 120.

²² Uo. 46.

²³ VML, IV. 1.b, 125/1825.

föltétlenül állt közvetlen összefüggésben az egyes keresztény kereskedők csődjével, hiszen köztük is ugyanolyan arányban előfordult csőd.

Az 1828-as pápai összeírás mindössze két zsidó *quaestort* említ. Egyikük nemesi telken fekvő házban lakott. Ő hazai és külföldi termékekkel nagyban kereskedett, egy inast és két segédet tartott. A másik tözsér ipari termékekkel kereskedett, egy öt szobás, két konyhás, kamrás, alapincézett házban lakott, istállója volt és két segédet tartott. A zsidó kalmárok száma jóval nagyobb volt (65 fő, 82,28%), akik egynegyede házalásból élt, 1/5-ük boltos kereskedő volt, 1/5-ük pedig lisztkereskedő. A többi kereskedő bőrrel, élelmiszerrel, gyümölcssel, tollal, ronggyal, vászonnal stb. kereskedett. Pápán 1828-ban a kereskedők mintegy 70–80%-a volt zsidó (100 fő). A kereskedők nagy részének ekkor nem volt háza, közülük házas zsellér volt 18%, házatlan zsellér volt 82%.

Húsz évvel később, az 1848-as zsidó összeírás idejére Pápán csaknem megháromszorozódott a zsidó kereskedők száma (280 fő). Segédek száma 36 volt. A kereskedőkhöz viszonyított alacsony számukból jól látható, hogy a kereskedők többsége segéd nélkül dolgozott. A legtöbb segédet a boltosok tartották, közülük minden harmadikra jutott egy. Sajnos az összeírás nem tartalmazza az egyes családfők jövedelmeit, így csak általánosságban fogalmazhatók meg az egyes típusok vagyoni viszonyai. Az összeírás megkülönbözteti a kereskedőket egymástól a kereskedett árunak megfelelően, 59 esetben azonban nem nevezi meg a kereskedés tárgyát. Ők valószínűleg alkalmi vagy piaci árusok. Közülük mindössze hárman foglalkoztattak segédet, egyikük bolttal is rendelkezett. A kereskedést folytató zsidók között a házalók voltak a legtöbben, szám szerint 40-en. Ők voltak a legszegényebb kereskedők, bár egyikük segédet is tartott. Számuk alapján őket követték a lisztkereskedők, akik ekkor 31-en voltak. Ez a réteg már tehetősebb volt, tevékenysége folytatásához valamilyen tőkével is rendelkeznie kellett. Tevékenységük miatt ellentétben álltak a molnárcéhvel és a keresztény lisztkereskedőkkel. 1831-ben a céh a vármegyéhez fordult, panaszolván, hogy egyes zsidó kereskedők becsapták vásárlóikat, ugyanis a búzalisztet árpaliszttal keverték és azt tiszta búzalisztként adták el vagy a lisztet más megyéből hozták be. A céhbeli molnárok közt is akadt olyan, aki árpát örölt a zsidóknak, őket rendszabásuk értelmében meg is büntették. Azonban a zsidók úgy jártak túl a molnárok eszén, hogy a búzát még örletés előtt árpával keverték. A vármegye súlyos büntetés terhe mellett megtiltotta a vegyes gabona örletését és árusítását.²⁴ Nagyságrendjével ide tartozott a boltosok csoportja is. Mint említettük, nekik volt a legtöbb segédjük. Tehetőségüket mutatja, hogy a városban bolthelyiséget tudtak bérelni, nem kevesen közülük saját bolttal rendelkeztek.

A zsidó kereskedők gyakran hitelben adták a nyersanyagot a céhek vagy céhen kívüli mesterek számára. Számos adóssági, csőd és árverezési per folyt a városi magisztrátus előtt zsidó és zsidó közt, valamint zsidó és keresztény közt. Az áruhitel vagy adósság nagyságától függően különböző értékű árverezésekre került sor. Több esetben előfordult, hogy az adósság olyan nagy volt, hogy a város az adós házáat árvereztette el.

A kereskedők harmadik legnagyobb csoportját a bőr- és gabonakereskedők, valamint a rőfös- és gyapjúkereskedők alkották. Számuk nagyságrendje 15–20 fő körül mozgott. Közülük csak a rőfösöknek voltak segédjeik, ami feltételezi, hogy boltjuk is volt. A zsidók közt mindössze 6 szatócsot találunk. Ugyanennyien voltak a fűszerkereskedők, továbbá találunk vas-, fa-, ló-, posztó-, üveg-, tej- és dohánykereskedőket, valamint kávést, akiknek száma 1–6 között mozgott. Pápán egy zsidó könyvkereskedő is volt, aki a krúdában²⁵ megvásárolt könyveket minden bizonnyal a városban lakó két hitsorsos könyvkötőnél kötette.

Érdekes, hogy 1848-ban mindössze egy rongyszedőt és két rongyászegényt írtak össze. Más forrásokból tudjuk, hogy a vármegye területén, különösen Pápán nagymennyiségű rongy cserélt gazdát. A szegényebb rongyszedők nemcsak Veszprém, hanem Somogy, Baranya,

²⁴ VML, IV. 1.b, 715/1831.

²⁵ Krúda = a kinyomtatott könyv füzetlen lapjai.

Zala, Fehér és Tolna megye területén is gyűjtötték a rongyot, tőlük pedig a pápai nagykereskedők vásárolták fel, akik Sopronba és az ausztriai franzenstahli papírmalomba vitték tovább. Az 1828-as vármegyei kimutatás szerint Pápáról évente 800–1000 mázsa rongyot vittek ki.²⁶ A rongykereskedés minden bizonnyal nem szűnt meg, Pápa papírmalma (az igali malom) révén továbbra is kivette részét a rongykereskedésből, azonban a technológiai váltás miatt a negyvenes évekre a forgalom csökkent.²⁷ A korábbi rongykereskedők valószínűleg az összeírásban kereskedőként számba vett személyek mögött húzódnak meg.

A kereskedőknél némileg korlátozottabb mozgástérrel rendelkeztek a zsidó iparúzők, ugyanis céhen kívülként kontárnak tekintették őket, és nem részesülhettek a céhprivilegiumokból. Ugyanakkor a megjelenő batyuzó, házaló zsidók versenyt jelentettek a céhek számára, akik a városi tanács és a felsőbb hatóságok segítségével próbálták őket visszaszorítani. A földbirtokosok sokszor védelmet nyújtottak a zsidó iparosoknak és kereskedőknek a céhekkel szemben, melyek privilégiumai az uradalomban nem voltak érvényesek. Érdekeiknek megfelelően regáléikat, a legtöbbet ígérőknek adták bérbe és vásároltak inkább akár zsidótól is. A zsidó kézművesek többsége kereskedelemmel is foglalkozott, és hogy céhszabályok nem kötötték, olyan termékeket is forgalomba hoztak, melyeket nem ők állítottak elő. Így ugyanazt az árut olcsóbban tudták adni céhbeli társaiknál. Helytartótanácsi rendelet értelmében, ha egy zsidó kézműves alkalmas volt rá (letöltötte a vándorlási időt, remekelt) be kellett venni a céhbe. A céhek általában elzárkóztak, de például Óbudán, Máramarosszigeten felvették a zsidó kézműveseket is,²⁸ általában azonban megtiltották nekik legény vagy inas tartását. Önálló zsidó céhalakítási kísérletekről országszerte tudunk, azonban a helytartótanács vagy a vármegye ezt rendszerint megakadályozta.²⁹

Pápán az 1848-as zsidó összeírás alapján igen nagyszámú szakmát találunk a város lakosságán belül elkülönülő zsidó társadalomban. A szakmák sokszínűsége minden bizonnyal leképezi a többségi társadalom által üzött szakmákat. A kézműves szakmák többségénél a mesterek legénnyel vagy inással dolgoztak. Összesen 29 kézműves szakmában 118 mester és 95 legény dolgozott.³⁰

A legnépesebb szakma a szabóké volt. 1848-ban szám szerint 34-en voltak és ugyanennyi legényt foglalkoztattak. Tudjuk, hogy közéjük számítottak a sapkakészítők is, akik szám szerint 6-an voltak és 7 legényt foglalkoztattak. Egyedül a szabók esetében tudunk arról, hogy céhet kívántak alapítani Pápán. Ez a népes közösség éppen létszámára hivatkozva kérte 1834-ben a vármegyét, hogy segítse céhalapítási szándékukban, mert nem tudják megbüntetni a „hibás” mestereket, nem tudják a legényeket vándorlásra kötelezni. A helytartótanács 1805. február 5-én kelt rendeletére hivatkoztak, mely szerint, ha valamely településen a zsidó mesterek száma annyira megnövekszik, hogy képesek céhet létrehozni és fenntartani, a királytól nyert artikulusoknak megfelelően alapíthatnak céhet.³¹ A zsidók 1834-ben 29 szabót neveztek meg, akik legényt és inast tartottak, közülük 11-en „német szabók”, 15-en magyar, azaz pruslikszabók, 3-an sapkások. Szükségük lett volna az érdekvédelemre, mert nem tudták megvédeni magukat azoktól a jöttment kézművesektől, akik letelepedtek, és a nélkül

---

²⁶ VML, IV. 1.b, 274/1828.

²⁷ Koncz 1905: 18–19.

²⁸ Eperjessy 1967: 126.

²⁹ Uo. 132.

³⁰ Csak néhány ezek közül: aranyműves, bádogos, ernyőkészítő, gombkötő, irhás, kenyérsütő, mészáros, nyeregyártó, olajkészítő, pálinkafőző, pék, pipás, pántlikás, sapkás, szabó, szappanos, szűcs, varga.

³¹ „*Judaei seu ad propriam manum, seu ad scitis sodalibus judaeis, opoficia exercere, et juvenes suos artem edocere poterunt, donec numerus eorum sufficiens fuerit, ut inter se contubernia erigere possint.*” VML, IV. 1.b, 1681/1834.

űzték a mesterségüket, hogy remekeltek volna.³² Az uradalom is támogatta a zsidó szabók céhalapítási törekvését. A vármegye – bár elvben támogatta – mégis kifogást emelt, mivel a szabók közül egy sem remekelt. Utasította őket, hogy a földesúr, mint főcéhmester felügyeletével, céhbiztos és 2–3 keresztény mester jelenlétében remekeljenek. Ennek megtörténte után kérhette volna a vármegye a céhalapítási engedélyt és az artikulusokat a helytartótanáctól. Azt panaszolták, hogy nem remekelhetek, mivel a keresztény céh nem vette be őket tagjai sorába.³³

1848-ban a szabók egy része egymaga dolgozott, mások pedig egy vagy annál több legényt alkalmaztak. Például Neumann Henrik „*nőruha készítő*” 5 szabólegényt alkalmazott, Khón Adolfné özvegy szabómesterné három legénnyel dolgozott.

Szintén nagyszámú szakmát alkottak az irhások, akik 20-an összesen 13 legényt foglalkoztattak. Nagy számuk összefüggésben lehetett a zsidók hagyományos öltözékével. Figyelemre méltó a pipások közössége. Pápán két zsidó pipa gyáros is működött és minden bizonnyal ők alkalmazták a 18 pipáslegény többségét. Rajtuk kívül az összeírás számba vett még 3 pipás mestert és 2 pipakészítőt, róluk azonban nem állapítható meg, hogy önálló kézművesként vagy a „*gyár*” alkalmazottaiként dolgoztak. A többi hagyományos szakmában dolgozók száma 1–5 között mozgott.

1848-ban 21 zsidó kocsmáros működött Pápán. Ők az uradalomtól kaptak kocsmáltatási engedélyt és az uradalom borát, sörét mérték. A Külsővárosban minden utcában volt legalább egy kocma.

A pápai zsidó közösségnek saját választott elöljárósága volt, akiket egy uradalmi tisztviselő jelenlétében évente választottak: bíró, esküdtek, templomatyák, *perceptor*, jegyző. Őket név szerint ismerjük az 1848-as összeírásból, de a század elejéről megvannak a tisztújításokról az uradalom számára tett jelentések és a vármegyéhez küldött jelentések is.³⁴ A rabbi mellett segédlelkész, kántor, *sakter*³⁵ és fürdős működött. A pápai zsidóknak két bábájuk volt. A közösség ispotályt is működtetett. Hat zsidó orvostól, egy seborvosról és három kórházi ápolóról tudunk. Feltételezzük, hogy a hat orvos közül többen városi orvosként is működtek.

A pápai zsidó közösségen belül feltűnően magas volt a tanítók száma. Összesen 21 tanítót, 2 nyilvános iskolai tanárt és egy nevelőt írtak össze. Közülük sokan magántanítók voltak, kisebb részük az 1826 óta működő zsidó iskolában tanított, a két nyilvános tanár pedig minden bizonnyal a református kollégium tanára volt. Érdekes színfoltja az összeírásnak a hegedűművész és a zongoramester.

A csak röviden ismertetett foglalkozási ágak értékeléséből is nyilvánvaló, hogy egy erőteljesen polgárosodott, magas civilizációs igényekkel rendelkező közösséggel állunk szemben, melyben a többségi társadalomhoz képest már ekkor, a 19. század közepén is igen magas volt az értelmiségiek száma.

A reformkor végére számát és tehetőségét tekintve is megerősödő pápai zsidó közösség 1846-ra Magyarország egyik legnagyobb zsinagógáját építette fel. A liturgikus terek tervezésénél és építésénél a közösség a vallási szokások mentén két táborra vált, mintegy előre vetítve az 1870-re bekövetkező országos szakadást a neológ és ortodox zsidóság között. A reformkori Magyarországon erősödő nemzeti öntudat a tehetősebb, polgáriasultabb pápai

---

³² Jól látható, hogy a zsidó közösségen belül is előáll az a probléma, hogy a kontárok versenye rontja a céhet ugyan nem alkotó, de a város kézművesiparában régóta résztvevő, valamilyen érdekközösséget alkotó, letelepedett zsidó kézművesek piaci esélyeit. Más tekintetben is előfordul, hogy a tehetősebb, már esetleg több generáció óta Pápán élő zsidóság óvakodik attól, hogy saját jövevény, szegény hitsorsosait befogadja.

³³ VML, IV. 1.b, 1681/1834.

³⁴ MOL P1216 Az Esterházy család Pápa-Ugod-Devecseri uradalmának iratai, capsa 59. nr. 105–106.

³⁵ Érdemes megjegyezni, hogy az összeírás megkülönbözteti a saktert és a zsidó mészárosokat.

zsidóságra is hatással volt, akiknek a nemzethez való asszimilációs törekvései a rabbiválasztásban is megmutatkoztak, amikor Löw Lipót mellett döntöttek.

Összefoglalás

Mind a demográfiai, mind pedig a társadalmi szerkezeti jellemzők vizsgálatából az állapítható meg, hogy a pápai zsidóság 1848-ban egy életképes, fejlődőképes, szigorú belső önszabályozású, erősen szervezett társadalmi csoportot alkotott, amely teljes mértékben kitöltötte az uradalom által biztosított jogi és gazdasági kereteket. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a korlátozott jogállású magyarországi zsidóság általános helyzetéhez képest a pápai zsidóság – mivel érdekei gazdasági tekintetben gyakran egybeestek az uradalméival – sokkal szabadabban fejlődhetett.

Források

Magyar Országos Levéltár (MOL)

Az Esterházy család Pápa-Ugod-Devecseri uradalmának iratai

Veszprém Megyei Levéltár (VML)

Németh László (szerk.) 2002: *A Zala megyei zsidóság történetének levéltári forrásai 1716–1849*. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg.

Hivatkozott irodalom

Bácskai Vera 1988: *Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Eperjessy Géza 1967: *Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686–1848*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Hudi József 1984: Veszprém megyei parasztmozgalmak 1848/49-ben. In: Kredics László (szerk.): *Tanulmányok Veszprém megye múltjából*. Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém. 373–374.

Hudi József 1994: A pápai zsidó község és önkormányzata 1748–1848. In: Deáky Zita–Csoma Zsigmond–Vörös Éva (szerk.): *...és hol a vidék zsidósága?... történeti és néprajzi tanulmányok a falusi, mezővárosi zsidók és nemzsidók együttéléséről*. Centrál-Európa Alapítvány–KLTE, Budapest.

Kapossy Lúcián 1905: *Pápa város egyetemes leírása*. Pápa.

Koncz Pál 1987: *Igal, Pápa XIX. századi papírmalma*. Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület, Budapest.

Adalékok a szenci zsidóság történetéhez

Szencen, mely Pozsony megye jelentős települései közé tartozott, a zsidóság is képviselve volt. A Szenc környéki zsidók első írásos említése Kanizsai György, szenci várkapitány 1410. május 18-án Pozsony városának címzett levelében található, aki cseklészi jobbágyság számára kér segítséget, hogy a pozsonyi zsidóknak záloggal terhelt szőlőbirtokaik és egyéb ingatlanaik után ne fizessenek kamatot.

A tulajdonképpeni szenci hitközség története a 18. században kezdődik, amikor változások történtek a magyarországi nem katolikus lakosság jogállásában. Ennek következtében fokozatosan kezdtek Szencen is letelepedni. A környező falvakból, Rétéről, Magyarbélről és Cseklésről érkeztek. Pozsony megye 1746-os és 1752-es zsidóösszeírása tartalmazza szenci illetékességgel Moyses Salamon és Hirsl Sachterus, valamint Magyarbélén Jacob Abaraham és Salamon Saj nevét. Moyses Salamon, kereskedő tulajdonába egy ház tartozott, 13 aranyat fizetett taxaként, 2 aranyat és 70 dénárt megyei adóként, és 70 dénárt a pince bérletéért és a kereskedésért. Vele együtt fiát is említik. Rajta kívül Jacobus Hirsl nyersbőrkereskedő 7 aranyat fizetett taxaként, és 6 aranyat 20 dénárt Szencnek. Ezekon kívül 8 arany bérleti díjat is fizetett.¹

Az 1770-ből származó összeírás Mandl Herschlet említi, aki kb. 1699-től élt a városban, 4 fia volt, 24, 16, 9 és 3 évesek. Pincéje volt és a csekészi Esterházy uradalom házában lakott. Dohány, fűszer és só kereskedésével foglalkozott. 3 arany katonai adót, 3 arany taxát és 3 arany külön jutalékot, illetve még 180 aranyat fizetett. Az 1746-ban született Mandl Salamon Mandl Herschl fia volt. Simeon Moysesnak, aki 1737-től élt Szencen, két leánya volt, 8 és 6 évesek, és 3 éves fia. 30 arany és 12 dénár taxát fizetett, mint albérletben egy szenci kalapékészítőnél élt. Rokonai anyagilag segítettek. Magyarbélén, mely a szenci anyaközséghez tartozott, Leopold Feitl említi. A községben, Batthyány Fülöp házában 1719-től élt. 3 fia volt, 7, 4 és 2 évesek, és 10 éves lánya. 1 arany katonai adót és 1 arany 30 dénár taxát fizetett, 2 arany különleges adót. Alkalmi kereskedéssel foglalkozott. Jacub Josephnek 1,5 éves fia és 2 éves lánya volt. A Batthyányak uradalmán élt. 1 arany katonai adót, 2 arany és 15 dénár taxát, és 20 arany külön adót fizetett. Szintén alkalmi kereskedéssel foglalkozott. Kajom Lassar 1692-től élt a városban, és magas korára való tekintettel Leopold Feitl családja támogatta, ezért adót sem fizetett. Ugyanúgy adómentességet élvezett Jacub Judeus, aki szegény szabó volt.²

Pozsony megye 1848-as zsidóösszeírása 149 személyt mutatott ki. A következő családokat említi: Popper, Reisz, Kauffmann, Kohn, Kammer, Mentzel. Szencen kívül Magyarbélről, Rétéről, Szentgyörgyről, Tejfaluból, Ószombatból, Bazinból, Holicsból, Báhonyból, Nádasból, Kopcsányból, Cíferből, Kosútról, Szapról, Vittencről és Szeredről. Ezek a települések egy erős zsidó hitközséget jeleznek.³ Az 1849-es, 1858-as és 1860-as telekkönyvek adatai zsinagóga létezését bizonyítják.⁴ A szenci zsinagógát 1848. szeptember 17-én Martin Stand, egy kiszolgált zsidó vallású katona, kirabolta. Este tíz óra tájban fogta el a hitközség kocsisa, amint éppen menekülni akart. A zsinagógába egy betört ablakon keresztül jutott be. Miskönyvet és egy ezüst tóramutatót lopott el. A tettes azt állította, hogy a hitközség vezetői nem voltak hajlandók róla öreg és beteg emberként gondoskodni, mert koldult.⁵

¹ ŠA Ba, BŽ I., zsidóösszeírások 1746-ból és 1752-ből.

² Uo. zsidóösszeírás 1770-ből.

³ Uo. zsidóösszeírás 1848-ból.

⁴ Uo. urbáriális iratok, Szenc mezőváros telekkönyvei (1849, 1858, 1860).

⁵ Uo. Bírósági iratok, A büntetőbíróság iratai, A–XII, nyilvántartási szám 160, 1177/1848.

A magyarországi zsidó hitközségek kongresszusa Budapesten zajlott 1868–1869 fordulóján. A hitközségek három csoportja jött létre: ortodox, neológ (kongresszusi) és status quo ante.

A szenci hitközség az ortodox irányzathoz csatlakozott. Az 1912-es alapszabályzatban található adat szerint a hitközség 1871-ben alakult meg. Zsidó Nőegylet is működött.⁶

A szenci zsinagógát 1904-ben építették, a mai Béke téren található. Ortodox jellegű zsinagóga, melynek elülső részén található a tízparancsolat és a Dávid csillag felette. A férfiak számára elkülönített földszintre a kétoszlopos kapun keresztül lehetett bejutni. A fény rozetta alakú ablakon keresztül jutott be. A nők részére fenntartott emeleti részre két, a férfiaktól elzárt lépcsőn lehetett feljutni. Az épületnek magas és keskeny ablakai vannak. Az épületen belül kapott helyet a rituális mészáros és a rabbi lakása, és egy kisebb imahely, melyet a téli hónapokban használtak.⁷

Bresnitz Emanuel 1908. április 5-től működött Szencen rabbiként. Rétén született 1882. október 17-én, a pozsonyi rabbiképző iskolát 1906-ban végezte el. Az 1930-as években 1958 korona fizetést kapott. A deportálás alatt halt meg.⁸

A szenci zsidó temetőbe ma már nem temetkeznek. A szenci és magyarbéli zsidók száma 425 volt. A zsidó anyakönyvi kerületbe, mely 1885-ben alakult, a következő községek tartoztak: Szenc, Magyarbél, Réte, Boldogfa, Hegysúr, Szenckirályfa és Újfalu. A szenci zsidó hitközség 1945 után nem újította fel tevékenységét.

Források

Štátny archív v Bratislave (=ŠA Ba)
(Pozsonyi Állami Levéltár)

Bratislavská župa I. (=BŽ II.) (Pozsony megye I.)

Bratislavská župa II. (=BŽ I.) (Pozsony megye II.)

Krajský národný výbor, cirkevný odbor (=KNV, CO) (Kerületi Nemzeti Bizottság,
Egyházi Részleg)

Hivatkozott irodalom

Bárkány, Eugen–Dojč, Ľudovít 1991: Židovské náboženské obce na Slovensku. Vesna, Bratislava 1991.

(Fordította Gaucsík István)

---

⁶ Uo. fond BŽ II., Szenc mezővárosi községi és egyesületi alapszabályzatai.

⁷ Bárkány–Dojč 1991: 60–61.

⁸ ŠA Ba, KNV, Krajský národný výbor, cirkevný odbor, nyilvántartási szám 247, č. spisu 812/1.

Ölveti Gábor

A zsidó közösség Debrecenben a levéltári források alapján

A zsidóság első bevándorlási hulláma Mária Terézia és II. József uralkodása idején érte el Magyarországot. A cseh-morva-sziléziai tartományokból érkezőket a 19. század elején követte a második hullám, a Galíciából kivándoroltak. A nemesi birtok kedvező lehetőséget biztosított a megélhetéshez. A közvetítő kereskedelemben terményeket és háziipari készítményeket forgalmaztak. A letelepedőknek így vált centrumává már a 18. század végén Nádudvar mezőváros, Hajdúsámson és Földes községek.¹

A növekvő létszámú „*Mózes-hitvallásúak*” nemcsak a közvetítő kereskedelem résztvevői, de mézárszékek és kocsmák hasznobérlői is voltak. A 19. század elején Debrecen város és a Hajdúkerület szigorúan tiltotta a zsidók beköltözését. A helyi polgárok ugyanis féltették a gazdaság jövedelem forrásait a letelepedni szándékozó „külföldiektől”, „idegenektől”. A helytartótanács 1839. december 17-én jelentést kért a város elöljáróságától, hogy a zsidók mi módon kerülhetnek be a kereskedői társaságba, a következő választ kapta: „*Ezen városban a hazai eddigi törvények és ezeken alapult helybeli szokás szerint izraeliták nem lakhatván, a Kereskedői Társaságba is semmi módon fel vétetni nem szoktak*”.²

Ezen a helyzeten gyökeresen változtatott az 1840. évi zsidókról szóló XXIX. számú törvény, amely az „*egész Országban és kapcsolt Részekben a szabad lakhatást megengedte*”.³ A betelepülés alapvető feltételét a birtokszerzés joga alkotta. A helytartótanács 1862. július 8-án kelt leirata szerint a városi tanács a telekkönyvi átruházás megtagadásával akadályozta a zsidók ingatlanvásárlását. A tényt a tanács jelentésében is elismerte arra hivatkozva, hogy egy ügy kapcsán a királyi ítélőtábla választ várta, mivel „*a beérkezendő felsőbb hatósági intézményt fogná a többiekre nézve is irányadóul tekinteni*”.⁴ Ebben a helyzetben született meg az 1867. évi XVII. törvénycikk, amely a zsidó lakosoknak a keresztényekkel azonos polgári és politikai jogokat biztosított. Ez kedvezett a hagyományos kereskedelemmel foglalkozó zsidók bevándorlásának Debrecenbe, a tiszántúli ipar és kereskedelem regionális központjába. Az 1800-as évekhez mérten változott a zsidók foglalkozási struktúrája is. A korábbi terménykereskedő, házaló, bérlő rétegek túlsúlya megszűnt, és eltolódás következett be a kistermelői és értelmiségi pályák irányába.

A zsidók debreceni letelepedése 1840-től fokozatosan ment végbe. Zoltai Lajos a város történetének kiváló kutatója az 1848–1849. évi adókönyvben 17–18 zsidó vallású családot számolt össze. A helytartótanács 1862. szeptember 30-i utasítására készített egyházközségi kimutatás szerint a zsidóságot 211 család alkotta.⁵ A következő évtizedek népszámlálási eredményei az izraelita vallásúak számának ugrásszerű növekedését bizonyítják. Debrecen példanélküli fejlődése eredményezte, hogy a városi zsidó népesség növekedése Bihar és Hajdú vármegyék zsidó lakosságáét messze meghaladta. Hajdú megyében 1881 és 1920 között a zsidó lakosság száma 5355-ről 6887 főre, míg Debrecenben, ugyanebben az időszakban 3089-ről 10170-re emelkedett.⁶

A betelepülés során a létszámnövekedés az izraelita hitközségek és intézményeik kialakulásához vezetett. A status quo ante alapon szervezkedett izraelita hitközség pecsétjén az alakulás éveként 1852-öt tüntették fel. Az első alapszabályát 1860-ban alkották meg.⁷

---

¹ Arnóth 1994: 207.

² HBML, IV. B. 1011/a. 110. k. 20. p. 37. sz.

³ Márkus 1895: 175–176.

⁴ HBML, IV. A. 1011/a. 110. 815/1840.

⁵ HBML, IV. B. 1109/I. 130. d. 272/1862; Márkus 1895: 354; Zoltai 1934: 23.

⁶ Kepes 1993: 158.

⁷ HBML, IV. B. 1405/b. IV. 16/1900; Ujvári 1929: 189.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium, élén báró Eötvös Józseffel 1868. december 10-én hívta össze a fővárosba „a magyar és erdély országi” zsidók kongresszusát.⁸ A képviselők által kidolgozott alapszabály szerint szerveződött a kongresszusi vagy neológ hitközség. Debrecenben a kongresszusi izraeliták 1870. május 22-én alakították meg és 1886-ban szüntették meg hitközségüket. Az anyahitközségből még ugyanabban az évben kivált egy csoport, ortodox izraelita hitközség néven.⁹ A szefárd imaegyesület, amelynek alakulását a felsőbb hatóság az 1894-es rendeletével erősítette meg, a későbbiekben az autonóm ortodox izraelita hitközség részeként működött.¹⁰ Debrecenben a világiasabb jellegű status quo izraelita hitközség nemcsak hagyományát, de nagyságát és befolyását tekintve is mindvégig meghatározta a zsidóság közösségi életét.

1840-től kezdődően közel félévszázadnak kellett eltelnie, hogy a hitközségek saját erőből létrehozassák a létszámuknak és igényeiknek megfelelő, vallásgyakorlásukhoz nélkülözhetetlen intézményeket. A városban működő status quo ante és ortodox hitközségek építkezésének a virágkora az 1890 és 1910 közötti időszakra esett, amikor a pénzügyi feltételek is kedvezőek voltak, és a telekvásárláshoz, építkezéshez szükséges tetemes költségeket is fizetni tudták. Az első komoly izraelita templomok a 19. század kilencvenes éveiben létesültek, majd megépültek az iskolák, a korszerű rituális vágóhelyek és a fürdők. A kedvező pénzügyi helyzet kialakulásához a városi tanács is hozzájárult, s ez különösen a felekezeti közintézmények létesítésére vonatkozott. A támogatás magyarázata abban lelhető, hogy az 1880-ban 51 ezer fős városi lélekszám 1910-re megduplázódott és a közintézmények építésének nyomasztó szüksége egybeesett a hitközségek törekvéseivel.

Az imaház története korai időre nyúlik vissza, ugyanis egy 1791-ben megjelent hírlap beszámolt a városárkon kívül élő zsidók imaházának a felavatásáról.¹¹ A zsidó közösség 1855 előtt a Nagy-Új utcán vásárolt házban rendezett be imaházat, amely azonban rövidesen kicsinek bizonyult.¹² A nagyvárad helytartósági osztály 1855. augusztus 2-án úgy rendelkezett, hogy az izraelita istentisztelet csak engedélyezett imaházban tartható, illetve a városi előjáróság saját felelősségére, az országos vásárra érkező pesti kereskedőknek engedélyezheti zugimaház felállítását.

A hitközség 1864. április 30-án gyűjtést kezdeményezett egy templomépítési alap létrehozására. Az összegyűlt pénz azonban a templom építéséhez kevésnek bizonyult, ezért a hitközség az olcsóbb megoldást választva, tíz évre kibérelte, majd később megvásárolta Zichermann Ignác Szent Anna utcai házát. A hitközség az imaházat a helyi katolikus egyháznak adta el, miután megkezdődött az 1892 óta tervbe vett nagytemplom építése.¹³ A Nagyvárad utcai monumentális templom építését Gärtner Jakab bécsi építész tervei alapján Schneider István vállalkozó 1897-re fejezte be.¹⁴ A status quo ante izraelita hitközség, tekintettel a hívők számának további növekedésére, a nagytemplomon kívül a Kis-Új utcai elemi iskolája mellett egy segédimaházat létesített. Később, a lebontott imaház helyére a budapesti László testvérek tervei szerint Erdődi Lajos építésmester irányításával kistemplom épült, amelyet 1910-ben adtak át rendeltetésének.¹⁵

Az ortodox hitközség saját temploma 1893-ban épült fel a Pásti közben. A templomot Berger Jenő debreceni építész tervei szerint Gertner és Rossler helyi vállalkozók építették fel.

---

⁸ Popper 1882: 403.

⁹ HBML, IV. B. 1109/l. 201. d. 6919/1870; Gonda 1966: 63.

¹⁰ HBML, IV. B. 1405/b. 78. d. 101/1887.

¹¹ Gonda 1966: 22.

¹² HBML, IV. B. 1109/l. 40. d. 4356/1855.

¹³ HBML, IV. B. 1109/l. 163. d. 3929/1866; Gonda 1966: 77.

¹⁴ HBML, IV. B. 1405/b. 465. k. 3661. iktatószám; Gonda 1966: 77–78.

¹⁵ HBML, IV. B. 1405/b. 464. k. 5778. iktatószám; uo. 411. d. 14203/1929; Gonda 1966: 94.

Említést érdemel az ortodoxok József kir. herceg u. 19. sz. alatti előadóterme, amelyet 1921-ben vásároltak meg és tettek alkalmassá istentisztelet tartására.¹⁶

A kongresszusi (neológ) hitközség működésének ideje alatt a Hatvan utcán tartott fenn templomot. Az autonóm izraelita hitközség szefárd imaegyesületének a temploma 1906-ban a Csók u. 6 sz. alatt épült fel.¹⁷

A hitközségek megalakulásával, templomaik megépítésével párhuzamosan iskoláik működtetéséről is gondoskodtak. A város előjárósága a nagyvárad helytartósági osztálynak 1854. február 3-án jelentette, hogy Debrecenben még nem működik izraelita iskola, bár felállítását a bevándorlók számának növekedése indokolná.

A végleges megoldás 1886-ban következett be, amikor az egységesült debreceni izraelita hitközség szeptember 7-én ugyan bérelt épületben, de megnyitotta a négyosztályos fiú- és hatosztályos leányiskolát.¹⁸ Itt tanultak 1901-ig az ortodoxok gyerekei is. Az idővel kinőtt bérelt helyiségek nem feleltek meg a pedagógiai és higiénikus követelményeknek, ezért az iskolaépítéshez gyűjtést indítottak el. Az építkezést a törvényhatósági bizottság 15 ezer forinttal támogatta. A Berger Jenő tervei alapján épített egyemeletes iskolában 1894 szeptemberében kezdték el a tanítást.¹⁹

Az ortodox izraelita hitközség 1901. szeptember 1-jétől szervezte meg a saját négy osztályos fiú és leány elemi népiskoláját, ideiglenesen a Széchenyi u. 5. számú bérelt házban. A tanács Klein Ignác elnök kérésére 1909. július 2-án engedélyezte, hogy a hitközség saját telkén, a József kir. herceg u. 49. sz. és a Reáliskola u. 3. sz. közös határvonalán egy kéttantermes iskolát építhessen.²⁰ A Deák Ferenc (korábban Nagyvárad) u. 8. sz. alatti nagytemplom telkén 1909-ben megépült a status quo izraelita hitközség polgári leányiskolája.²¹

A zsidó gyerekek oktatását és nevelését biztosító iskolák létesítésével párhuzamosan, már 1897-ben nem sokkal a nagytemplom építése után a status quo ante izraelita hitközség kezdeményezte a tanácsterem, hivatali helyiségek, pap és jegyzői lak céljára szolgáló székház építését. A debreceni törvényhatósági bizottság e célra 100 ezer darab téglát szavazott meg. A József kir. herceg u. 26–28. számú új épület felülvizsgálatát 1904. december 29-én rendelték el.²²

A templomok és imaházak közelében létesültek a fürdők (*mikve*) és a vágóhelyek, amelyek egyben a hívők életmódját szabályozó rituális célt is szolgáltak. Pászkagyár működött a székház pincéjében, 1911-től a József kir. herceg u. 49. számú ház udvarán is.

Lakás céljára igénybe vett házas ingatlannal az ortodox és status quo hitközség is rendelkezett a József kir. herceg utcán, mint ahogyan az 1852-ben megalakult debreceni izraelita szentegylet is a Kórház utcában. Az egylet a hitközség közös intézménye volt, melynek célját a segélyezés, a jótékonykodás, a temetkezési szokások gyakorlása, a temető fenntartása, elaggott szegények részére a menház működtetése és az emberbaráti intézmények üzemeltetése alkotta. Az egylet az aggok menházának építését a Hadházi u. 6. sz. alatt 1902 augusztusában fejezte be. A város törvényhatósági bizottsága 100 ezer darab téglát ingyenes kiutalásával segítette az új intézmény létesítését.

A „*kegyes társulat*” nevére, a tartós és folyamatos használatra való tekintettel, 1923 előtt írták át a zsidó temető tulajdonjogát. A temető története 1842. június 8-ig nyúlik vissza, amikor a tanács a Homokkerttől délnyugatra, a Varga utcai kolerás temető mellett, 200

¹⁶ HBML, IV. B. 1405/b. 49. d. 1595/1879; IV. B. 1405/b. 461. k. 5695. iktatószám; uo. 462. k. 7304. iktatószám; Gonda 1966: 103.

¹⁷ HBML, IV. B. 1405/b. 275. d. 910/1919; Gonda 1966: 62.

¹⁸ HBML, 89. d. 780/1858; uo. IV. B. 1414/b. 7. d. II. 1880; uo. II/4. 1882; uo. 1405/b. 448. k. 6439. iktatószám.

¹⁹ HBML, IV. B. 1405/b. 122. d. II–XI. 150/1893; uo. IV. B. 1414/b. 9. d. II. 2. 1895.

²⁰ HBML, IV. B. 1405/b. 232. d. V. B. 15/1901; uo. 211. d. IV. A. 20/1909.

²¹ HBML, IV. B. 1405/b. 503. k. 11865. iktatószám.

²² HBML, IV. B. 1405/b. 486. k. 14936. iktatószám.

négyszetől területet kihalászott a Debrecenben lakó izraelitáknak. A városi hatóság csak a helytartótanács határozott utasítására engedte meg 1845-ben, hogy az izraelita közösség kőfallal vegye körül a temetőjét. 1866-ban a zsidótemető az izraelita hitközség által megvett 5 hold 600 négyszetől alapterülettel bővült.²³

1920-ra Hajdú vármegye településeinek és Debrecenben a zsidó lakosság növekedése megállt. Csekély kivételtől eltekintve a hitközségek – hitelfedezet hiányában – nem vásároltak újabb ingatlanokat és egy-két kivételtől eltekintve nem építkeztek. Ilyen kivétel volt a zsidó gimnázium végleges elhelyezése 1924-ben, amikor a status quo hitközségi elemi iskola épületére egy újabb szintet emeltek, illetve mellé, internátus céljára szárnyépületet létesítettek.

Az ortodox izraelita hitközség iskolája mai emeletes formáját 1924-ben nyerte el. A pénzből kifogyott építőknek a városi törvényhatóság építési segélyt szavazott meg.²⁴

A status quo ante izraelita hitközség a Hatvan u. 6. sz. alatti, eredetileg gimnázium létesítésére szánt telket üzleti megfontolásból egy négyemeletes modern bérház építésére használta fel. A hitközség az épületet, amely Sajó István tervei alapján expresszionista stílusban készült, 1943-ban adta el egy budapesti cégnek.

1944 májusában 8964 zsidó lakost írtak össze, akiket az általuk sűrűn lakott belvárosi területen kialakított gettóban gyűjtöttek össze, majd Auschwitzba, illetve Bécs mellé kényszermunkára deportáltak. A munkaszolgálat, a deportálás és a háborús pusztítások után a megmaradt zsidó népesség összlakosságán belüli aránya – az 1949-es népszámlálás adatai szerint – 2,7%-ra esett vissza.²⁵

1944. december 1-jén polgármesteri hirdetés adta tudtul a város lakóinak, hogy a zsidótörvény és az azzal kapcsolatos rendelkezések hatályukat veszítették. Ismét élénkülni kezdett a status quo és az ortodox hitközségi élet. Szervezeti változás 1950-ben következett be, amikor a vallás- és közoktatásügyi miniszter határozata és a magyar izraelita vallásfelekezeti egységes szervezetéről szóló szabályzat alapján a két hitfelekezet Debreceni Izraelita Hitközség néven egyesült.

A szentegylet feloszlását 1950. augusztus 1-jén határozták el. Ingatlan vagyonát, amely kilenc jószágtestből állt, az egyesült izraelita hitközség vette át.²⁶

A status quo ante hitközség egykori Deák Ferenc utcai (ma Petőfi téri) nagytemploma 1944-ben háborús kárt szenvedett. A romos épület városrendezési szempontból okozott gondot, ezért a területet 1963-ban egy 86 lakásos épület létesítése érdekében kisajátították, a templomot pedig lebontották. A szefárd imaegyesület Csók u. 6. sz. alatti háborús romépületét 1945-ben számolták fel.²⁷

Az ortodoxok szent helye a Pásti u. 4. sz. alatt, illetve a status quo hitfelekezet Kápolnási utcai kistemploma ma is áll.

A status quo izraelita elemi iskolát 1950-ben államosították és helyén az Állami Fazekas Mihály Általános Fiúiskola kezdte meg a működését. Hasonló sorsra jutott az ortodoxok elemi iskolája, amelyet államosítás után a Kandó Kálmán gépipari diákotthon kezelésébe adták.

A status quo polgári leányiskola épületét 1947 és 1950 között zsidó kórháznak hasznosították és 1975-re zárult le az állami tulajdonba vétele.²⁸

²³ HBML, IV. B. 1011/a. 112. k. 975/1842; uo. 113. k. 1900/1845; uo. IV. B. 1109/1 283. k. 7706. iktatószám; uo. IV. B. 1405/b. 159. d. II. 50/1900.

²⁴ HBML, IV. B. 1405/b. 395. d. 19261/1928; uo. 345. d. 123/1924.

²⁵ 1949. évi népszámlálás. 9. Demográfiai eredmények. Szerk.: Központi Statisztikai Hivatal, 1950. 324.

²⁶ HBML, XXI. 505/a 134. d. 41846/1944; u. o. X. 301. 5. d. 80; u. o. XXIII. 6/c. 1. d. 454/1952.

²⁷ HBML XXIII. 116. 156. d. 7336/1963; Földhivatali irat. 3364. sz. tkvi betét.

²⁸ HBML, XXIII. 116. 38. d. 3802/1958; IV. B. 1405/b. 231. d. V. A. 15/1901; uo. XXIII. 12/b. 2. cs. 1215-19/1951; Földhivatali irat 46053. sz. tkvi betét.

A Pásti u. 6–8. sz. alatti mészárszék a második világháború után tovább üzemelt, mint az izraelita hitközség húsáru és baromfi üzlete. Ugyanitt a rituális fürdő még 1947-ben is működött.

Az 1950-es években megvonták a magánpékek iparengedélyét, ezért kérvényezte a hitközség 1952. december 12-én a Széchenyi u. 16. számú pékműhelyt.

Az aggok menházának állami igénybevétele a hitközség fellebbezése után elhúzódott.

A háborús pusztítások és deportálások után a megfogyatkozott debreceni zsidó közösség nem volt képes régi intézményeit fenntartani, részben az alacsony létszám, részben a korábban működő pénzügyi háttér és támogatási rendszer hiánya miatt. A közösségi vagyon további csökkenése pedig az új társadalmi rendszer kiépülése során a közintézmények államosításával következett be.

Források

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (HBML)

1949. évi népszámlálás. 9. Demográfiai eredmények. Szerk.: Központi Statisztikai Hivatal, 1950.

Hivatkozott irodalom

Arnóth Sándor: Adalékok a püspökladányi zsidók történetéhez. In: Gazda László–Módy György (szerk.): *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1992–1993*. Debrecen, 1994. 207.

Gonda László 1966: *A debreceni zsidók száz éve, a mártírhalált halt debreceni és környékbeli zsidók emlékére*, A Debreceni Zsidók Emlékbizottsága, Tel-Aviv.

Kepes József 1993: *A zsidó népesség száma településenként (1840–1941)*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

Márkus Dezső (szerk.) 1895: *Magyar törvénytár 1836–1868. évi törvénycikkek*. Budapest.

Popper Alajos 1882: Izraelita hitközségek. In: Zelizy Dániel (szerk.): *Debrecen sz. kir. város egyetemes leírása*. Debrecen.

Ujvári Péter (szerk.) 1929: *Zsidó Lexikon*. Pallas Irod. és Ny. Rt., Budapest.

Zoltai Lajos 1934: A zsidók letelepülése Debrecenben. *Magyar Zsidó Szemle*, 51. 23.

Bihar vármegye zsidó lakosságának története

Erdélyben a 17. században a szász kereskedők mellett szaporodott meg a zsidóság is, köszönhetően Bethlen Gábor fejedelem támogatásának, aki zsidó kereskedőknek külön biztosító levelet állított ki az országban való szabad közlekedésre. Ezek a főleg törökországi zsidók „*drága marhákkal*”, ékszerrel, finom szövetekkel, fegyverekkel, keleti fűszerekkel kereskedtek. Az ország északkeleti vármegyéiben lengyelországi betelepülők jelentek meg.¹ A zsidó népesség egészen a 18. századig elenyésző számban élt az országban, nagyobb tömegben csak Mária Terézia és II. József uralkodása idején érkeztek. Az ekkor még főleg nyugatról, a cseh-morva területekről érkezőket a 19. század elején újabb nagyobb bevándorlási hullám követte, immár keletről, Galíciából.

Az 1735–1738-as országos összeírás 30 vármegyében 11621 zsidóról adott számot. A szabad királyi- és a bányavárosokba 1840-ig nem engedték őket letelepülni. A 18. század második felében járasonként készültek összeírások a birtokos és a jobbágytelken élő nemesekről, a zsidókról és a városlakókról.

Egy 1764-ben Váradon készült összeírás három falu zsidó lakóiról nyújt adatokat. A Puszta Újlak, Velence és Szöllös nevű falvakban 16 férfi nevét tüntetik fel családfőként, az 1785-ös összeírásban pedig már 34 helységben említik őket.² Az Érmelléki járás zsidóságának összeírása 1829-ben készült, itt 185 név szerepel. A legtöbb zsidó lakost Álmosdon, Margittán és Mihályfalván mutatták ki. A községek zömében alig néhány fő a számuk, de sok helyen mindössze egy főt tüntettek fel. A belényesi járás 14 községében 1832-ben Belényes kivételével csak egy izraelita neve szerepel, Belényesen is csak hatot írtak össze. A sárréti járásban 1844-ben 302 férfit, 281 nőt, 397 fiút és 344 leányt találtak. A legtöbbben Álmosdon, (187), Váradvelenczén (149), Hajdúsámsonban (133) és Nagyváradon (63) éltek.³

A feudális korban az izraelitáknak a politikai község belterületén nem volt megtelepedési joguk, emiatt rendszerint egy-egy faluközösség vagy mezőváros, szabad királyi város területén kijelölt helyen éltek. A 19. század közepére az ipari forradalom alapvető technikai- ipari vívmányai a tökéletesítés és a gazdaságosabb alkalmazás révén meghonosodtak.⁴ Magyarországon ez az időszak a falusi zsidó közösségek virágzásának ideje. A gabona- dohány- gyapjú- és bőrkereskedelmet a falvakban már ők uralták.

1836-ból néhány nagyobb Bihar megyében levő település zsidó lakosságának számát közöljük. Álmosdon 130, Berettyóújfaluban 145, Biharnagybajomban 24, Derecskén 32. Létavértesen 182 zsidó lakost tartottak nyilván.⁵ Szerveződnek lassan a hitközségek is. Biharnagybajomban 1826-ban alapították meg a zsidó hitközséget, Szalárdon azonban csak az 1871-es alapításúról tudunk.⁶ Bihar megyében, 1846-ban az összlakosság száma 498 803 volt, ebből zsidó 7100.⁷

A kiegyezés hozza meg a zsidóság emancipációját. Nyomában a falvak zsidósága a városokba áramlik és nagyarányú bevándorlás folyik Galíciából is. A zsidóság száma 1869 és 1900 között majdnem négyszeresére emelkedik, a lakosságon belüli arányuk 1900-ban 23,6%. Bihar vármegye községeiben a zsidó lakosság száma ezekben az évtizedekben a következőképpen alakult: 1840-ben 962, 1880-ban 4607, 1910-ben pedig 5215 fő volt a számuk. Nagyvárad törvényhatósági jogú városban, 1840-ben 817, 1880-ban 8186, 1910-ben

¹ Szekfü 1983: 169.

² Halmos 2003: 4.

³ Marton 1990: 279; Major–Ölveti 1994: 13–14; Balogh–Gergely 1996: 149.

⁴ Hobsbawm 1964: 185; Berend–Ránki 1987: 31.

⁵ Klinger 1980: 86–87.

⁶ Marton 1990: 279; Balogh–Gergely 1996: 149.

⁷ Balogh–Gergely 1996: 152.

pedig 15155 zsidó lakos él. Bihar megye néhány nagyobb településén a számadatok a következők.⁸

Település	1870	1890
Álmosd	197	159
Berettyóújfalu	476	876
Biharkeresztes	56	104
Biharnagybajom	258	231
Derecske	355	478
Létavértes	324	430

Az iparban zsidó vallásúak elsősorban a szakképzettséget követelő ágakban, illetve a kisiparban találhatók. A magyarok között a zsidók az új típusú szolgáltató iparágakban döntő többségben vannak, de például csizmadia a 379 magyar között csak kettő van. A divatos ruhatisztítóknál 59-ből 40 vallja magát izraelitának. A drágakő- és ékszművesek négyötöde, a bádigosok közel kétharmada, a fényképészek több mint fele, a szobafestők kilenctizede, a címfestők több mint kétharmada zsidó. A hiteléletben a 19. század közepétől fokozatosan növeli súlyát a zsidó kereskedő. Ennek oka valószínűleg az, hogy a zsidóság Magyarországon ki volt zárva a földbirtoklásból, s az értelmiségi pályákon is korlátozottak voltak a lehetőségei. Figyelme így a hitelügy felé fordult. Feudális értelemben vett jogképesség hiányában az uradalmi központokba húzódott, annak gabonáját forgalmazta, vagy a földesúr borát mérte a kocsmában. Amikor a kapitalizmus beköszöntött, kezén jelentős pénztöke halmozódott fel, egyedülálló szakismerete alakult ki a modern kereskedelmi és piaci viszonyokat illetően. A vallásstatisztikák szerint a kereskedelemben foglalkoztatottak majdnem kétharmada zsidó vallású volt.⁹

Az ország legnagyobb hitközsége, Budapest után a nagyváradi ortodox izraelita hitközség volt, amely már 1722-ben megalakult, de első alapszabályukat 1790-ben alkották meg. Legrégibb temploma a Kolozsvári utcai ún. Ó-templom, mely 1803-ban épült. Egy elemi iskolát is szerveztek 1839-ben. Az ezer személyt befogadó Kolozsvári utcai templomot 1851-ben építették fel.¹⁰ A hitközség összesen három hatalmas templomot emelt, s még 16 imaházat is létesített. 1861-ben 120 család alapította meg az első magyar neológ hitközséget és alakított ki imaházat. Az izraelita községkerületek beosztása is elkészült 1868-ban. Ebben bihari, békési és a debreceni hitközség székhelyéül Nagyváradot jelölték ki.¹¹

Nagyvárad zsidó hitközségeinek néhány adatát már említettük, most a város fejlődéséről szükséges néhány szót szólnunk. A város az Alföld és Erdély kapujában áll, a történelem során így lett áruk és eszmék cseréjének közvetítője. Piacközponttá vált, fejlődött az ipar és kereskedelem, a kapitalizálódás pedig bankokat, nagy vállalkozásokat hozott létre. A polgári fejlődés élén a zsidóság állt, száma a város lakosságának több mint egynegyedét tette ki, más városokat és az országos arányt túlszárnyalva. Az értelmiség nagy része a zsidóságból került ki és a városban levő szabadkőműves páholynak volt a tagja. A gazdasági fellendülés szellemi pezsgést indított meg, ennek eredménye volt a közszellem élénksége, igény a kultúra, a modernség és a demokrácia iránt. Nagyvárad olyan kereskedelmi központtá fejlődött, amely belkereskedelmi szempontból az ország bármely más városával versenyezhetett. Nagyváraddal együtt Nagyszalonta, Berettyóújfalu, Belényes, Margitta és más bihari

⁸ Halmos 2003: 5.

⁹ Klinger 1980: 86–87; Glatz 1988: 42–46; Kepecs 1993: 22, 24, 32.

¹⁰ Borovszky 1901: 440–443.

¹¹ Balogh–Gergely 1996: 143–144.

helységek nemcsak vásáraikkal tűntek ki, hanem a megtelepült kereskedők révén is intenzív kereskedelmi, valamint pénzügyi tevékenységet fejtettek ki.¹²

Az első világháború után, a trianoni békeszerződés értelmében Erdély, s vele Nagyvárad, valamint Bihar megye egy része a román állam keretei közé került. A megmaradt bihari részen 1920-ban 4586, 1930-ban 4450, 1941-ben 3707 zsidó élt.¹³ A Nagyváradon és Bihar megye Romániához csatolt részén élő zsidóság megismerkedhetett a román nemzetiségi politika eléggé drasztikus oldalával, osztoznia kellett a többi nemzetiség sorsával.

Magyarországon a vitézi székek nemzetvédelmi helyzetjelentéseiben már 1938-ban erőteljes antiszemita kijelentések olvashatók. A zsidóellenes intézkedések egyre gyakrabban mutatkoznak. Bauer Manó berettyóújfalui bőrkereskedő iparendélyét megvonják, a biharkeresztesi járás főszolgabírája az alispánhoz írott jelentésében 1939. április 6-án megállapítja, hogy nevezett zsidó bőrkereskedő, bár Komádiban levő fióküzetét bezárta, minden pénteken megjelenik a községben és a bőrkereskedés műveletét gyakorolja.¹⁴ Az iparkorlátozó intézkedések mellett a zsidók ingatlanainak kisajátítása is napirendre került. Nagyléta községben 1944-ben Grünberger Etelka földingatlanaiból juttattak több helybeli lakosnak.¹⁵

Észak Erdélyben 1938–1941 között 151125 zsidót tartottak nyilván. Nagyvárad esetében 1941-ben 21333 lakosról tudunk.¹⁶ A bihari települések közül 1941-ben a legtöbb izraelita vallású a következő helységekben lakott: Berettyóújfaluban 996, Püspökladányban 552, Derecskén 523, Létavértesen 325, Földesen 237 és Komádiban 224 fő. A Trianon utáni magyarországi bihari területeken 183531 lakos közül 3707 volt izraelita vallású. A történeti bihari járásokban az előbb említetteken kívül jelentősebb zsidó népességgel rendelkezett még Élesd (339), Nagybáród (241), Érmihályfalva (1662), Margitta (1725), Sarkad (177), Mezőtelegd (191) Szalárd (132), Bihardiószeg (213) és Székelyhid (605). Bihar megyében 1944 áprilisában a kimutatások 35 hitközséget regisztráltak, ebből 18 volt anyahitközség, 17 fiókhitközség.¹⁷

A debreceni VI. csendőrkerület iratanyagában megtalálhatók azok a jegyzékek, amiket a községekben lakó zsidó családokról készítettek a deportálást megelőzően, de kimutatást találhatunk pl. a kitelepítés folytán megüresedett zsidó lakásokról is. Május 3-án hajnali 5 órakor megkezdődött az észak-erdélyi zsidóság 11 gettóba tömörítése, Nagyváradon például a főleg zsidók által lakott városrészben. A gettósítás május 10-re befejeződött. A Kárpátalján és Északkelet-Magyarországon összesen elfogott zsidók létszáma 325 ezer volt. Június 16-án megkezdődik a délkelet-magyarországi zsidóság koncentrálása. Június 29-ig 40505 zsidót összpontosítottak a zóna hét bevagonírozási központjában. Ezek a következők voltak: Bácsalmás, Kecskemét, Szeged, Szolnok, Békéscsaba, Debrecen, Nagyvárad. (Nagyváradról ezúttal a Bihar megyei zsidókat szállították el. A nagyváradai zsidóság elszállítására már májusban sor került). A deportálás június 25-én kezdődött és június 28-án fejeződött be. 15 vasúti szerelvényen mintegy 40 ezer személyt hurcoltak el. Bihar megye községeiből a zsidókat a Nagyváradon felállított gettóba vitték. A város területén levő zsidó gyűjtőtáborban 8 ezer fő volt.¹⁸

Források

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (HBML)

¹² Orosz 1997: 327–330.

¹³ Halmos 2003: 5.

¹⁴ Major–Ölveti 1994: 15.

¹⁵ HBML, IV. B. 404/a. 441. d. 29241.I./b/ 1939.

¹⁶ HBML, IV. B. 407/a. 127. cs. 2127/1944. 52.

¹⁷ Kepecs 1993: 22, 32.

¹⁸ Major–Ölveti 1994: 17.

Hivatkozott irodalom

- Balogh Margit–Gergely Jenő 1996: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992*. MTA Történettudományi Intézet, Budapest.
- Berend, T. Iván–Ránki György 1987: *Európa gazdasága a 19. században (1780–1914)*. Gondolat, Budapest.
- Borovszky Samu (szerk.) 1901: *Bihar vármegye és Nagyvárad*. Apollo, Budapest.
- Glatz Ferenc 1988: *Nemzeti kultúra – kulturált nemzet (1867–1987)*. Budapest.
- Halmos Sándor (szerk.) 2003: *„Emlékezz meg!” Hajdú-Bihar megye zsidóságának története napjainkig*. Debreceni Zsidó Hitközség, Debrecen.
- Hobsbawm, Eric J. 1964: *A forradalmak kora: 1789–1848*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Kepecs József 1993: *A zsidó népesség száma településenként (1840–1941)*. KSH, Budapest.
- Klinger András 1980: *A népmozgalom főbb adatai községenként 1828–1900*. 7. kötet. KSH, Budapest.
- Major Zoltán László–Ölveti Gábor (szerk.) 1994: *Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez: iratok a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárból*. M. Auschwitz Alapítvány Holocaust Dok. Közp. Budapest.
- Marton Jenő (szerk.) 1990: *Magyarország Történeti Helységnévtára. Bihar megye és a Hajdúság (1773–1808)*. KSH Könyvtár, Budapest.
- Orosz István 1997: *Debrecen története*. 3. kötet. Debrecen.
- Szekfű Gyula 1983: *Bethlen Gábor*. Helikon, Budapest.

Nagy Ferenc

A nyíregyházai zsidóság pusztulása

A holokauszt 60. évfordulójára 2004-ben tanulmányok, visszaemlékezések, forráskiadványok egész sora jelent meg. Nagyon helyesen, hiszen a magyar történetírásának a téma feldolgozását illetően még rendkívül nagy adósságai vannak. Magam egy forráskiadványt készítettem, amelyben a levéltárunkban található dokumentumokat dolgoztam fel és publikáltam.¹ A témával tíz esztendővel korábban kerültem szakmai, sőt személyes kapcsolatba, amikor az 50. évfordulón egy kis ismeretterjesztő füzet megírására kértek fel. Ekkor figyeltem fel arra, hogy milyen gazdag forrásanyag van nálunk, és ez a forrásanyag számos olyan sajátosságot hordoz, amely egyedülálló egy intézmény és az általa őrzött iratanyag kapcsolatában.

Ilyen sajátosság, hogy 1944. április 16-án az első gyűjtőtábor Nyírtelek-Varjúlaposon állították fel, ahol levéltárunk külső raktárai találhatóak. Sőt, egyik raktárépületünk ennek a gyűjtőtábornak a része volt. Azok a falak, amelyek ma dobozott levéltári iratokat védenek, 62 esztendeje az embertelenségeknek, a kínzásoknak és megalázásoknak a tanúi voltak.

A levéltári iratokból név szerint is ismerjük az itt szenvedőket, mivel fennmaradtak azok az összeírások, amelyeket a gettósítás megkezdése előtt, a polgármester utasítására a hitközségek vezetői készítettek. Így vált lehetővé, hogy könyvben 4753 nevet is felsoroljak, a csaknem teljes nyíregyházi zsidóságot, és a levéltári anyakönyvek segítségével közel másfélezer főnél az auschwitzi pusztulásukat is igazoljam.

A személyes kapcsolat jelét pedig az arcomon hordom, mivel a levéltári iratokból az is kiderült, hogy nyolcesztendőskoromban egy baleset után ugyanaz az orvos varrta össze az alsó ajkamat, aki a vészkorszakban Nyíregyháza tisztiorvosa volt, és ember próbált maradni az embertelenségben is.

A sajátosságokat folytathatnám azzal, hogy nálunk megmaradt a gettóban felállított ideiglenes zsidó kórház szinte teljes iratanyaga is. Tudjuk, hogy a gettóban milyen betegségben haltak meg, milyen járványok voltak és azt is, hogy itt is születtek életek, hogy aztán néhány hét múlva piciny, ártatlan testük Auschwitzban füstté, köddé váljon.

A holokausztról szóló híradásokban az áll, hogy 1944. április 16-án az első gettót Munkácson állították fel. A híradások arról nem szólnak, hogy ugyanezen a napon, Nyíregyházán is megkezdődött a gettósítás. Sőt, a Baktalórántházi és Kisvárdai járás néhány községében, már április 8-án zsidó közösségi épületekbe, templomba, iskolába zárták a zsidóságot.

A történelmi Szabolcs megye területén két városban állították fel gettót, Nyíregyházán és Kisvárdán. A nyíregyháziba 3 járás és Nyíregyháza zsidóságát zárták, a kisvárdaiába a városi és járási zsidóságot. Összesen több mint 25 ezer embert. Április 16-tól működött a nyírtelek-varjúlaposi gyűjtőtábor, ahová a politikai okokból, családjuktól elszakítva, megbízhatatlan zsidókat zárták. Őket nagyobb szigorral őrizték, mint a gettóbelieket, létszámukról is csak becsléseink vannak. 500 és 1000 fő között mozoghatott a számuk.

A nyíregyházi zsidóság a város lakosságának 8%-át tette ki, többségük kereskedelemről és iparból élt. Földbirtokosok gyakorlatilag nem voltak közöttük. Így aztán, amikor törvény született a zsidó birtokok zár alá vételéről, az itt csak keveseket érintett.

A város üzleteinek csaknem a harmada (28,1%) viszont az ő tulajdonuk volt, és egyes kereskedelmi ágazatokban monopóliumra tettek szert. Így például a gabona-, termény- és lisztkereskedelemben a 35 zsidó tulajdonú vállalkozás mellett csak 10 keresztény dolgozott. A

---

¹ *A nyíregyházai zsidóság pusztulása*. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai II. Közlemények, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza 2004.

hagyományosnak számító szövet-, rövidáru-, ruha- és cipőkereskedelemben 135 zsidó tulajdonú mellett csak 45 volt keresztény.

A nyíregyházi zsidóság a monarchia időszakában a gazdasági hatalom mellé politikai befolyást is szerzett. Egyre több, a népesség arányaihoz viszonyítva jóval nagyobb számú zsidó származását találunk a városi és megyei vezetésben. Ennek ellenére vallásbéke volt, antiszemita megnyilvánulások nélkül, kivéve a híres-nevezetes tisztaesztlári vérvád 1882-es évét, melynek nagy nyilvánosságot kapott tárgyalása Nyíregyházán volt. Sokkal inkább az a toleráns együttélés volt jellemző a városra, amit a város szülötte, a híres regényíró, Krúdy Gyula fogalmazott meg: *„Arról van szó, hogy a nyíregyházi sétatéren állt egy pad, amelyen Veczán István római katolikus plébános ült, mellette Barthalomaeidesz János a luteránus esperes, Lukács Ödön a kálvinisták papja, valamint Fekete István a görög katolikusok esperese. Ha a zsidó rabbinus történetesen arra járt, helyet szorítottak neki is a padban. Erről a zöldre festett padocskától számítandó az új, a mai Nyíregyháza megszületése”*. Egyébként pedig – ezt már magam teszem hozzá – a nyíregyháziak több mint 250 esztendeje bizonyítják toleranciájukat, hiszen 1753-ban a nyíregyházi római katolikus magyar lakosság mellé, Szarvasról, Békéscsabáról nagyszámú evangélikus szlovák telepedett, akik hosszú ideig az istentiszteleten, iskolában, sőt a város irányításában is a saját nyelvüket használták és ebből soha nem származott sem vallási, sem nemzetiségi konfliktus.

Az úgynevezett „zsidókérdés” tehát Nyíregyházán nem létezett, ám az 1930-as évektől kezdve a magyar politikai életben mégis jelen volt. Megoldására az uralkodó osztályok részéről két elképzelés fogalmazódott meg. Horthy kormányzó és köre, a hatalomban még szerepet vállaló arisztokrácia a zsidók fizikai megsemmisítését nem akarta, nem támogatta. Híve és cselekvő részese volt azonban minden olyan megoldásnak, amelyik korlátozta, lehetetlenné tette a zsidók gazdasági, társadalmi, közéleti szerepvállalását, megfosztotta őket vagyonuktól, saját hazájukban másodrendű állampolgárokká süllyesztette őket.

A gazdasági világválság hullámverésén hatalomra került középosztály politikusai, a szegedi gondolat egyes képviselői viszont már korán megfogalmazták a radikálisabb megoldást, a zsidók kitelepítését az országból és nézeteiktől nem állt távol a „végső megoldás” sem. Ami a magyarországi zsidósággal történt, azért mindkét politikai csoportot felelősség terheli, és ezt a felelősséget sem mérlegelni, sem megosztani nem lehet. Mert a magyar holokauszt nem az ország német megszállásával kezdődött, gyökerei visszanyúlnak az 1920-as évekig. Stációi azok a törvények, amelyek fokozatosan fosztották meg a zsidókat mindenüktől. Ezekről a törvényekről természetesen most nem szólok.

Az előadás címéhez igazodva a továbbiakban csupán a végkifejletről, a pusztulásról beszélek. A nyíregyházi gettót a városnak a közepén jelölték ki, azon a területen, ahol a legtöbb zsidó tulajdonú lakóház volt. A megye három járásából 1944. április 16-án a vidéki zsidókat ide szállították. A zsidók összeszedését a csendőrök végezték. A parancsnokok ügyeltek rá, hogy az állomány tagjai ezt a feladatot ne a saját lakóhelyükön végezzék, ezért más-más településre vezényelték őket. Erre így emlékszik az egyik érintett: *„berendeltek Nyíregyházára, s a parancsnokok bezárt ajtónál megmondták, hogy a zsidók összeszedése következik és ezt a csendőrségnek kell végrehajtani. Nem volt szabad még a feleségnek sem megmondani mi fog történni!”*

Nyíregyházán a gettó házainak az ablakait bedeszkázták, a gettóba vezető utcákat hevenyészett kerítéssel elzárták. Már az első nap 3010 személyt zsúfoltak itt össze, de a létszám napról napra emelkedett. A nyíregyházi zsidókat csak április 23-án terelték be a gettóba, ekkor a létszám 17580 fő lett, melyből közel ötezer volt nyíregyházi. A gettóban hihetetlen zsúfoltság volt. A kisebb házakban 80–90 fő, a nagyobbakban 120–140 fő szorongott. Sem vízvezeték, sem szennyvízvezeték nem volt, jó vizű kút is csak kevés. Ilyen körülmények között ennyi embernek lehetetlen volt biztosítani az egészséges életkörülményeket.

Az ajkamat összevarró városi tisztii főorvos dr. vitéz Juhász István csupán annyit tehetett, hogy időről időre új latrinák ásását rendelte el, és néhány helyet klórmésszel fertőtlenítettett, azonban a járványveszély így is fennállt. A város vezetősége ezért úgy határozott, hogy gyűjtőtáborokba viteti a zsidókat, hogy ott várják az elszállításukat. Erre a célra a város határában három helyet (Harangod, Nyírjes, Simapuszta) jelöltek ki. Május 5-én ide szállították a szerencsétlen embereket. Pontosabban azokat, akik járni tudtak, lábon hajtották, mint a marhákat, a betegeket, öregeket pedig szekereken vitték. 505 szekér vett részt a szállításban, a levéltári iratokból azt is tudjuk, hogy ezért a munkáért mennyit fizettek a gazdáknak.

A gyűjtőtáborokban még a gettóbeli állapotoknál is rosszabb körülmények közé kerültek. Istállóba, dohánypajtákba rakták őket, sokuknak még alomszalma sem jutott. Simapusztán egy-egy dohánypajtában 500–600 fő lakott, ötezer embernek egy csap szolgáltatott vizet, amit a kiszállítás megelőző napokban építettek ki. A gyűjtőtábor kerítését viszont már a foglyokkal készítették el.

A verések, kínzások mindennaposak voltak, az örök érték után kutattak, ékszeret, aranyat, pénzt kerestek a foglyoknál. A legsúfoltabb gyűjtőtábor Nyírjes tanyán volt, a nyíregyházi zsidók nagyobbik részét itt tartották fogva. Itt raboskodott Berstein Béla főrabbi is, aki foglalkozását tekintve történész volt. Kitűnő könyvet írt az 1848-as szabadságharcról, a szabadságharcban küzdő zsidó honvédekről, nemzetőrökről. Az örök a bevasonírozásnál félholtra verték, mert a nyolcvanon túli öregember csak nehezen tudott felkapaszkodni a vagonba. Amikor 1942. január 12-én a polgármester felszólította, hogy igazolja származását, a következőket válaszolta: *„Tisztelt Polgármester Úr! Átíratóra van szerencsém bejelenteni, hogy az igaz Isten törvénye szerint zsidónak születtem, és zsidó vagyok minden tekintetben”*. Ő már nem ért el Auschwitzba, még a vonaton meghalt és rajta kívül még 31-en vesztették életüket a gettóban, illetve gyűjtőtáborokban.

Május 14-én kezdődött a gyűjtőtáborok kiürítése, a zsidók elszállítása Auschwitz II. Birkenaubába. Az első szerelvény 3000 szerencsétlennel Nyírjesről indult, az utolsó június 4-én ugyancsak Nyírjesről, ahova néhány nappal korábban a Nyírtelek-Varjúlaposi foglyokat is áthajtották. 1944. június 5-re „zsidómentes” lett Nyíregyháza és a történelmi Szabolcs megye. Elárvultak az izraelita iskolák, zsinagógák, közösségi házak, vallási intézmények.

A Nyírtelek-Varjúlaposon lévő egyik levéltári raktárunk 1944. április 16-án gyűjtőtábor volt, ahová a politikai okokból megbízhatatlannak ítélt zsidókat zárták. Ugyanaz az épület alig öt esztendővel korábban, 1939. szeptember 1-je után, lengyel menekülteknek nyújtott védelmet. Teleki Pál megnyitotta a határt, így a nácik elől sok ezer lengyel menekülhetett Magyarországra. Ebben a táborban közel 200 fő talált védelmet, főként civil lengyelek, a katona kevés volt. Ellátásukról, nagyvonalúan, a város gondoskodott. A menekültek között nagyon sok lengyel zsidó is volt. Ezt a város lakossága is tudta, noha a menekültekről készített kimutatásban, mindnyájan római katolikus vallásúakként szerepeltek. A lengyel zsidókat a toleráns Nyíregyháza a szívébe fogadta. Egymást érték a megsegítésükre szervezett akciók, jótékonyági rendezvények. Példamutató volt a bajbajutottaknak nyújtott segítség és támogatás.

Öt esztendő múlva a nyíregyházi lakosok egy része örömmünnepet ült, amikor a város zsidóságát a gettóból a gyűjtőtáborokba hajtották. A híres vendéglő teraszán, a Korona Szállóban cigányzene mellett hazafias nótákat énekeltek. A polgármester a templomból kijövet így hálálkodott: *„Hála Istennek! Ez az első vasárnap, midőn városunkban zsidómentesen tarthattuk meg istentiszteletünket.”*

**Csallóközi és mátyusföldi diákok peregrinációja című
konferencia
(2007. szeptember 14., Vágsellye)**

Szögi László

Csallóközi és mátyusföldi diákok az európai egyetemeken (1526–1919)

Eddigi ismereteink szerint a középkorban, tehát Mohácsig mintegy 12 ezer külföldön tanult magyarországi értelmiségivel számolhatunk. A peregrinusok száma a korai újkorban, vagyis ebben az összefüggésben 1526 és 1788 között 25 ezer beiratkozóval határozható meg, s végül a bennünket közelebről érintő hosszú 19. században, azaz 1789 és 1919 között 55 ezer külföldi beiratkozóval számolhatunk, akiknek közel a fele 1890 után indult külföldre. A külföldön tanultak száma természetesen nem 80 ezer volt, hanem ennek a felét sem érte el, hiszen egy személyre átlagban minimum két beiratkozást számíthatunk. Ezzel együtt az egyetemjárás szokása Magyarországon minden korszakban meghaladta az európai átlagot, aminek egyik természetes oka a hazai egyetemi rendszer igen késői kiépülése, de másik oka az a jelentős motiváció, ami nemzetiségtől és felekezettől függetlenül jellemezte e térséget. Ennek következtében igen nagy társadalmi igény, ha úgy tetszik kötelező szokás volt a tudást a legnagyobb európai kulturális központokban megszerezni. A magyarországi recepció nagyságrendjét ez a tény döntően befolyásolta. Mint utaltam rá, számban és kiterjedésében legnagyobb méreteit éppen a 19–20. század fordulóján érte el, több mint 17 ezer külföldi beiratkozóval, ráadásul egy minőségi változás közepette, így ekkor a korábbinál magasabb szintű posztgraduális jellegű peregrináció a kreatív értelmiség egyre nagyobb számának létrejöttét is elősegítette.

A külföldi egyetemjárás irányát és regionális tagolódását vizsgálva szintén érdekes képet kapunk. Csak az 1526 utáni korszakot vizsgálva világosan látható a bécsi felsőoktatási intézmények rendkívüli dominanciája és nem csupán a 19. században. Bécs tanintézetibe jelentkezett a külföldön beiratkozottak 43,7%-a, ami nagyobb, mint amit az eddigi szakirodalom ismeretében várhattunk volna. Ezt egészíti ki a Habsburg Birodalom kisebb egyetemeire és akadémiáira beiratkozottak további, mintegy 11 ezer esete. Ezzel együtt a külföldi peregrináció 57%-a irányult a Habsburg Birodalom tanintézetibe, ideszámítva elsősorban az osztrák és a cseh tartományokat. A német tartományok egyetemeire és akadémiáira mintegy 23 ezer beiratkozással számolunk, ami 28%-a a külföldi peregrinusoknak. Hollandiába irányult az egyetemjárás 4%-a, Itáliába kb. 3,5%-a, Svájcba 3,3%-a, a lengyel-balti térségbe 2%-a és a legkevésbé ismert francia-angol régióba valószínűleg szintén 2%-a. Az adatok véglegesítése még további jelentős kutatást igényel, de bizonyos új tapasztalatok már most körvonalazhatók.

Az alábbi táblázat azt tartalmazza, hogy a kutatás jelenlegi állapota szerint egyes európai régiókban hány magyarországi születésű hallgató iratkozott be a kutatott időszakokban. Ezekhez a számokhoz kell viszonyítani az általunk vizsgált kisebb régió adatait. (lásd az 1. táblázatot)

Vizsgálatunkat a Csallóközre és Mátyusföldre összpontosítottuk. Az 1914-es közigazgatási rendszer szerint e területen négy vármegye osztozott. Elsősorban ide tartozott Pozsony megye Somorjai, Galántai, valamint Dunaszerdahelyi járásának egésze, továbbá a Szenci és a Nagyszombati járások déli területei. Ezen kívül ideszámítottuk a Nyitra megyéhez tartozó Vágsellyei járás területét, Komárom megye Csallóközi járásának nyugati felét, valamint azt a néhány Győr megyei községet, amelyek a Duna bal partján fekszenek, vagyis a Csilizközt.

Mivel átfogó peregrináció kutatásunkat közigazgatási egységeként végezzük, ezért egy tájegységre vonatkozó feltárás viszonylag nagyobb nehézséget okoz. Esetünkben négy vármegye anyagából kellett leválogatni a vizsgálandó területre vonatkozó adatokat, amelyet az alábbiakban előbb átfogóan elemzünk, és csak részben térünk ki a területen belüli különbségekre.

Csallóköz és Mátyusföld területén nem jöttek létre kiemelkedő jelentőségű szabad királyi városok, azokat a vizsgált terület határain túl, bár azokhoz közel találjuk, mint Pozsonyt,

Nagyszombatot vagy Komáromot és a nem túl távoli püspöki székhelyet, Nyitrát. A terület fontos jellemzője volt viszonylag homogén, magyar anyanyelvű, paraszti, kis- és középnemesi lakossága. Felekezeti szempontból e területet is jelentősen érintette a kálvini reformáció, de a rekatolizáció során, éppen a jezsuiták itteni működése következtében fontos pozíciókat szerzett vissza a katolicizmus is. A 18. század végétől néhány településen jelentős számú zsidó közösség is kialakult. Mindezen tényezők befolyásolták a vidék hazai közép- és felsőfokú iskolázását, s természetesen egyetemjárását is. A felekezeti sokszínűség növelte, a nagyvárosok hiánya csökkentette a külföldi tanulásban való részvétel nagyságrendjét.

Ha elsőként a külföldi egyetemjárásban való részvétel nagyságrendjét vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a Csallóköz és Mátyusföld településeiről 1526 és 1788 között 129, a francia forradalom és az első világháború vége között 306 külföldön beiratkozott diákot, vagyis összesen 435 esetet ismerünk. Ez ténylegesen kevesebb személyt jelent, mert néhányan több helyen is beiratkoztak, így a konkrét személyek száma 400 körül lehet. Ez összességében a most ismert magyarországi peregrinációnak (amelyben Erdély szerepel, de Horvátország és Szlavónia nem) kissé több mint fél százalékát jelenti. Ahhoz, hogy ezt soknak vagy kevésnek tekintsük egy összehasonlító adatot említek. Veszprém megyéből 1526–1788 között 137 peregrinust ismerünk, 1789–1919 között pedig 771 beiratkozót ugyanazokon az egyetemeken. Ez összesen 908 beiratkozás, vagyis több mint kétszer annyi, mint az általunk vizsgált területen. Az értékelésnél azonban figyelembe kell venni, hogy a veszprémi adatokban egy megyeszékhely és egy híres protestáns iskolaváros, Pápa adatai is szerepelnek, s így a különbség már nem is tűnik olyan nagynak. Általánosságban elmondható, hogy a külföldi egyetemjárásban a városi polgárság játszott fontos szerepet, s azok adatai kiemelkedők.

A területről származó peregrinusokról már a Mohács előtti időszakból is vannak adataink. Bécsben tanuló diákokról tudunk, de e korszak adatai még feltárássra várnak. A 16–18. közötti időszakban a terület a hódoltság határán lévén, sokszor esett a hadak útvonalába, de mégsem érte olyan pusztítás mint például az Alföld nagy részét. Ennek következtében e korszakban is indulnak innen diákok külföldre. A 129 beiratkozó közül 36 feltehetően protestáns, mert ilyen típusú egyetemre ment például Szenczi Molnár Albert is, aki egymaga legalább 6 egyetemet látogatott meg. A korabeli protestáns egyetemek közül valamivel többen német akadémiákra iratkoztak be (16), de csaknem ennyien (13), Hollandiába is eljutottak, viszont csak 2–2 főt ismerünk svájci és angol egyetemeken.

A többség, 93 beiratkozó, katolikus tanintézetekbe ment. Elsősorban Bécsbe, amelyik messze kiemelkedik a fogadó intézmények közül (65 beiratkozó). A kisebb birodalmi intézetek közül többek között Grác és Olmütz is fogad 17 főt, Itáliába pedig ebben az időben 11-en jutnak el. E jelentős számokat a vágsellyei jezsuita kollégium működésével és később a Nagyszombati Egyetem közelségével is lehet magyarázni, de Bécs egyeteme is még elérhető távolságban volt. Ekkoriban a hallgatók többsége még természetesen filozófiát és teológiát tanult a külföldi univerzításokon.

A hosszú 19. század 130 évében – 1789 és 1919 között – mint mindenütt, itt is nagymértékben nőtt a külföldön tanulók száma. Hozzá kell tennem a növekedés üteme, esetünkben elmarad az országos átlagtól. A nagyvárosok hiánya, a viszonylagos elmaradottság és más tényezők játszanak ebben közre. A felekezeti kérdés e korszakban már háttérbe szorul, ugyanakkor új tényező, a hazai zsidóság erőteljes bekapcsolódása a peregrinációba, ami e terület esetében is érzékelhető. Galánta, Szered, Vágvecse és más települések adatait nagyban növeli az ott élő zsidó közösségek részvétele az egyetemjárásban. A korszakban Bécs szerepe abszolút meghatározóvá válik, az összes peregrinus 62%-a valamelyik bécsi felsőfokú tanintézetbe iratkozott be, míg a korábbi időszakban ez az arány csak 50% volt. Bécsben a diákok többsége az Egyetemre, valamint a későbbi Műegyetemre iratkozott be, de még a katonai tanintézetekben is találkozunk itteni hallgatókkal. A teljes névsort a mostanában lezáruló kutatások végleges összesítése után lehet majd közölni. Bécsen

kívül a német egyetemeken találkozunk 66 csallóközi és mátyusföldi diákkal, Svájcban is 13-mal, de ez a növekedés csak helyi viszonylatban magas, az ország nagy részétől elmarad. Az előbbieken kívül még néhány birodalmi kisebb egyetemen találunk itteni diákokat, többek között Innsbruckban, Grácban, de leginkább különféle prágai tanintézetekben. Prágában inkább zsidó hallgatókkal, vagy cseh és szlovák anyanyelvűekkel lehet találkozni.

A peregrinációban 1788 előtt 32 település vesz részt, persze közülük legtöbben 1–2 diákkal. A 19. században már 59 olyan település nevével találkozunk, ahonnan legalább egy diák eljutott külföldre, s ez az adat is jól illusztrálja a magasabb műveltség iránti igény szélesedését, terjedését. Vizsgáljuk meg a továbbiakban, hogy Csallóköz és Mátyusföld mely települései játszottak jelentősebb szerepet a külföldi egyetemjárásban.

1788 előtt kiemelkedő számmal, 33 beiratkozással Szenc mezővárosa áll az első helyen, hozzátevé, hogy e számot az onnan származó Molnár Albert beiratkozásai átlagon felül növelték. Ennek ellenére messze lemaradva követi őt Somorja 14 beiratkozója és Galánta 11 diákja. Vágsellye 8 beiratkozóját a katolikus teológusoknak köszönheti, Dunaszerdahelyről pedig hatan vágtak neki a külföldi tanulmányoknak. 5–5 peregrinus került ki Szeredről, Semptérről és Tejfaluból.

A francia forradalomtól az első világháborúig terjedő időszakban ugyancsak a vizsgált terület jelentős mezővárosai küldték a legtöbb diákot külföldi egyetemekre. Első helyre a jelentős zsidó kisebbséggel bíró Szered került 53 beiratkozóval, de nem sokkal marad el tőle Galánta 38 peregrinusa. Harmadik helyre a korábbi időszakban meg sem említett Vágvecse 27 diákja került és csak negyedik a beiratkozók számát alig növelő Somorja 19 fővel. Dunaszerdahely peregrinusainak a száma e korszakban már 14 fő, viszont Szenc visszaesett a hatodik helyre, mindössze 12 beiratkozóval. A fontosabb mezővárosokat követi a Komárom megyei Nagymegyér 11 beiratkozója és az 1788 előtt szintén nem említett Nagymagyar 8 diákja Pozsony megyéből. Tejfalu és Vágsellye e korszakban is küldött 7 peregrinust külföldre, rajtuk kívül 5–6 diák indult még útnak Magyargurabról, Nagyfödéméről, Szelőcéről, Mocsonokról és Pusztafödéméről.

Ha a regionális tagolódást vizsgáljuk megállapítható, hogy mindkét korszakban a Galántai járásból és az azzal szomszédos Szenci és Nagyszombati járásokból indult a legtöbb hallgató külföldre. Szered, Galánta és Szenc diákjai vezetik az összesített rangsort is. Utánuk következik a szűkebb Csallóköz területe a Somorjai, a Dunaszerdahelyi járásokból, valamint az ide kapcsolódó Győr és Komárom megyei részekből származó diákokkal. A kisebb területű, Nyitra megyei Vágsellyei járás mindkét korszakban csak harmadik, de a hosszú 19. században határozottan csökkenté hátrányát a terület többi részével szemben.

A most készülő adatbázis lezárása után lesz érdemes az itteni peregrinusok vallási, társadalmi tagolódását, a tanult tudományterületek spektrumát és más kérdéseket részletesen vizsgálni. Remélem a későbbiekben lesz módom ezeket az adatokat az itteni kollégák számára összefoglalni. Annyit már most is határozottan megállapíthatunk, hogy a magyarországi egyetemjárásban Csallóköz és Mátyusföld adatai az e területekre vonatkozó hazai átlagot jelentik, és attól nem maradnak el.

Melléklet

1. táblázat

Magyarországi diákok az európai egyetemeken (1526–1919)

Időszak	Franciaország és Belgium	Németország	Hollandia	Anglia Skócia	Svájc	Itália Trieszt	Lengyelország Litvánia Bukovina	Kisebb birodalmi egyetemek	Bécs	Katonai Akadémiák	Összes	Periódus hossza (év)
1526-1549	6	222	–	0	0	46	195	0	268	–	737	24
1550-1599	11	1413	2	10	34	268	141	268	351	–	2498	50
1600-1649	1	1745	639	124	19	235	44	671	639	–	4117	50
1650-1699	4	2317	872	138	34	198	3	636	1397	–	5599	50
1700-1749	4	2249	888	35	186	153	25	739	1531	–	5810	50
1750-1799	1	2282	596	8	476	140	100	586	2413	1126	7728	50
1800-1849	1	1672	18	5	3	110	370	1130	7958	1140	12407	50
1850-1899	64	6265	106	128	1009	200	163	2999	18130	2125	31189	50
1900-1919	63	5964	22	148	826	95	70	1304	3640	1273	13405	20
Összes 2.	155	24129	3143	596	2587	1445	1111	8333	36327	5664	83490	394
Összes 1+2	455	24229	3143	598	2591	2445	5111	8833	43540	5664	96608	c.800

2. táblázat

Vágsellyei járás, Nyitra megye (1526–1788)

Település	Németo.	Svájc	Hollandia	Anglia	Lengyel	Itália	Bécs	Kisebb	Összes
Köpösd	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Sempte	-	-	-	-	2	-	2	-	4
Tornóc	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Vágsellye	-	-	-	-	-	6	1	1	8
Összes	0	0	0	0	2	6	4	3	15

3. táblázat

Vágsellyei járás, Nyitra megye (1789–1919)

Település	Németo.	Svájc	Bécs 1789- 1849	Bécs 1849- 1867	Bécs 1867- 1890	Bécs 1890- 1919	Kisebb	Itália	Összes
Köpösd	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Magyarsók	-	1	-	1	-	2	-	-	4
Mocsonok	2	-	1	1	1	-	-	-	5
Negyed	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Sempte	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Sopornya	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Szelőce	-	-	2	-	3	-	-	-	5
Tornóc	-	-	-	-	1	1	2	-	4
Vágfarkasd	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Vághosszúfalu	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Vágsellye	1	1	-	1	4	-	-	-	7
Vágvecse	9	1	3	5	5	3	1	-	27
Összes	14	3	6	9	15	7	4	1	59

4. táblázat

Galántai, Szenci, Nagyszombati járások, Pozsony megye (1526–1788)

Település	Németo.	Svájc	Holland	Anglia	Lengyel	Itália	Bécs	Kisebb	Összes
Alsószeli	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Deáki	-	-	-	-	1	-	1	-	2
Galánta	-	-	-	-	-	2	8	1	11
Magyarbél	-	-	-	-	-	1	2	-	3
Magyargurab	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Nemeskosút	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Pozsonyboldogfa	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Pusztafödémés	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Réte	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Szenc	11	2	3	1	-	1	14	1	33
Szered	-	-	-	-	-	-	5	-	5
Vága	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Vízkelet	1	-	-	-	-	-	2	-	3
Összes	12	2	4	1	1	4	39	2	65

5. táblázat

Galántai, Szenci, Nagyszombati járások, Pozsony megye (1789–1919)

Település	Németo.	Hollandia	Svájc	Bécs 1789- 1849	Bécs 1849- 1867	Bécs 1867- 1890	Bécs 1890- 1919	Kisebb	Itália	Összes
Ábrahám	-	-	-	1	-	-	-	2	-	3
Alsószelei	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Alsószerdahely	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Deáki	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Dunaújfalva	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Felsőszelei	1	-	-	1	1	-	-	-	-	3
Galánta	9	-	2	1	8	6	6	6	-	38
Gány	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Hidaskürt	1	-	-	-	-	-	2	-	-	3
Királyfa	1	-	-	-	-	1	1	-	-	3
Magyarbél	-	-	-	1	-	-	2	-	-	3
Magyardiószeg	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Magyargurab	3	-	-	1	2	-	-	-	-	6
Nagyborsa	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Nagyfödémés	-	-	-	3	-	2	-	1	-	6
Nagymácséd	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
Nemeskosút	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Pered	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Pozsonybaldogfa	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Pusztafödémés	2	-	-	1	2	-	-	-	-	5
Réte	-	1	-	1	1	-	1	-	-	4
Szenc	-	-	-	4	6	-	1	1	-	12
Szered	16	-	5	5	3	9	8	7	-	53
Taksonyfalva	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Tallós	-	-	-	-	-	2	1	1	-	4
Vága	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Vízkelet	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Zsigárd	-	-	-	-	1	1	-	2	-	4
Összes	37	1	8	21	25	26	28	21	0	167

6. táblázat

Dunaszerdahelyi , Somorjai járások, Pozsony megye (1526–1788)

Település	Német	Svájc	Holland	Anglia	Lengyel	Itália	Bécs	Kisebb	Összes
Albár	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Alistál	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Baka	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Csallóköz!	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Doborgaz	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Dunaszerdahely	-	-	-	-	-	-	5	1	6
Felbár	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Illésháza	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Nemesgomba	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Padány	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Somorja	1	-	4	1	-	-	8	-	14
Tejfalú	2	-	1	-	-	-	-	2	5
Vajka	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Összes	4	0	9	1	0	1	18	11	44

7. táblázat

Dunaszerdahelyi, Somorjai járás, Pozsony megye (1789–1919)

Település	Német	Hollan	Svájc	Bécs 1789- 1849	Bécs 1849- 1867	Bécs 1867- 1890	Bécs 1890- 1919	Kisebb	Itália	Összes
Alistál	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Béke	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Csallóköz!	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Csütörtök	1	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Dunaszerdahely	5	-	1	-	1	1	6	-	-	14
Jóka	1	-	-	1	1	-	-	-	-	3
Nagymagyar	-	-	-	4	-	-	-	4	-	8
Nagyszarva	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Nemesabony	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Nemesgomba	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Olgya	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Padány	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Somorja	1	-	-	9	5	-	2	2	-	19
Tejfalva	-	-	-	5	2	-	-	-	-	7
Úszor	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Vajka	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2
Vásárút	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Összes	12	1	2	24	10	1	9	7	1	67

8. táblázat

Csallóköz (Győr, Komárom megye, 1526–1788)

Település	Német	Svájc	Holland	Anglia	Lengyel	Itália	Bécs	Kisebb	Összes
Medve (Gy)	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Ekecs (Kom)	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Nagymegyér (Kom)	-	-	-	-	-	-	2	1	3
Összes	0	0	0	0	0	0	4	1	5

9. táblázat

Csallóköz (Győr, Komárom megye, 1789–1919)

Település	Német	Svájc	Bécs 1789- 1849	Bécs 1849- 1867	Bécs 1867- 1890	Bécs 1890- 1919	Kisebb	Itália	Összes
Balony (Gy)	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Ekecs (Kom)	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Nagymegyér (Kom)	3	-	2	1	2	1	2	-	11
Összes	3	0	3	1	3	1	2	0	13

10. táblázat

Összesített adatok. Csallóközi és mátyusföldi diákok európai egyetemeken (1526–1788)

Járás	Német	Svájc	Holland	Anglia	Lengyel	Itália	Bécs	Kisebb	Összes
Vágsellyei járás	0	0	0	0	2	6	4	3	15
Galántai, Szenci, Nagyszombati	12	2	4	1	1	4	39	2	65
Somorjai és Dunaszerdahelyi	4	0	9	1	0	1	18	11	44
Összes	16	2	13	2	3	11	65	17	129

11. táblázat

Összesített adatok. Csallóközi és mátyusföldi diákok európai egyetemeken (1798–1919)

Település	Német	Svájc	Holl	Bécs 1789- 1849	Bécs 1849- 1867	Bécs 1867- 1890	Bécs 1890- 1919	Kisebb	Itália	Összes
Vágsellyei	14	3	0	6	9	15	7	4	1	59
Galántai, Szenci, Nagyszombati	37	8	1	21	25	26	28	21	0	167
Somorjai és Dunaszerdahelyi	12	2	1	24	10	1	9	7	1	67
Komáromi és Győri részek	3	0	0	3	1	3	1	2	0	13
Összes	66	13	2	54	45	45	45	34	2	306

12. táblázat

Teljes összesítés. Csallóközi és mátyusföldi diákok európai egyetemeken (1526–1919)

Összes	Német	Svájc	Holland	Anglia	Lengyel	Itália	Bécs	Kisebb	Összes
	82	15	15	2	3	13	254	51	435

Régió	Beiratkozások száma	% a helyi peregrinációból	% a teljes peregrinációból
Bécsi tanintézetek	254	58,52	0,64
Német tanintézetek	82	18,89	0,36
Birodalmi kisebb intézetek	51	11,75	0,63

Holland tanintézetek	15	3,44	0,46
Svájci tanintézetek	15	3,44	0,54
Itáliai tanintézetek	13	2,99	0,88
Lengyel, baltikumi intézetek	3	0,69	0,11
Angliai tanintézetek	2	0,46	0,63
Összes	435	100,00	0,54

13. táblázat

Csallóközi és mátyusföldi települések részesedése az európai peregrinációból öt főnél több beiratkozó esetén

Sorszám	Település	1526-1788	1789-1919	Összes
1	Szered	5	53	58
2	Galánta	11	38	49
3	Szenc	33	12	45
4	Somorja	14	19	33
5	Vágvecse	0	27	27
6	Dunaszerdahely	6	14	20
7	Vágsellye	8	7	15
8	Nagymegyer	3	11	14
9	Tejfalva	5	7	12
10	Nagymagyar	0	8	8
11	Pusztafödémes	2	5	7
12	Magyargurab	0	6	6
13	Nagyfödémes	0	6	6
14	Sempte	5	1	6
15	Magyarbél	3	3	6
16	Szelőce	0	5	5
17	Mocsonok	0	5	5
18	Tornóc	1	4	5
19	Réte	1	4	5

Eva Kowalská

Oktatási és művelődési viszonyok Magyarországon a 18. században

A korabeli útleírások, földrajzi országismertető és tankönyvek Magyarországot legtöbbször kulturálisan fejletlen, vagy szokatlan kultúrával rendelkező országgént írták le. Annak ellenére, hogy ezek a források a 18. század végén is rámutattak az iskolák, újságok és irodalom kedvezőtlen helyzetére, esetleg a magyarországi értelmiség számbeli gyengeségére, mégsem láthatjuk ezt olyan sötét színben mint a kortársak. Az egyik oldalon a későn alapított egyetemeket emelték ki, a nyomdák, könyvtárak és művelődési egyesületek hiányos hálózatát, így ez a kulturális háttér nem biztosíthatta az általános kulturális felemelkedést. A másik oldalon az utazók figyelmét felkeltette, hogy a nehézségekkel terhes és veszélyes magyarországi utazások során a hazai lakossággal egy máshol már különlegességnek tartott nyelven, latinul tudtak kommunikálni. A többnemeztiségű országban közvetítő nyelvnek tekintették, és egyben az ókori kulturális örökség felé jelentett kaput. Emellett még a legtávolabbi faluban is az utazók olyan személyt is találhattak, aki külföldi egyetemen végzett, és a többnyire olvasni és írni nem tudó lakosok között kulturális színvonalat képviselt. Ez is helyesbítheti véleményünket a kora újkori magyarországi társadalom kulturális fejletlenségéről.

Az egyetemeket vagy más típusú főiskolai intézményeket, mint a művelődés ösztönzőit a történetírás túlnyomórészt túlértékelt, még hozzá negatívan. Véleményem szerint azért, mert a jelenkor társadalmának kevés tapasztalata van a külföldi tanulással. Ha Magyarország korabeli geopolitikai helyzetét vesszük figyelembe, akkor láthatjuk, hogy a főiskolák alapítása több akadályba ütközött. A külföldön tanulni vágyókat, a főiskolai végzettséget megszerezni kívánókat a határok nem akadályozták. A magyarországi diákok egyesületei már a középkor végétől működtek a közép-európai egyetemeken. Ez azt is jelzi, hogy a külföldi egyetemjárás nagy múltra tekintett vissza. Ez a peregrináció aránylag gyorsan intézményesült és a protestáns diákok, valamint a katolikus iskolák széles körű alapítványi-támogatási hálózatot működtettek.

A rendszer hiánya azonban a művelődés fejlődését akadályozta. A különböző típusú iskolák nagy választékát egyrészt a városok és felekezetek közötti versenyhez köthetjük, másrészt az oktatás nem egységesített tartalmi követelményei folytán színvonaleresésre is sor kerülhetett. Addig, amíg az oktatók egyéni kvalitásai döntöttek, akik különböző pedagógiai irányzatokat követtek, hosszú távon még a tantárgyak tartalmi folytonossága sem volt biztosítva. A protestáns iskolák esetében éppen a 18. században szükséges figyelembe venni és az általuk nyújtott tantárgyak számának csökkenését. Az állam a korszakban más jellegű oktatáspolitikát valósított meg a protestánsokkal szemben a vallási homogenizáció érdekében: nem alkalmazta a rekatolizáció erőszakos formáit, hanem az államilag meghatározott feltételek szigorú betartását várta el tőlük. Az előírt iskolatípusok mellett, főleg a nyelvi, felsőbb osztályok nélküli, teológiai típusok mellett, csak kizárólagos esetekben sikerült magasabb szintű oktatási intézményeket létrehozni, azokat is csak feltételekkel. Az iskoláknál ennek következtében, távlati fennállásukkal kapcsolatban bizonytalanság uralkodott. A fennálló körülmények között nem sikerülhetett az oktatás tananyagának az egységesítése. A 18. század közepéről Georg Fábry javaslata kívánta a luteránus iskolák reformját elindítani, nevezetesen az egységesítésüket és kölcsönös kapcsolataikat megvalósítani. A diákok azonban a tankönyveket továbbra is csak az iskolában használhatták, és még mindig a memorizálásra és jegyzeteikre támaszkodhattak.

Ha azt állítanánk, hogy ez a „szervezetlenség” csak a nem katolikus iskolákra volt jellemző, erősn túloznánk. A katolikusoknál a jezsuiták és a piaristák oktatási programjai érvényesültek. Itt sem jött létre az oktatási intézmények szorosabb kapcsolata, annak ellenére, hogy a két rend oktatási irányvonala és módszere a középszintű típusban került

megvalósításra. Mind a katolikus, mind a protestáns oktatásügy mintha kitért volna az elemi iskolai oktatás jelentőségének felismerése elől. A katolikus környezetben olyan vélekedések is voltak, mely szerint a művelődés aszociális rendet veszélyeztet, mert az alattvalókat a gondolkodás és kételkedés felé irányítja és ezzel kétségbe vonhatják a hittételeket. Protestáns oldalon a művelődés szélesebb elterjedését az iskolák, a tankönyvek és a képzett tanítók hiánya akadályozta. A köztudatban éppen ebben az időszakban rögzült az alacsonyabb szociális helyzetű kántortanító képe, aki gyakorlatilag a helyi pap szolgája, és aki egyházi támogatásra szorul (elvállalja az ostyasütést, harangozást, kántorkodást). Ezzel szemben a reformáció időszakában elsősorban a szabad királyi városok számára a minél magasabb szintű iskola presztízskérdés volt. A tanítók és a rektorok a városi társadalom megbecsült tagjai voltak. Mária Marečková kutatásai alapján nyilvánvaló, hogy a bírók és patríciusok családjába nőültek, és a városi tanácsban is fokozatosan képviselőket szereztek.

A 18. századi magyarországi oktatásügyet hátrányosan érintette az elemi és egyetemi oktatás elhanyagoltsága. Nem a jezsuiták egyeduralmáról van szó, melyet éppen az újabb kutatási eredmények cáfolnak, mert nyitottak voltak az új koncepciók irányába, hanem egy fontos karnak, az orvostudományinak a hiányáról. A selmebányai Bányászati Akadémia alapításáig (1762/1770), illetve a szenci gazdasági kollégium létrehozásáig (1763) nem alakult szakirányultságú oktatási intézmény.

Az ösztöndíjrendszert, melyet majd az állam kezd ellenőrizni, a városi tanácsok hívták életre, hogy szolgálatukba állítsák a tehetséges diákokat. A németországi egyetemeken végzett diákok folyamatosan el tudtak helyezkedni Magyarországon, ezért a magyarországi diákok száma német nyelvterületen a 16. századtól lényegesen megnőtt. A Leonard Stüeckl és Philip Melancthon vezette wittenbergi egyetem a magyarországi luteránus hallgatók fő célpontjává vált.

A városi tanácsok szintén tisztában voltak a diákok nyújtotta szellemi tőke jelentőségével. A tehetséges diákok a polgárok végrendeleteiben rögzített apró alapítványoknak és az arisztokraták pártfogásának köszönhetően külföldi tanulmányutakon vehettek részt vagy rövidebb-hosszabb ideig támogatva voltak a tanulmányaik. Például a lőcsei levéltárban a diákoktól számos köszönő levél maradt fenn, melyeket a magisztrátusnak címeztek, és köszönetet mondanak az anyagi támogatásokért vagy éppen azt kérnek. Ezeket nemcsak hazaiak írták, hanem olyanok is, akik tudatosan mentek Lőcsére tanulás végett, és hogy ösztöndíjat kapjanak. A diákok tanulmányait ezek az összegek rövid távra biztosították, így jellemző, hogy csupán néhány évig tartott a stúdiumuk. Ez azt feltételezné, hogy műveltségük egyoldalú és hiányos volt. Ellenben tény, hogy csak olyan tantárgyakat vettek fel, melyeket nem hallgathattak hazai oktatási intézményekben. Például a magyarországi luteránusok 16–17. századi történetéből több példát is hozhatunk ezen állítás igazolására, hiszen sok lelkészt a vársoi vagy más latin iskola elvégzése után mindjárt pappá szenteltek. A kutná horai számozású Sebastian Fabricius, aki később száműzött lett, például azért érkezett az 1640-es években Magyarországra, mert hallotta, hogy „Isten szavai iránt nagy az éhség”. Lelkészi pályafutását a pozsonyi gimnáziumban töltött egy év, illetve a Joachim Kalinka szuperintendensnél végzett egy éves „képzés” után kezdte. Miután bizonyította lelkészi alkalmasságát, nyomban felszentelték még egyetemi végzettség nélkül is.

Az egyetemi teológiai tanulmányok, elsősorban azok számára, akik lelkészi pályára készültek, az ortodox irányultságot biztosították, így a diákok túlnyomó többsége Wittenbergben, később Lipcsében és Halleban tanult.

Novák Veronika

A Pozsonyi Királyi Akadémia hallgatósága 1777–1849 között

A Pozsonyi Királyi Akadémia (*Academia Regia Posoniensi*) szervezésének kezdetei Mária Terézia iskolareformjainak időszakába nyúlnak vissza. Az általa kiadott Ratio Educationis alapján egy nagy kiterjedésű iskolai reform valósult meg, amely keretében többek között a Nagyszombati Egyetemet áthelyezték Budára, valamint Magyarország területén több felsőbb szakképzést nyújtó iskolai intézményt, királyi akadémiát létesítettek.¹ A királyi akadémiák székhelyeivé olyan városok váltak, amelyek oktatási szempontból már azelőtt is fontos szerepet játszottak, valamint azokon a helyeken létesültek, ahol a Ratio Educationis bevezetésével valamilyen korábbi felsőoktatási intézmény megszűnt (Nagyszombat, Kassa, Győr, Zágráb). Az ötödik királyi akadémia a Tiszántúlon, Nagyváradon, az egyik tanulmányi kerület székhelyén alakult meg.²

A királyi akadémiák két éves bölcsészeti képzést és két éves jogi képzést nyújtottak. A gimnáziumot végzett hallgatókat a további egyetemi tanulmányokra készítették fel, de szakképzést is nyújtottak, amelynek révén a végzett hallgatók az állami közigazgatásban helyezkedhettek el.³

Az 1777-ben Nagyszombatban létrejött akadémia élén igazgató (*prodirector*) állt. 1777-ben az akadémia igazgatójává Benkő Miklóst nevezték ki, aki a korábbi Nagyszombati Egyetem bölcsészeti karának dékánja és egyben jezsuita szerzetes volt. Az illetékes tankerület főigazgatója, Balassa Ferencet bízták meg az akadémia irányításának és működésének felügyeletével. Az akadémia irányítását a szenátus látta el, amely havonta kétszer ülésezett és öt személy alkotta: Benkő Miklós igazgató, a két *senior*, Demién Antal és Pankl Mátyás, a gimnázium igazgatója, Zachar András⁴, valamint Peer Jakab az akadémia jegyzője, aki egyben az ülések jegyzőkönyveit is vezette.⁵

Az akadémia átköltöztetéséről már 1783-ban döntöttek, amikor a tankerületi főigazgató, Balassa Ferenc írásban szólította fel Benkő Miklós igazgatót, hogy az akadémia épületeinek és egyes helyiségeinek a tervrajzait, valamint az akadémia leírását küldje el neki, hogy a Pozsonyba költöztetendő akadémia számára megfelelő helyiségeket biztosítson. 1784 tavaszán az akadémia átköltözött Pozsonyba. Székhelye a nemrégiben felszabadult klarissza kolostor lett. Az eredetileg csak ideiglenesnek számító kolostorban az akadémia egészen 1850-ig működött. Az oktatás május 17-én kezdődött. Az akadémia igazgatója és tanárai Pozsonyba költöztek, velük együtt azok a hallgatók (362 fő), akik Pozsonyban akarták folytatni tanulmányaikat.⁶

Az oktatás az alapítástól megszakítás nélkül folyt egészen az 1848-as szabadságharcig. A szabadságharc alatt az oktatás szünetelt, és az akadémia bezárta kapuit. Tevékenységét csak a következő, 1849/50-es tanévben újította fel. A szabadságharc utáni változások az iskolaügyet és közvetlenül a pozsonyi akadémiát is érintették. A Ratio Educationist, amely a szabadságharcig a létező iskolarendszer alapját képezte, egy új, a gróf Leopold Thun, vallás és közoktatási miniszter által előterjesztett, és 1849-ben elfogadott dokumentummal *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich* helyettesítették. A Leopold Thun által 1850. október 4-én kiadott rendelet alapján megszűnt a bölcsészeti tanfolyam a pozsonyi akadémián. Az 1850/51-es tanévtől már csak jogot adtak elő. A változás az akadémia hivatalos nevében is tükröződött, amely 1850-től a Pozsonyi Császári Királyi

¹ Tóth–Ladányi 1981: 45–47.

² Kosáry 1980: 497; Tóth–Ladányi 1981: 51–52; Kowalská 1987: 284–290.

³ Tóth–Ladányi 1981: 47–48; Kowalská 1991: 27–38.

⁴ Kowalská 1987: 286. A nagyszombati működés idejében az akadémiához tartozott egy gimnázium is.

⁵ Kowalská 1987: 286.

⁶ Ortway 1884: 11–12.

Jogakadémia lett.⁷ Az 1850-es év az akadémia történetében nem csak a nagy szervezeti változások éve volt, hanem ebben az évben az akadémia új helyre is költözött, a klarissza kolostorból a Káptalan utcába került, a Szent Márton székesegyház szomszédságába.⁸

A Pozsonyi Királyi Akadémia fontos helyet foglalt el Magyarország felsőoktatási intézményei között. Az oktatás magas szintjét és a tanárok magas fokú képzettségét bizonyítja, hogy több tanár, aki a pozsonyi akadémián tevékenykedett, az egyetemen is tanított és többen közülük jelentős szakmunkák szerzői is voltak.

A Pozsonyi Királyi Akadémia hallgatósága

Az általunk vizsgált időszakban az akadémiát 13 372 hallgató látogatta. Ezek közé beszámítottuk azon hallgatókat is, akik nem vettek részt a rendes tanításban, de például magántanulók voltak és az akadémián csak a félévi vizsgákat tették le. A hallgatók létszámát nemcsak az egyes uralkodók reformjai befolyásolták, hanem a bel- és külföldi politikai helyzet is.

Az 1789–1802 közötti időszak, valamint a 19. század húszas évei tekinthetők az akadémia fénykorának, ekkor látogatta, illetve tett vizsgát az akadémián a legtöbb hallgató. A hallgatók összlétszámát 1789–1802 közötti az is növelte, hogy a pozsonyi szemináriumban tanuló egyházi pályára felkészülő ifjak is az akadémián végezték bölcsészeti vizsgáikat. A 19. század első két évtizedében a napóleoni háborúk miatt az akadémia hallgatóinak a száma visszaesett, mert a hallgatók közül többeknek katonai kötelességük miatt meg kellett szakítaniuk tanulmányaikat. A hallgatók száma, főleg a bölcsészeké 19. század 30-as és 40-es éveiben is jelentősen csökkent.

1. táblázat

A pozsonyi akadémia hallgatóinak létszáma⁹

Év	Ph1	Ph2	Ph1+ Ph2	J1	J2	J1+ J2	Együtt
1777	132+12Ec	50+22Ec	216	36	22	58	274
1778	122+15Ec	60+15Ec	212	20	14	34	246
1779	122+14Ec	62+16Ec	214	23	18	41	255
1780	117+20Ec	82+17Ec	236	24	13	37	273
1781	105+17Ec	60+21Ec	203	21	24	45	248
1782	118+21Ec	61+18Ec	216	25	19	45	262
1783	108	64	172	20	25	45	217
1784	182	132+38Ec	352	45	35	80	432
1785	159	165	324	38	28	66	390
1786	131	102	233	28	25	53	286
1787	173	104	277	26	24	50	327
1788	181	129	310	64	25	89	399
1789	212	144	356	94	54	148	504
1790	113+35Ec	117+40Ec	305	67	64	131	436
1791	109+37Ec	75+51Ec	272	52	50	102	374
1792	147	98	245	40	58	98	343
1793	126+49Ec	96+46Ec	317	66	52	118	435
1794	127+37Ec	103+58Ec	325	69	65	134	459
1795	210	100	310	71	92	163	473
1796	193+45Ec	125+38Ec	401	67	89	156	557
1797	207	148	355	65	61	126	481
1798	193+49Ec	125+45Ec	412	87	87	174	586

⁷ Ortway 1884: 31–33.

⁸ Ortway 1884: 33–37.

⁹ A rövidítések magyarázata: Ph1–bölcészettan, első évfolyam; Ph2–bölcészettan, második évfolyam; J1–jog, első évfolyam; J2–jog, második évfolyam; Ec–egyházi hallgatók.

1799	179+37Ec	125+50Ec	391	80	81	161	552
1800	162+44Ec	126+47Ec	379	68	82	150	529
1801	178	104	282	66	80	146	428
1802	101	94	195	44	55	99	294
1803	121	77	198	37	60	97	295
1804	100	75	175	45	47	92	267
1805	93	68	161	33	50	83	244
1806	87	68	155	32	30	62	217
1807	105	56	161	39	45	84	245
1808	97	79	176	37	48	85	261
1809	75	47	122	31	27	58	180
1810	111	48	159	34	49	83	242
1811	90	50	140	28	38	66	206
1812	84	57	141	23	41	64	205
1813	85	59	144	33	46	79	223
1814	101	65	166	45	60	105	271
1815	88	69	157	33	68	101	258
1816	101	60	161	52	59	111	272
1817	108	80	188	41	80	121	309
1818	99	70	169	62	65	127	296
1819	108	76	184	69	83	152	336
1820	108	92	200	65	88	153	353
1821	109	104	213	86	85	171	384
1822	119	98	217	95	98	193	410
1823	134	93	227	94	113	207	434
1824	136	96	232	94	100	194	426
1825	141	109	250	80	121	201	451
1826	140	108	248	81	105	186	434
1827	153	106	259	81	118	199	458
1828	135	106	241	86	121	207	448
1829	128	86	215	54	118	172	387
1830	135	81	216	42	82	124	340
1831	104	90	194	47	52	99	293
1832	115	78	193	67	89	156	349
1833	106	84	190	43	90	133	323
1834	113	85	198	58	72	130	328
1835	109	73	182	42	77	119	301
1836	97	66	163	53	66	119	282
1837	80	71	151	40	78	118	269
1838	83	63	146	64	73	137	283
1839	85	63	148	54	75	129	277
1840	83	52	135	49	68	117	252
1841	102	52	154	49	72	121	275
1842	82	57	139	62	67	129	268
1843	89	58	147	65	81	146	293
1844	76	51	127	50	70	120	247
1845	73	42	115	61	66	127	242
1846	74	53	127	62	70	132	259
1847	75	61	136	62	97	159	295
1849	95	37	132	25	16	41	173

Az akadémián tanuló hallgatók nemcsak magyarországiak voltak, hanem külföldi államokból is érkeztek. A fennmaradt források alapján, csak az 1807–1849 években akadémián tanuló hallgatók származási helyét tudjuk megállapítani. A származási hely alatt így leggyakrabban olyan helyet érthetünk, ahonnan a hallgató származott, vagy ahol született, de olyan helyet is feljegyezhetek, ahol a hallgató tanulmányai idején tartózkodott.

Az intézményt 1807–1850 között 7058 hallgató látogatta. A hallgatók túlnyomó többsége (89%) Magyarország szűkebben értelmezett területéről érkezett. A hallgatók 7,8% a Habsburg örökös tartományokból, 1,1% Szlavóniából és a szlavón határőrvidékről, 1% Horvátországból és a horvát határőrvidékről, 0,9% a bánási határőrvidékről, 0,4% Erdélyből és 0,1% Európa más területeiről érkezett.

Az első táblázatban, Magyarország szűkebben értelmezett területéről érkező tanulókat az egyes vármegyékbe, valamint kiváltságos kerületekbe osztottuk. A legtöbb hallgatót küldő vármegye Pozsony vármegye volt, amelyből ezen időszakban 1546 hallgató érkezett, vagyis a hallgatók 21,9%. A második helyen Nyitra vármegye helyezkedett el, amely 928 hallgatót (13,1%) küldött. Trencsén vármegyéből 437 hallgató (6,9%) származott. Körülbelül a hallgatók 4%-a származott Pest (289) és Sopron (285) vármegyéből. A felsorolt adatok arra utalnak, hogy a pozsonyi akadémia vonzáskörzete elsősorban Magyarország északnyugati részére terjedt ki, vagyis Pozsony, Nyitra, Trencsén és Bars vármegyékre, valamint a Pozsonytól délre, hozzá viszonylag közel fekvő vármegyékre (Sopron, Komárom, Moson és Pest).

Pozsony kedvező földrajzi elhelyezkedése, okozta feltehetően azt, hogy a pozsonyi akadémián több külföldi hallgató tanult, mint ami a többi magyarországi királyi akadémiára jellemző volt. A külföldi hallgatók főleg a szomszédos Habsburg örökös tartományokból, Alsó-Ausztriából (258 fő, abból 163 Bécsből), Stájerországból, Galíciából, Morvaországból és Csehországból érkeztek.

A bölcsész- és joghallgatók származási helyének területi megoszlását vizsgálva láthatjuk, hogy a bölcsészhallgatók többsége a Pozsonyhoz közel fekvő területéről származott, főleg Pozsony (1320), Nyitra (736), Trencsén (336), Komárom (189), Bars (171) és Sopron (171) megyéből. Ehhez hasonlóan a legtöbb joghallgató is a legközelebb fekvő területekről érkezett, vagyis Pozsony (702) és Nyitra (395) vármegyéből. A harmadik legtöbb joghallgatót küldő vármegye viszont Pest volt (218). A negyedik helyen Trencsén (188), továbbá Sopron (157), Vas (149) és Bars (138) helyezkedett el. Érdekeség, hogy a messze fekvő Bács (132) vármegyéből jelentős számú joghallgató érkezett, ami túlhaladta a Pozsony megyével szomszédos Komáromban (116) jegyzett számot. (Vö. a 2. és a 3. táblázatot)

2. táblázat

Magyarországról és a hozzá tartozó területekről származó hallgatók (1807–1849)

Szűkebb Magyarország megyéi	Fő	%
Pozsony	1546	21,9
Nyitra	928	13,15
Trencsén	437	6,19
Pest	289	4,09
Sopron	285	4,04
Bars	254	3,59
Komárom	246	3,49
Vas	188	2,66
Bács	163	2,31
Árva	143	2,03
Hont	135	1,91
Veszprém	134	1,89
Moson	119	1,69

Zala	115	1,63
Zólyom	96	1,36
Liptó	88	1,25
Nógrád	80	1,13
Győr	76	1,08
Fejér	71	1,01
Temes	59	0,84
Tolna	59	0,84
Esztergom	57	0,81
Torontál	52	0,74
Somogy	47	0,66
Szepes	47	0,66
Csongrád	46	0,65
Arad	44	0,62
Heves	43	0,61

Túróc	42	0,59
Baranya	38	0,54
Zemplén	38	0,54
Jászkun kerület	34	0,48
Sáros	33	0,47
Szatmár	33	0,47
Békés	28	0,39
Bihar	28	0,39
Gömör	28	0,39
Abaúj	24	0,34
Szabolcs	23	0,33
Krassó	22	0,31

Borsod	21	0,29
Máramaros	14	0,19
Csanád	10	0,14
Ung	8	0,11
Bereg	6	0,09
Torna	4	0,06
Ugocsa	3	0,04
Hajdú kerület	1	0,01
Ismeretlen	10	0,14
Összesen	6295	89,14

Ország rész	Fő	%
Erdély	33	0,44%
Horvátország és a horvát határőrvidék	73	1,01%
Szlavónia és a szlavón határőrvidék	81	1,15%
Bánsági határőrvidék	13	0,95%

3. táblázat

A legtöbb hallgatót küldő település (1807–1849)

Település	Fő
Pozsony	566
Pest-Buda	167
Bécs	163
Sopron	112
Nagyszombat	108
Szokolca	88
Komárom	71
Nyitra	51
Mosonmagyaróvár	52
Zsolna	47
Bazin	47
Vágújhely	47
Trencsén	45
Besztercebánya	40
Tata	44
Szeged	42
Szabadka	39
Selmecbánya	40
Kőszeg	40
Pápa	39

Székesfehérvár	37
Kismarton	35
Győr	34
Érsekújvár	33
Veszprém	32
Esztergom	31
Temesvár	29
Léva	27
Arad	27
Zombor	25
Sasvár	24
Modor	23
Holics	23
Kecskemét	23
Szentgyörgy	22
Galgóc	22
Szombathely	22
Pusztafödemes	21
Újvidék	21
Dunaszerdahely	21

A Pozsonyi Királyi Akadémia hallgatóságának vallási megoszlását egyértelműen csak a 1802-től tudjuk meghatározni, amikor a vallást, mind a bölcész, mind a joghallgatókról készült jelentésekben feltüntették. A nem katolikus diákok tanulását a pozsonyi akadémián csak az 1784. november 9-én, a Helytartótanács által kiadott rendelet alapján engedélyezték.¹⁰ 1802-ig a nem katolikus hallgatóknál fordul elő helyenként bejegyzés, amely a vallásukra utal. Ilyen bejegyzésekkel először 1785-ben találkozunk.¹¹

A 4. táblázatban az akadémiát 1802–1850 között látogató hallgatók vallási megoszlását mutatjuk be. Ebben az időszakban 7629 hallgató tanult az akadémián. Ezek nagy része (84,93%) római katolikus felekezetű volt. Az evangélikus vallású hallgatók 6,77%-ot képeztek. Többségük Pozsony, Sopron, Nyitra, Vas, Pest, Trencsén, Nógrád és Hont vármegyéből jött. A református felekezetű hallgatók (3,64%) többsége Komárom, Veszprém, Pest, Pozsony és Fejér vármegyéből érkezett. A görögkeleti hitvallású hallgatók (2,74%) Magyarország déli vármegyéből (Bács, Temes, Torontál), valamint Horvátország és Szlavónia területéről jöttek. A zsidó vallású hallgatók 1,27%-ot képeztek, elsősorban Pozsony, Nyitra és Komárom vármegyéből származtak. A görög katolikus hallgatók csak 0,44%-ot képeztek és Magyarország keleti vármegyéből érkeztek.

4. táblázat

Vallás	Fő	%
Római katolikus	6479	84,93
Evangélikus	517	6,77
Református	277	3,64
Görögkeleti	209	2,74
Zsidó	97	1,27
Görög katolikus	34	0,44
Ismeretlen	16	0,21

A források lehetővé teszik egy további adat elemzését is, a hallgatók „nemzeti” megoszlását. A források 1777–1850 között nem a mai értelemben vett nemzetiséget, hanem a politikai nemzethez való tartozást, illetve bizonyos regionális hovatartozást tüntették fel. Például a *hungarus* elnevezés alatt találhatunk németeket, szerbeket, szlovákokat, horvátokat és más Magyarországon élő nemzetiségeket is, ezért lehetetlen megállapítani a hallgatók pontos nemzetiségi megoszlását. Csak más adatok segítségével (hallgató neve, vallása, származási helye, társadalmi helyzete, apja foglalkozása) tehetünk óvatos becsléseket, hogy az egyes nemzetiségű hallgatók milyen arányban fordultak elő az akadémián. Feltételezzük, hogy az akadémia hallgatóinak döntő többsége magyar nemzetiségű volt. Nagyobb számban voltak képviselve a németek, valamint jelentős számban a szláv (szlovák, horvát, szerb) hallgatók.

Az apa, vagy a gyám foglalkozása 1807 után keletkezett forrásokban szerepel. Ez az adat 5250 esetben dokumentálható. A legtöbb hallgató apját vagy gyámját a hivatalnok csoportba soroltuk (31,9%). Hivatalnok alatt különböző királyi (királyi kamarás, harmincadszedő, főadószedő, vámszedő, sóhivatalnok, postamester), megyei (főispán, alispán, táblabíró, szolgabíró, vármegyei jegyző, esküdt ülnök, adószedő, felügyelő, levéltáros) és városi (bíró, esküdt, szenátor, jegyző) tisztviselőket értünk. Uradalmi tisztviselő 12,1%-uk volt. Ezek között találunk uradalmi igazgatót, felügyelőt, számtartót, ellenőrt, gazdatisztet, vadászt,

¹⁰ Kowalská 1991: 36.

¹¹ SNA, KPA Ba, inv. č. (leltári szám) 311/I, II. Classificatio.

gabonakimérőt és adószedőt. A kézművesek 5,7%-ot, valamint a tanárok, ügyvédek és humán értelmiségiek is, az előzőkhez hasonlóan összesen 5,7%-ot alkottak. A főhivatalnokok (császári királyi tanácsos, császári királyi kamarás, titkos tanácsos, magyar királyi kancellária előadója, ispán) 5%-ot képeztek. A földműveléssel foglalkozók 5%-ot tettek ki. Majdnem 5%-ot alkottak a kereskedők is. Orvosok, sebészek, gyógyszerészek 2,76%-ot és az egyházi személyek (evangélikus és református lelkész, *parochus*) 2, 82%-ot képeztek.

5. táblázat

Az apa vagy gyám foglalkozása

Foglalkozás	Fő	%
Nemes, birtokos, arisztokrata	123	2,34
Katonatiszt	96	1,82
Főhivatalnok, képviselő	264	5,05
Hivatalnok	1676	31,9
Polgár, gyáros, magánzó, bankár	758	14,44
Iparos, kézműves	299	5,69
Kereskedő	242	4,6
Orvos, sebész, gyógyszerész	145	2,76
Tanár, ügyvéd, humán értelmiségi	301	5,73
Egyházi személy	148	2,82
Paraszt, földműves	265	5,05
Haszonbérő, gazdálkodó	217	4,13
Uradalmi tisztviselő	634	12,07
Mérnök, építész, gépész, reál értelmiségi	30	0,57
Művész, zenész, író	26	0,49
Szolga	7	0,13
Egyéb	19	0,36

A tanulmány utolsó részében külön figyelmet szenteltek a Mátyusföld és Csallóköz területéről származó hallgatóknak, akik a Pozsonyi Királyi Akadémiát látogatták 1777–1850 között. Mátyusföld és Csallóköz területéről, amely három vármegye területén helyezkedik el (Pozsony, Nyitra, Komárom), vagyis arról a területről, amit a mai Dunaszerdahelyi, Galántai és Vágsellyei járásokkal határozhatnánk meg, az 1807–1850 közti időszakban 492 hallgató származott, többségük Pozsony megye területéről. Mátyusföld és Csallóköz azon területeiről, amelyek Nyitra megyéhez tartoztak, 41 hallgató, míg Komáromi megyéből egy hallgató származott.

A hallgatók többsége a jelentősebb mezővárosokból származott. Nagyobb számban érkeztek hallgatók olyan falvakból is, ahol jelentős mértékben volt képviselve a nemesi lakosság, mivel éppen a nemesi lakosság látogatta nagyobb mértékben a felsőbb oktatási intézményeket.

6. táblázat

A legtöbb hallgatót küldő csallóközi és mátyusföldi település (1807–1849)

Dunaszerdahely	21
Pusztafödémes	21
Somorja	19
Nemeskosút	18
Sárosfa	17
Galánta	16
Szered	15
Nagymagyar	14
Szenc	14
Vajka	14
Nagyfödémes	13
Csallóköznyék, Feketenyék	11
Nagyborsa	11
Mocsonok	10
Nagylég	10
Olgya	10

A 492 hallgató közül a többsége római katolikusnak vallotta magát. Csak 13 református, 10 evangélikus és 3 zsidó vallású hallgatóval találkozunk ezen hallgatók között. Szükséges még megemlíteni, hogy az evangélikus hallgatók többsége (9 a 10-ből) és a szintén a református hallgatók többsége is (7 a 13-ból) csak a jogi tanfolyam második évfolyamát végezte el.

Egy további adat, amelyet érdemes figyelembe venni, az apa vagy gyám foglalkozása. A 492 hallgató közül foglalkozásra utaló adatot 276 esetben tüntettek fel. Ezek közül 37,3% hivatalnokként dolgozott, leggyakrabban a megyei, városi és mezővárosi önkormányzatban vagy az államigazgatásában. Az apák és gyámok 14,4% uradalmi tisztségviselőként dolgozott. Körülbelül 14%-uk magángazdálkodásból élt. Ha ezeket az eredményeket összehasonlítjuk az egész akadémia összesített eredményeivel, arra a következtetésre jutunk, hogy a csallóközi és mátyusföldi hallgatók szociális helyzete nem különbözött a többi hallgatóétól.

7. táblázat

A csallóközi és mátyusföldi hallgatók apáinak és gyámjainak a foglalkozása (1807–1849)

Foglalkozás	Fő	%
Nemes, birtokos	21	4,3
Katonatiszt	2	0,4
Főhivatalnok, képviselő	12	2,4
Hivatalnok	103	20,9
Polgár	5	1,1

Iparos, kézműves	12	2,4
Kereskedő	4	0,8
Orvos, sebész, gyógyszerész	7	1,4
Tanár, ügyvéd, humán értelmiségi	14	2,8
Egyházi személy	8	1,6
Paraszt, földműves	8	1,6
Haszonbérlő, gazdálkodó	35	7,1
uradalmi tisztviselő	40	8,1
Egyéb	4	0,8
Ismeretlen	216	43,9

A 492 csallóközi és mátyusföldi hallgató közül a Pozsonyi Királyi Akadémián 109 hallgató végezte el tanulmányait, vagyis a kétéves bölcsészeti és kétéves jogi tanfolyamot (az összes 22,2%-a). Ha ezt az adatot összehasonlítjuk a egész akadémiára vonatkozó adattal (az akadémia hallgatóinak 10%-a végezte el tanulmányait), állíthatjuk, hogy a csallóközi és mátyusföldi hallgatók a többi hallgatóhoz képest nagyobb arányban végezték itt tanulmányaikat, vagyis a pozsonyi akadémia számukra a leghezáférhetőbb volt.

Források

Slovenský národný archív (=SNA, Szlovák Nemzeti Levéltár)

Kráľovská právnická akadémia v Bratislave (=KPA Ba, Pozsonyi Királyi Akadémia)

Hivatkozott irodalom

Kosáry Domonkos 1980: Művelődés a 18. századi Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kowalská, Eva 1987: Pôsobenie Kráľovskej akadémie v Trnave (1777–1784). In: Čičaj, Viliam szerk.: Trnavská univerzita v slovenských dejinách. Veda, Bratislava.

Kowalská, Eva 1991: Kráľovská akadémia v Bratislave na prelome 18. a 19. storočia. In: Pöss, Ondrej szerk.: Kapitoly z vedeckého života v Bratislave. Veda, Bratislava.

Ortvay Tivadar 1884: Száz év egy hazai főiskola életéből. A Pozsonyi Kir. Akadémiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. Budapest.

Tóth András–Ladányi Andor (szerk.) 1981: Dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéből 1760–1790. Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, Budapest.

Hudi József

Nyugat-felvidéki diákok a Pápai Református Kollégiumban (1819–1861)

A magyarországi protestáns kollégiumok újkori művelődéstörténeti szerepének vizsgálatára napjainkban új forrástípusok állnak a kutatók rendelkezésére: a diákokról kiadott adattárak, amely egy-egy intézménybe beiratkozott, ott rövidebb-hosszabb ideig tanuló diák legfontosabb adatait tartalmazzák.

Tudvalévő, hogy a magyarországi kutatás a 19. század második felében először a magyarországi diákok közép- és újkori külföldi peregrinációjával foglalkozott, a hazai diáktársadalom múltja háttérbe szorult. A peregrináció kutatását folytatták a két világháború közötti időszakban, majd az 1990-es évektől, így ma már átfogó képünk van a Habsburg-birodalom egyetemlein és a nyugat-európai egyetemeken tanult magyarországi diákságról. Az 1526–1919 közötti időszakban mintegy 80 ezer Nyugat-Európában regisztrált magyarországi diákról van tudomásunk.¹

A hazai protestáns főiskolák diákságát jóval kevésbé ismerjük. A kiadott részleges vagy teljes diáklistán a debreceni, kolozsvári, marosvásárhelyi, máramarosszigeti, nagybányai, nagyenyedi, pápai, sárospataki és szatmári református kollégiumok életébe engednek bepillantást.²

A dunántúli és nyugat-felvidéki reformátusság szellemi központjának számító Pápai Református Kollégium jelentőségét tekintve a debreceni és sárospataki után következett. Történetéről eddig három monografikus feldolgozás született, melyek a diáktársadalommal csak érintőlegesen foglalkoztak.³ Emiatt fontos előrelépésnek tekinthető, hogy a Pápai Református Gyűjtemények 2006-ban, a kollégium 475. évfordulójának tiszteletére kiadta az 1585–1861 között Pápán tanult diákok teljességre törekvő névsorait.⁴

Az 1585-től Pápán tanuló diákok nevét több mint két évszázadon át az első kollégiumi törvénykönyv aláírásai őrizték meg. A modern nyilvántartások (felvételi, hiányzási naplók, osztálynaplók, félévi tabellás jelentések, tandíjnyilvántartások, nyomtatott értesítők stb.) a 18. század végétől fokozatosan jelentek meg. A magyar kormányzat, a Magyar Királyi Helytartótanács az 1819/20. tanévtől kezdve félévente kért latin nyelvű táblázatos jelentést a tanulók személyi adatairól és előmeneteléről, illetve a tanítók, tanárok által tanított tantárgyakról, a pedagógusok kvalitásáról.

Arra a kérdésre, hogy 1585–1861 között hány diák tanult Pápán, az eltérő szerkezetű források miatt nem tudunk határozott választ adni. A törvénykönyvet 1797-ig 1182 diák írta alá, vagyis azok, akik a gimnázium legfelsőbb évfolyamában tanultak vagy azt befejezve a diákönkormányzat (*coetus*) tagjai lettek.⁵ Hiányoznak mindazok, akik a gimnázium alsóbb osztályait végezték el, s idő előtt távoztak a kollégiumból. Róluk a 18. század végéig csak elszórt adatok maradtak fenn.

1819–1861 között a helytartótanácsi félévi kimutatások a kollégium különböző tagozatain tanulókról 46.036 előfordulást tartalmaznak. Ha feltételezzük, hogy a gimnázium és az akadémia évfolyamain valaki átlagosan legalább 5 évet eltöltött, akkor minimum 4600 diák

---

¹ Szögi 2007. Mivel egy diák több egyetemen is megfordult, a külföldön tanuló diákok száma lényegesen kevesebb volt, a regisztrációk felét sem érte el.

² A debreceni diákokról lásd Rácz 1997, a kolozsváriakról Török 1906. (Függelék, 1–94.); a máramarosszigetiekről Balogh 2001, a marosvásárhelyiekről Tonk 1994., a nagybányaiakról Thurzó 1905: 62–78, a nagyenyedi diákokról Jakó–Juhász 1979, a nagybányaiakról Thurzó 1905: 62–78, a pápaiakról Thury 1904, a sárospataki diákokról Hörcsik 1998, a szatmáriakról Bura 1994.

³ Kis 1896, Lampérth 1931, Trócsányi 1981.

⁴ Köblös 2006.

⁵ Hudi–Köblös 2006: 7–142, a törvénykönyvi aláírások összesítése 21–22. (A bevezető tanulmány 1797-ig terjedő része Köblös József, az 1797 utáni rész Hudi József munkája).

tanult az adott intervallumban a kollégiumban.⁶ Jobb közelítéssel azt mondhatjuk, hogy 1815–1847 között közel 2500 diák – vagyis évente átlagosan 75 diák – iratkozott be a kollégium különböző tagozataira.⁷ Azt is tudjuk, hogy a reformkorban a gimnazisták, bölcsészek, jogászok és teológusok létszáma évente 300–400 között mozgott. A kollégium internátusában maximum 170 diákot tudtak elhelyezni; a többiek – közjük tartozott pl. Jókai Mór és Petőfi Sándor – albérletben laktak.⁸ Sárospatakon ugyanekkor 400–600, Debrecenben 1500–2000 között ingadozott a gimnazisták és akadémisták létszáma.⁹

Az 1797-ig a pápai gyülekezet, majd az egyházkerület fenntartásában működő kollégium elsősorban tanítókat, papokat adott a gyülekezeteknek, de világi pályára is felkészítette a növendékeket. 1832-től, a jogi tanszék megnyitásától a jogász pálya is megnyílt a hallgatók számára. Figyelemre méltó, hogy a teológushallgatók közül is többen elvégezték a jogi fakultást.

A kollégium a 19. században is összetett intézmény maradt: a gimnázium kezdő évfolyamai magukban foglalták az elemi fiúiskolát is; a gimnázium után a filozófiai kurzus következett, amely átvezetett az akadémia teológiai és jogi fakultásába. Tanítónak már a gimnázium vagy a filozófiai kurzus elvégzése után is elmehettek, de két-három évet a teológusok is tanítottak, őket hívták akadémiai rektornak. Az is előfordult, hogy a teológiát végzett lelkészi állás híján átmenetileg tanítóként kapott munkát. A túlképzést mutatja, hogy a reformkorban már nem mindenki tudott végzettségének megfelelően elhelyezkedni.

A kollégiumi diákság javarésze az egyházkerületből, közelebbről a dunántúli vármegyékből érkezett, de akadt az ország távolabbi megyéjéből, sőt külföldről származó is közöttük. Az evangélikusok mellett a magyarországi és külföldi izraeliták 1815-től, a katolikusok 1847-től iratkoztak be a gimnáziumba, ami az intézmény nyitottságát mutatja.

A Felvidékről szlovák és német evangélikusok, magyar reformátusok és kisebb részt evangélikusok, továbbá izraeliták gyermekei érkeztek Pápara. Cseh- és Morvaországból szintén református és izraelita diákok keresték fel az iskolavárost. A zsidók és a cseh-morva reformátusok pápai kollégiumi jelenlétének kimutatása a legújabb kutatási eredményeink közé tartozik. Az északnyugat-magyarországi diákok arányát születési helyük szerint meg tudjuk határozni:

1. táblázat

Nyugat-felvidéki diákok előfordulása és aránya (1819–1861)

Vármegye neve	Diákok regisztrációs eseteinek száma	Diákok aránya 46 036 eset = 100 %	Azonosított származási (születési) helységek száma
Árva	13	0,03	1
Bars	855	1,86	34
Esztergom	309	0,67	10
Hont	215	0,46	13
Komárom	6728	14,61	65
Liptó	–	–	–
Nógrád	57	0,12	9
Nyitra	422	0,92	19
Pozsony	663	1,44	26
Trencsén	122	0,27	12

⁶ A kötethez mellékelt CD a könyv szövegén kívül a helytartótanácsához küldött féléves jelentések legfontosabb adatait, valamint a tanárok adatait is tartalmazza.

⁷ Hudi 2007

⁸ Kis 1896: 139.

⁹ Hudi–Köblös 2006: 77.

Turóc	6	0,01	1
Zólyom	–	–	–
Összesen	9390	20,39	190

Megállapíthatjuk, hogy a regisztrációk számát tekintve a diákok ötödrésze a fenti 12 vármegyéből került ki, amely közül Komárom, Bars és Pozsony vármegye emelkedett ki. A feldolgozásnál nehézséget jelent, hogy Győr vármegye kisebb, Komárom és Esztergom vármegyék jelentős része átnyúlt a Dunán, a Felvidékhez tartozott, így a statisztika torzít. A torzítás mértékét csak a települések szintjén elvégzett további vizsgálat hivatott tisztázni.

Az értelmezéshez szükséges megemlíteni, hogy a Dunántúli Református Egyházkerület a Dunántúlon a Balatontól délre Somogy, északra Győr, Moson, Sopron, Vas, Zala Veszprém, Fejér, Komárom, Esztergom, a Dunától északra Pozsony, Nyitra, Bars, Hont, Nógrád vármegyékre terjedt ki.

Az egyházkerület török hódoltság utáni közigazgatási szervezete a II. Carolina Resolutio végrehajtása során, 1736-ban alakult ki, amikor a dunántúli és az üldözések miatt igencsak meggyengült felső-dunamelléki (samarjai) egyházkerület egyesült.¹⁰ Az 1808-ig 8, majd az örségi egyházmegye megalakulásával 9 egyházmegyét magába foglaló püspökség területén az első világháború végéig több mint 300 anyaegyház tartozott, melyek nem alkotottak sem felekezeti, sem etnikailag összefüggő, homogén területet. Különösen igaz ez a Felvidék nyugati részére, ahol szigetként, szigetcsoporthoz emelkedtek ki a magyar református egyházak. A református közösségek javarésze kis lélekszámú volt, közepes vagy kis határú településen élt és jobbára nemes közbirtokos patrónusainak köszönhetően, hogy a rekatolizáció viharait átvészelte, s a türelmi rendelet, majd a vallási autonómia adta lehetőségekkel élni tudott. Egy-egy anyaegyházhoz rendszerint 2–7 leányegyház tartozott, melyek korábban maguk is virágzó egyháznak számítottak. A reformkorban az egyházkerület egyház-kormányzatilag a következő képet mutatta¹¹

2. táblázat

A dunántúli református egyházkerület egyházai 1832-ben

Egyházmegye	Kiterjedése (vármegye)	Anyaegeház	Leányegyház	Összesen
Bars	Bars, Hont	26	12	38
Belsősomogyi	Somogy, Zala	60	15	75
Drégelypalánki	Esztergom, Hont, Nógrád	8	1	9
Komáromi	Esztergom, Győr, Komárom, Nyitra, Pozsony	44	3	47
Örségi	Vas, Zala	11	–	11
Pápai	Győr, Veszprém	27	11	38
Peremartoni	Fejér, Tolna, Somogy, Veszprém	35	–	35
Tatai	Győr, Komárom	28	2	30
Veszprémi	Fejér, Veszprém, Zala	37	3	40
Összesen		276	47	323

A komáromi egyházmegyét főként a csallóközi református többségű vagy jelentős református közösséggel bíró falvai tették ki, melyek mögött tehető nemesiség állt. A nemesi

¹⁰ A két egyházkerület egyesüléséről Thury 1998: 336–355.

¹¹ Tóth 1832: 13–57.

(közbirtokossági) települések közé tartozott pl. Esztergom megyében Búcs (az esztergomi érsek birtoka), Győr megyében Csilizradvány (gr. Illésházy István birtoka), Patas (részben gr. Eszterházy Vince birtoka), Szap, Pozsony megyében Alistál, Aranyos, Bögellő, Bögölpatony, Dióspatony, Förgepatony, Hodos, Jóka (Kisjóka), Mad, Nagyabony, Nagykajal, Padány, Réte, Síkabony, Zsigárd (az esztergomi érsek birtoka), Komáromban Alsógellér, Apácaszakállas, Bogya (Nemesbogya), Ekel, Felsőgellér, Kamocsa, Kis- és Lakszakállas, Nagykeszi, Nemesócsa, Ógyalla, Nyitra megyében Alsószőlős, Farkasd, Kismánya, Sók, Szentmihályúr és Valkháza.¹² A református nemesi falvak életéről ma még keveset tudunk – ellentétben az esztergomi érsek nemesi (predialista) falvaival.¹³

Előadásomban a mai Vágsellyei járás településeinek pápai kapcsolatait szeretném néhány fontos szempontból megvizsgálni és bemutatni.

3. táblázat

A Vágsellyei járás településeiről származó pápai diákok (1819–1861)

Helység	vármegye	Református egyházmegye	Regisztráció száma	Diákok száma	Megjegyzés
Deáki	Pozsony	révkomáromi	18	3	
Farkasd	Nyitra	révkomáromi	54	8	
Királyi	Nyitra	–	–	–	katolikus
Hosszúfalu	Nyitra	–	–	–	katolikus
Mocsonok	Nyitra	–	–	–	katolikus
Negyed	Nyitra	révkomáromi	123	5	
Pered	Pozsony	–	–	–	katolikus
Sók	Nyitra	révkomáromi	38	3	
Szelőce	Nyitra	révkomáromi	1	1	
Tornóc	Nyitra	–	8	1	katolikus
Vágsellye	Nyitra	–	–	–	katolikus
Vecse/Vágvecse	Nyitra	révkomáromi	4	1	
Zsigárd	Pozsony	révkomáromi	39	5	
Összesen			285	27	

A kimutatás nem az egyházközségek, hanem a települések szintjén mutatja a kapcsolatokat. A regisztrációk és mögöttük álló személyek összevetéséből kitűnik, hogy a Nyitra és Pozsony megyéből Pápán tanuló diákok átlagosan 10–11 alkalommal kerültek be a nyilvántartásokba. Volt köztük olyan, aki csak egy félévet töltött Pápán, de olyan is akadt, aki 12 évesen érkezett és 23 évesen távozott.

Általánosságban véve elmondható, hogy a felvidéki szülők – nyilvánvalóan takarékosági megfontolásból – arra törekedtek, hogy gyermekeik Pápán minél kevesebb időt töltsenek, ezért itt általában vagy a gimnázium felsőbb osztályaiban, vagy az akadémiai kezdő évfolyamán folytatták tanulmányaikat. Az alapozást a helyi elemi iskolai tanító végezte, aki az 1815-ben elfogadott nemzeti iskolai tanterv szerint a latin nyelv alapjait is tanította – feltéve, ha képes volt rá. Sokszor a lelkész maga készítette fel gyermekét a továbbtanulásra. A tehetősebb közbirtokosok magántanítót is fogadhattak, hogy fiaikat kellőképpen felkészítsék a továbbtanulásra. A közelben a komáromi és losonci református vagy a pozsonyi evangélikus gimnáziumban mélyíthették el ismereteiket.

A pápai kollégiumi beiratkozásakor a tudásszint felmérése után sorolták be a tanulókat a megfelelő osztályba. A 19. században már megkövetelték, hogy a gyermek az előző helyről

¹² DREL, I.1.b. Közgyűlési iratok, 1836. sz. n. A révkomáromi egyházmegye népességének összeírása az 1835/36. évre.

¹³ A falvak korabeli statisztikai-földrajzi leírása: Fényes 1994, a vajkai nemesi szék falvairól Kocsis 1997. A Mátyusföldről készült komplex történeti áttekintés: Bukovszky 2005.

írásbeli bizonyítványt hozzon magával. Távozáskor itt is bizonyítványt kapott a tanuló, ami végzettségét és erkölcsi megbízhatóságát egyaránt tanúsította. A kibocsátó társadalmi környezetről a szülők foglalkozása tájékoztat bennünket.

4. táblázat

A Vágsellyei járás diákjainak társadalmi hovatartozása (1819–1861)

Helység	Diák	Apa/gondviselő foglalkozása	Megjegyzés
Deáki	3	1 lelkész 2 közbirtokos	
Farkasd	8	4 földműves 1 földbirtokos 1 özvegyasszony 1 gyámapa 1 lelkipásztor	
Királyi/ Felsőkirályi*	–	–	katolikus falu
Hosszúfalu	–	–	katolikus falu
Mocsonok	–	–	katolikus falu
Negyed	5	2 lelkipásztor 1 közbirtokos 1 gondviselő (Pest) 1 földműves	Németh Ádám lelkész 2 fiát taníttatja, Negyeden lakik.
Pered	–	–	katolikus falu
Sók	3	1 lelkipásztor 2 közbirtokos	
Szelőce	1	1 közbirtokos	
Tornóc	1	1 izr. vendéglős	
Vágsellye	–	–	katolikus falu
Vecse/Vágvecse	1	1 táblabíró, vármegyei esküdt	
Zsigárd	5	2 lelkész 2 tanító 1 földműves	
Összesen	27	27	

A táblázatban megismert néhány eset általánosabb tendenciákat fejez ki: a tanítók, lelkészek, a vármegyei tisztségviselők, nemesi birtokosok körében elterjedt volt fiaik taníttatása. A mintát is ők adták a paraszti környezet számára, amely lassan kezdte felismerni az iskola társadalmi mobilitásban betöltött szerepét.

Az elmondottakat egyetlen példával szeretnénk megvilágítani. A Komárom megyei Hetényben, jómódú családba született Tarczy Lajos (1807–1881), aki az elemi népiskolát helyben végezte, a gimnázium első négy osztályának anyagából a helyi lelkész készítette fel, így a révkomáromi gimnázium ötödik osztályába iratkozott be. Pápán a bölcsészeti és teológiai évfolyamokat végezte el kitűnő eredménnyel, ami megalapozta későbbi karrierjét, s lehetővé tette berlini egyetemi tanulmányait.¹⁴ A paraszti származású Bocsor Istvánnal, a köznemesi származású Stettner Györggyel és másokkal a kollégium nemzeti liberális

* A táblázatban a helységnév dőlt vonal előtti alakja a korabeli nevet, a második a későbbi hivatalos nevet jelöli.

¹⁴ Szinnyei 1909: 1302–1305. Ismeretterjesztő jellegű életrajza elkészült (Szénássy 1983), de életművének tudományos feltárása a jövőbeli kutatás feladata.

korszakát nyitotta meg. Azt a korszakot, amely megalapozta a kollégium 19. századi jó hírnevét.

Források

Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára (=DREL)

Hivatkozott irodalom

- Balogh Béla 2001: *A máramarosszigeti református liceum diáksága 1682–1851*. Debrecen. /Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani VIII./
- Bukovszky László (szerk.) 2005: *Mátyusföld II. Egy régió története a XI. századtól 1945-ig*. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, Komárom–Dunaszerdahely, /Lokális és regionális monográfiák 4./
- Bura László (szerk.) 1994: *Szatmári diákok 1610–1852*. Szeged, /Fontes rerum scholasticarum V./
- Fényes Elek 1994: *Komárom vármegye leírása (1848)*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. /Csallóközi Kiskönyvtár/
- Hörccsik Richárd 1998: *A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777*. Sárospatak.
- Hudi József 2007: Zsidó ifjak a pápai református kollégiumban. *Acta Papensia*, VII (2007) 1–2. sz. (megjelenés alatt)
- Hudi József–Köblös József 2006: A pápai református kollégium szervezete és működése a XVI–XIX. században. In: Köblös József szerk.: *A pápai református kollégium diákjai 1585–1861*. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa. /A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések, 9./ 7–142.
- Jakó Zsigmond–Juhász István 1979: *Nagyenyedi diákok 1662–1848*. Bukarest.
- Kis Ernő 1896: *A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának története 1531–1895*. [A Dunántúli Ev. Ref. Egyházkerület kiadása] Pápa.
- Kocsis Aranka 1997: *A vajkai nemesi szék. Hagyatéki leltárak a 17–19. századból*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. /Csallóközi Kiskönyvtár/
- Köblös József (szerk.) 2006: *A pápai református kollégium diákjai 1585–1861*. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa. /A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések, 9./
- Lampérth Géza 1931: *A pápai református főiskola története 1531–1931*. Pápai Főiskolai Nyomda Kiadása, Pápa.
- Rác István 1997: *Debreceni deákok*. Forrásgyűjtemény. Debrecen, /Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani VI./
- Szénássy Árpád 1983: *Heténytől Pápaig. Tarczy Lajos életútja*. Hetény.
- Szinnyei József 1909: *Magyar írók élete és munkái*. XIII. kötet, Budapest.
- Szögi László 2007: A pregrináció kutatás eredményei a magyarországi történetírásban. *Acta Papensia* VII (2007) 1–2. sz. (megjelenés alatt)
- Thury Etele 1904: A pápai református főiskola rektorai és felsőbb tanulói 1752-ig. In: Thury Etele–Faragó János szerk.: *A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának értesítője 1903/1904*. Pápa.
- Thury Etele 1998: *A Dunántúli Református Egyházkerület története II*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- Thurzó Ferenc 1905: *A nagybányai ev. ref. főiskola története 1547–1755*. Nagybánya.
- Tonk Sándor (szerk.) 1994: *A Marosvásárhelyi Református Kollégium diáksága 1653–1848*. Szeged. /Fontes rerum scholasticarum/

Tóth Dániel 1832: *Egyházi almanak 1833-ik esztendőre*. Kiadta Tóth Dániel Lak és Thúri Szakállosi Reformált Keresztyén Prédikátor. Pozsony.

Török István 1906: *A kolozsvári collegium tanulóinak névsora*. A kolozsvári ev. ref. collegium értesítője az 1905/1906. tanévről. Kiadja az előljáróság. Kolozsvár.

Trócsányi Dezső (szerk.) 1981: *A pápai kollégium története*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Ölveti Gábor

Az iskoláztatás története egy Hajdú megyei településen (1849–1918)

Földesen a lakosság jóvoltából már 1657 körül létezett az első iskola, 1740 táján pedig már a leányiskola is. „*Ósidőkben a nemes tanács 3 telket adott a templom mellett lelkész, kántor, ki egyszersmind rector, leánytanító részére lakásul a nyilvános épületekkel együtt. Az épületek a nemes communitas költségén épültek*”. A közösség azon kívül, hogy lakást biztosított, tavasszal minden tanítónak szántóföldet szántott fel és vetett be búzával és tengerivel. A pénzbeli és természetbeni járandóság részét képezte a szülőktől beszedett tandíj is.¹

Az 1845-ben kiadott *Magyarország elemi tanodáinak szabályai* című magyar nyelvű királyi tanügyi rendelet értelmében a tanodák kormányzó hatóságai a helytartótanács, majd a kerületi vagy tartományi főigazgató, az esperes mint kerületi felügyelő, és végül a helybeli lelkész.² Az egyházigazgatás fontos része volt az egyházlátogatás, amely a felettes református tiszántúli egyházkerület püspökének, illetve Földes esetében az 1821-ben megalakult alsó-szabolcsi és hajdúkerületi egyházvidék esperesének a hatáskörébe tartozott.

Földes iskolája a debreceni református kollégium partikulája volt a kezdetektől fogva. A vizsgált korszakban az iskola igazgatója, vagy rektora, mint minden tanító a lelkész irányításával dolgozott. A rendszerint felsőbb tanintézetet, így a debreceni kollégiumot végzett növendék egy-két évre, vidékre ment falusi tanítónak, másképpen rektornak, hogy a keresett pénzből külföldre utazhasson, vagy visszatérve a kollégiumba, letegye a lelkészi vizsgákat.³

A földesi református iskola 1849–1867 között

1852. június 14-én leégett a fiúiskola és a rektori lakás teteje, ezért sürgetővé vált a tönkrement épületek újjáépítése. Az ideiglenesen nádfedéllel ellátott fiúiskola véglegesen csak 1857-ben készült el. 1853-ban vásárolta meg az egyház a leányiskola telkének végénél lévő kerítéssel körülvett, de épület nélküli területet a Tornai, majd később további pusztát a Tóth családtól.⁴

A két fiú – és a harmadik leányiskolában három tanító oktatott átlagosan 304 gyereket, ezen belül pedig a nembeli megoszlás szerint 168 fiút és 135 leányt. Megállapítható, hogy különösen a leánytanító gyermekszáma volt igen magas, a 100-at jóval meghaladó létszámmal.

Földesen a tankötelesek 37%-a nem járt tanodába, ami kedvezőbb, mint az ország 51%-os átlaga. A magyarázatot pedig a község három fontos történelmi adottságában kell keresni. Az egyik jellemző a debreceni református kollégiumnak, az „ország iskolájának” a közelsége és kulturális kisugárzása, amely a református többségű Földesen fokozottan érvényes. A nagyközség iskoláztatását meghatározta, hogy nem parasztfaluról volt szó, hanem a tudást értéknek tekintő kúriális nemesek közösségéről, amely támogatta a református elemi iskolát.⁵

Az 1846/47. iskolai év egyházközségi jelentésében a szegénységet jelölték meg az iskolázatlanság legfőbb okaként. Az alig felcseperedő gyerekeket a család megélhetésének kényszere korán munkára szorította.

---

¹ HBML, XXIV. 504/c. 2. cs.; TREL, I. 28. c. 2; Herpay 1936: 201, 203, 206.

² HBML, IV. A. 1011/c. 93. cs. 194/25224/1845.

³ Benda 1978: 293; Kormos 1984: 118.

⁴ Lásd a földesi egyházközség jelentéseit az Alsó-Szabolcs Hajdúvidéki Egyházmegyének és a látogatási jegyzőkönyveket TREL, I. 28. c. alatt a 9–28. köteteket; uo. I. 1. s. 13/a. esperesi tudósítások, táblás előterjesztések.

⁵ Az iskolalátogatók országos arányára Pukánszky–Németh 1994: 469; a statisztikai táblázat a TREL, I. 28. c. 1–26. kötetekben közölt adatok összesítése.

Az egyházmegyei konzisztórium 1857. március 18-án elrendelte a 7–12 éves iskolakötelesek összeírását és az egyházközség intézkedését az iskolába nem járók számának csökkentésére. A földesi presbitérium határozata alapján a névjegyzékek elkészítése és a szülők kihirdetéssel történő figyelmeztetése rendszeressé vált.⁶

A korszak oktatásügyének másik nagy – tulajdonképpen megoldatlan – gondja a lemorzsolódás, vagyis az a szomorú helyzet, hogy az iskolába járók közül csak nagyon kevesen tudták elvégezni az elemi öt osztályát.

Az iskolai tanító erkölcsé és szakmai tudása a közvélemény és az egyházmegyei küldöttség által ítéltetett meg. Az egyházmegyei iskolalátogatók jegyzőkönyvei arról tanúskodnak, hogy jóindulattal, de kritikusan értékelték a tanítók munkáját.⁷

Az iskolában a vallásoktatás a meghatározó. 1844-ben a fiúknál a közvetlen környezetben eligazító praktikus ismereteket is tanították, a leányoknál a vallás, olvasás, írás, ének és számlálás töltötte ki az iskolai órákat.

1844-hez képest az 1864/65. iskolai év tanrendjében – a vallásoktatás dominanciája mellett – a praktikus ismeretek helyett a tudomány által rendszerezett tantárgyakat vezetik be. A hittan és a szaktárgyak megjelenése biztosította az ötosztályos tanítás során a struktúra egységességét és az ismeretek egymásra épülését.

Az egyházkerület még 1795-ben meghatározta az elemi iskolák oktatási rendjét, melyben egy tanévben két vizsga megtartását írta elő. A vallásos ismeretek számonkérésének módja volt a tanuló konfirmációja, amely az egyház teljes jogú tagjává válását is jelentette.⁸

A földesi iskolák a kiegyezés korában

A kiegyezést követően az Osztrák–Magyar Monarchia keretein belül, de az önálló államiság bizonyos szintjén, Magyarországon is végbement a polgári átalakulás. A folyamat részeként a magyar nevelésügyben új korszakot nyitott a népiskolai közoktatás tárgyában kiadott 1868. évi XXXVIII. tc. A törvény lényegében kimondja, hogy minden gyerek köteles 6-tól 12 éves koráig a mindennapi és 15 éves koráig az ismétlőiskolába járni.⁹

A törvény értelmében Földesen is a református elemi népiskola terheit a község viselte a polgáraitól kivethető adóból. Ebből a szempontból tanulságos a földesi izraelita hitközség kérvénye államsegély folyósítására, vagy községi iskola létesítésére. 1897 szeptemberében ugyanis a hitközség anyagi nehézségeire hivatkozva be kívánata záratni az 1876 óta működő felekezeti iskolájukat. A törvény előírta a községi népiskola felállítását ott, ahol az iskolával rendelkező egyházon kívül más felekezet híveinek legalább 30 tanköteles gyermeke volt. A földesi önkormányzat képviselőtestülete elismerte a hitközség kérésének jogosságát és azt is, hogy a református elemi népiskolában helyszűke miatt nem tudták elhelyezni az izraelita tanulókat, ám a községi iskola létesítésének terheit nem vállalták és inkább a hitközség iskolájának további működtetését javasolták állami segély igénylésével.¹⁰

Az 1868. évi XXXVIII. tc. előírja, hogy „a hitfelekezeti iskolák felett a tanfelügyelő közbejöttével gyakoroltatik a főfelügyelet.” A Szabolcs megyei és Hajdúkerületi Tankerület, majd 1876-ban a területi közigazgatási rendezés után a Hajdú megyei Tankerület tanfelügyeletét – melynek hatásköre kiterjedt a földesi népiskolára is – a Tiszántúli Református Egyházkerület sem fogadta kedvezően, hiszen az állami beavatkozásban felekezeti autonómiájának csorbulását látta. A törvény a tanfelügyelő kötelességévé tette az évi egyszeri iskolalátogatást, ennek során a rendelkezések végrehajtásának szigorú

⁶ TREL, I. 28. c. 8, 9, 15–18, 19, 26. Táblás előterjesztések az 1857-es és 1858-as évekből.

⁷ TREL, I. 28. c. 5, 15–20; uo. I. 28. h. 4, 20; uo. I. 28. c. 3; uo. I. 1. s. 13/a.

⁸ TREL I. 28. c. 4, 5; uo. I. 28. h. 3; uo. I. 28. c. 21, 23, 26.

⁹ Márkus 1896: 449–469; Felkai 1983: 110.

¹⁰ HBML, VIII. 202/a. 1. 1891. augusztus 28.; V. 625/b. 1. 1897. szeptember 7.; Ujvári 1929: 284.

ellenőrzését és többek között a felekezeti iskolákról részletes jelentés felterjesztését a kormányszatnak.¹¹

A tankötelezettség végrehajtása Földesen

A korszak oktatásügyének alapvető kérdése volt, hogy a tankötelezettség bevezetésével a megnövekedett gyereklétszám iskolai foglalkoztatásához tudja-e biztosítani a tárgyi és személyi feltételeket.

A statisztikát tanulmányozva Földesen a legszembeűnőbb a 6–12 éves tanköteles és iskolába járó gyerekek számának a növekedése. 1842–1869 között átlagosan 461, 1872-től 1904-ig terjedő időszakban 553 iskolaköteles tanuló élt a községben. Az iskolába járók számát illetően a változás még szembeűnőbb, mert amíg 1869 előtt az átlag 307 fő, addig a kiegyezés utáni korszakban 508 tanuló.

A statisztika alapján az is megállapítható, hogy 1870-től kezdődően 1904-ig mind a tankötelesek, mind az iskolába járók száma egyenletesen növekszik. Az úgynevezett iskolakerülőök átlagát tekintve 1869 előtt 165 fő, míg utána 1904-ig 51 tanuló, tehát számuk a tankötelezettség elrendelése és az azt követő fejlesztések eredményeként 1/3-ra csökkent.

Érdekességként említhető meg, hogy a tankötelesek iskolába nem járó része a földesi mutatókat tekintve közel 10%-kal kedvezőbb az országos átlaghoz hasonlítva, és egyértelmű az iskolázatlanok számának csökkenése. Pl. 1896-ban az országos átlag 21%, Földes nagyközségé 10%.

Az 1868. évi népiskolai törvény tovább növelte az elemi népiskolák terheit azzal, hogy nemcsak a 6–12, hanem a 12–15 évesek tankötelezettségét is elrendelte. Ennek a kérdésnek a megoldása volt a legnehezebb feladat. Nem véletlen, hogy Földesen az elemiben csak a 70-es években alakult meg a mindennapos mellett az ismétlőiskola, amely a nagyobb korosztály alapműveltségét formálta.

A községi ismétlőiskola az alsószintű iskolák körébe tartozott, ahol az 1868. évi népiskolai törvény értelmében 3 évre terjedően télen hetenként öt, nyáron két órában foglalkoztatták a 12–15 éves korcsoportot. Az ismétlőiskolába járó fiúk és lányok a tanító vezetésével a mindennapi elemi iskola tananyagát ismételték át.

Az 1871. június 26-i egyházi látogatás jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy az „ismétlő iskolák felállítása az előjáróság minden igyekezete daczára sem sikerült...” Két évvel később viszont megelégedéssel nyugtázták az „ismétlő vagy is vasárnapi” iskola virágzását. 1884-től az iskolalátogatási jegyzőkönyvek regisztrálják a 12-15 éves korosztály foglalkoztatását.¹² 1884 és 1904 között az ismétlőiskolától átlagosan a kötelezettek 38 %-a maradt távol.¹³

A népiskolai törvény a tankötelezettség kiterjesztésén kívül a 6–12 éveseknél bevezette a hatosztályos mindennapos képzést. A földesi leányiskolában még 1871 és 1874 között sem volt VI. osztály, a fiúknál viszont már jóval korábban létezett.

A tankötelezettség szigorú végrehajtása és a hatosztályos elemi iskola létrehozása azzal járt, hogy az 1868 előtti állapothoz képest megnőtt az egy főre eső tanulmányi idő. A lemorzsolódás változatlanul kísérő jelensége az oktatásnak, de a létszámcsökkenés csak a végzősök számánál érzékelhető látványosan. Ennek ellenére a statisztika alapján meg lehet állapítani, hogy az új iskolai rendszerben javult a végzősök számaránya.¹⁴

¹¹ HBML, VIII. 202/a. 1. 1891. január 31.; Mervó 1989: 89–90.

¹² TREL, I. 28. c. 30; Mészáros 1995: 27.

¹³ A földesi tankötelesekre vonatkozó adatokra TREL, I. 28. c. 27–29, 31–46 kötetek; HBML, VIII. 202/a. 1. 1908. dec. 17.

¹⁴ Az osztályok létszámának megállapítása a közölt névsorok feldolgozásával történt a TREL, I. 28. c. 30–31, 33–34, 36–41, 43, 47; uo. I. 28. h. 13, 15–16, 18.

Földes nagyközség oktatási intézményeinek bővülése

A polgári jogrendszer részeként az 1868. évi XXXVIII. tc. végrehajtása a régi elemi oktatás teljes átalakulását eredményezte. A legszembetűnőbb változások az iskolák épületadottságaiban és új iskolatípusok kialakításában tapasztalható.

Földesen 1885-ben a szerencsétlen tüzeset után újjáépült a falu központjában, a templom melletti fiúiskola, a későbbi központi iskola. Ugyancsak a későbbi Egyháztér területén a református templom mellett 1871 nyarán a rossz állapotban lévő régi leányelemi helyén építették fel az új leányiskolát, két szoba-konyhás, előszobával ellátott tanítói lakással. Ugyanakkor a fiúiskolában újabb tanterem kialakításával lehetővé vált, hogy az 1872/73-as tanévben három főre növeljék a tanítók számát.

Az alsó leányosztály oktatására 1873 őszére készült el az új tanítói lakással együttesen épített iskola. A közbirtokosság sietett az egyház segítségére, amikor saját pénztár terhére 25000 forintos tőkájének kamatját ajánlotta fel a hitel törlesztéséhez. 1873-ban ismét a közbirtokosság segített az iskolának a kertészeti oktatás beindításához azzal, hogy 3200 négyszögöl földet adott át művelésre.¹⁵ 1874 és 1884 közötti időszakra tehető a hatosztályos leányiskolai képzés beindulása és 1890-ben új leánytanítót neveztek ki, s ezzel számuk háromra emelkedett.¹⁶

A földesi zsidó iskola, mint elemi népiskola az 1868-as oktatási törvény rendelkezése nyomán alakult meg, de a tanítás előzményei jóval korábbi időkre tekintenek vissza. Az egyértelműen megállapítható, hogy 1890-ben Kiss József Hajdú vármegye királyi tanfelügyelője jelentésében számolt be az izraelita vegyes elemi és ismétlőiskola létezéséről. Az elemi felekezeti iskola tantermében „elégéses” körülmények között tanított egy tanító I–IV. osztályt.

A tanfelügyelő 1890-es látogatása során a zsidó elemi létezése mellett azt is megállapította, hogy a református elemi fiú-és leányiskolában, 3–3 tanteremben 3–3 tanító vezetése alatt 6–6 osztály oktatása jó és jeles minőségű anyagi feltételek között folyik.¹⁷ A 12–15 éves korosztályt érintő képzés a református népiskolában folyt külön-külön a fiúk és a lányok részére, illetve létezett egy izraelita vegyes ismétlőiskola is.

A község közművelődésének a fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentősége volt Kállay László földbirtokos hagyatékának. A végrendelező, aki a földesi képviselőtestület virilis (legtöbb adót fizető) tagja volt, 1901. április 15-én bekövetkezett halála után a községet jelölte meg általános örökösének. A tetemes vagyon hova fordításáról szóló alapítólevelet az 1903. január 26-i képviselőtestületi ülés hagyta jóvá.¹⁸

Az akkori szóhasználat szerint Kállay alapítvány vagy alap felhasználására történtek intézkedések. 1901. szeptember 15-én a képviselőtestület – Karácsony Imre lelkész azon bejelentésére, hogy államsegélyt nyert két iskola felállítására – engedélyezte a két új tanterem berendezését a Kállay alap terhére. Ez a későbbi Deák Ferenc utcán létesült Papp Albert-féle leányiskola, ahol a tantermek berendezését éppúgy, mint az iskola további fenntartásának költségeit a Kállay alaptól fizették. A Kállay-féle házban a képviselőtestület 1902 májusában hozott határozata értelmében egy tantermet alakítottak ki, amely leányok oktatására szolgált.

Az 1902. évi VKM rendelet a 12–15 éves tanulók elemi ismereteinek megerősítése mellett gazdasági irányú oktatást írt elő. A képviselőtestület a fenti célra 1 hold 134 négyszögöl körülkerített faiskolát és a falu szomszédságában 2 hold 1000 négyszögöl telepített szőlőt ajánlott fel.

¹⁵ TREL, I. 28. c. 27–30; HBML, XXIV. 501/d. 4. cs.

¹⁶ TREL, I. 28. c. 31, 35, 37.

¹⁷ HBML, IV. B. 912/b. 2. cs. VIII. 1/1890; uo. V. 625/b. 1; Fényes 1851: 21; Herpay 1936: 236.

¹⁸ HBML, V. 625/b. 1. k. 11/1901, 3/1903.

Az iskolafejlesztéssel párhuzamosan a tanítói állások száma 1902-ben 8 főre emelkedett, amely lehetővé tette, hogy a fiú-és leányiskolában is 4–4 fő dolgozzon. 1908-ban alapítványi pénzzel járultak hozzá a nyolc tanítói állásnak 10-re fejlesztéséhez.

Földesen rendezni kellett a Kállay alapítvány és a község vagyoni helyzetét. A faiskolával kapcsolatosan 1906-ban határozott úgy a község képviselőtestülete, hogy mivel törvényi kötelezettsége a fenntartás, ezért az 1 hold és 134 négyszögöl használatáért évi 60 korona hasznobért fizet a Kállay alapnak.¹⁹

A Kállay alapítvány tulajdonában lévő tanítói lakás és leányiskola, illetve a beltelek hasznélvezetét kedvezményesen az iskolafenntartó egyháznak engedte át évi 300 korona hasznobér ellenében. A földesi református egyház ezt nem fogadta el, hivatkozva a „nyomasztó gazdasági viszonyokra”. Áthidaló megoldásként a legtöbbet ígérő Nagy István tanítónak, évi 311 koronáért adták át a bérletet.

A Kállay alapítványon kívül az iskolafenntartás jövedelemforrásai közül még említést érdemel az iskolai alap. A képviselőtestület 1902. júniusi határozatával a Peresen lévő legelőből kiszántott, a Papp Albert pusztaudvarral együtt összesen 11 hold 228 négyszögöl területű, az alap tulajdonát képező szántót a község kezelésébe vette és hatévenként hasznobérbe adta ki a legtöbbet ígérő bérlőknek. Az alapvagyonnal kapcsolatosan 1908 februárjában született olyan végzés, hogy mindaddig, míg községi iskola nem lesz felállítva, az alap jövedelmét a tanulók számától függően szétosztják az izraelita és a református népiskolák között.²⁰

Az új izraelita iskola 1913-ban a későbbi Kállay László u. 554. házsám alatt az izraelita templom szomszédságában épült fel.²¹

Szervezeti és személyi feltételek

A tiszántúli evangélikus református egyházkerület az 1889. évi határozatával erősítette meg a népiskolai szervezetről szóló szabályzatot. Az egyházmegyei közgyűlés hat évre választotta a tanügyi bizottságát, amely évenként az esperes révén számolt be a tanügy helyzetéről. Évente egyszer az esperesi vizitációt megelőzően a bizottság kijelölt tagja egy lelkésszel és egy világi személlyel iskolát látogattak, s tapasztalataikról feletteseiknek számoltak be.

Az 1868: XXXVIII. tc. rendelkezett a községi iskolaszék, mint népiskolai hatóság felállításáról. Földesen 1869. február 21-én alakult meg Bakoss Gábor lelkész elnökletével a legelső iskolai bizottság. Az 1884. évi látogatási jegyzőkönyvben már kifejezetten iskolaszék megjelölést használtak és a lelkésszel együtt 9 főt soroltak fel. Település szinten az iskolaszéket a helyi egyháztanács három évre választotta meg, s annak megbízásából irányította az egyházközség iskolaügyét.²² Az iskolaszékben helyet kapott az egyházi gondnok és 1894-től a tantestület által választott két tanító. A képviselőtestület 1899. november 29-i határozatával a gazdasági ismétlőiskola mellett megválasztotta a községi iskolaszéket, melynek tagjai között a főbíró és a főjegyzőn kívül ott találjuk a református lelkészt, egy tanítót és a református iskolákat felügyelő bizottság három tagját.

1904. január 30-án a képviselőtestület ülésén választották meg a községi iskolaszéki, óvodai és „Kállay alap” felügyelő egyesített bizottságot három évre.²³

¹⁹ HBML, V. 625/b. 2. k. 1/1904; uo. V. 625/b. 2. k. 88/1906; Mészáros 1995: 27.

²⁰ HBML, V. 625/b. 5. k. 1/1914, 1914. február 26. kgy., 36/1914, 77/1914, 87/1914, 48/1915; uo. 6. k. 37/1919; uo. 3. k. 27/1918; uo. IV. B. 912/b. 5. cs. III. 201/1905; uo. V. 625/b. 3. k. 61/1908; uo. 4. k. 158/1911.

²¹ HBML, V. 625/b. 4. k. 110/1911; uo. XXIV. 501/d. 4. cs.; uo. 913/b. 5. cs. III. 201/1915; Ujváry 1929: 284.

²² TREL, I. 28. c. 30; uo. I. 1. n. 2; Szoboszlay 1928: 76.

²³ TREL, I. 28. c. 33, 41, 46; HBML, V. 625/b. 1. k. 48/1897, 43/1899; uo. V. 625/b. 2. k. 41/1904.

Az izraelita iskolaszék korán megalakulhatott. A község 1904. évi képviselőtestületi jegyzőkönyvében Grünstein Mór elnök nevével találkozunk, akit az egészségügyi bizottságba ekkor választottak be.

A tiszántúli evangélikus református egyházkerület az 1889. évi határozatával erősítette meg a népiskolai szervezetről szóló szabályzatot. A dokumentum értelmében augusztus 4-én alakult meg a földesi református tanítóttestület Vincze Lajos elnökletével. Az egyesület programjaival az iskolai munka egyöntetűségét és a tanítók továbbképzését szolgálta. Az iskolaszék rendszeresen kikérte a tanítóttestület véleményét az oktatás személyi és tartalmi kérdéseiben.²⁴

Az egyház 1896-tól megszüntette a terményadózást és hivatalnokainak a fizetését pénzalapra helyezte. Az egyházi jövedelmek között – éppen a népoktatási törvény által az iskolafenntartóknak biztosított lehetőségként – szerepelt az iskolai pótdó, az állami adó 10 %-a, ezen kívül a tanulónként fizetett tandíj. A földesi református egyház 1903. évi számadásában más források is találhatóak, mint például a tanítók részére biztosított államsegély, vagy a Kállay alapból fedezett fizetés és nyugdíj.²⁵

Földesen az egyház és a község közösen arra törekedett, hogy a tanítóknak lakást építtessen és ahhoz kertet is biztosítson. Ennek hiányában bizonyos pénzösszeget állapítottak meg. A tanítók nyugdíjjogosultak voltak.²⁶

Az 1867 és 1919 közötti korszakot vizsgálva megállapítható, hogy Földesen a református elemi népiskola kezdetben osztatlan volt, azaz három tanító oktatott hat fiú és öt leányosztályt. A tanítói létszám fejlesztésével a népiskola a korszak végére megközelítette, de nem érte el az ideálisan osztott típust, amelyben minden osztálynak külön tanítója van.²⁷ 1908-ban az első fiútanító az V–VI. fiú-, az első leánytanító az V–VI. leányosztályt oktatta. A többi osztály mindegyikének saját tanítója volt.

Az elemi népiskolák alapvető célját Vincze József földesi tanító fogalmazta meg a legpontosabban a helyi tantestületi ülésen 1892. január 30-án: *„az államnak s az emberiségnek elsősorban jó erkölcsű, az isteni és emberi törvényeket respektáló népre van szüksége”*.

A fenti célkitűzés szellemében az 1868: XXXVIII. tc. a következő tárgyak oktatását írta elő: hit-és erkölcstan; olvasás és írás; fejbeli és jegyekkel való számolás; nyelvtan; természettan és természetrajz; hazai és általános földrajz; történelem; gazdaszat, kertészet; polgári jogok és kötelességek; ének; testgyakorlat.

A szaktárgyak tanításánál az ismeretanyag egymásra épülését tartották szem előtt. A tiszántúli református egyházkerület népiskolai tanügyi bizottsága ABC-tanterveket ajánlott a református elemi népiskolai tanítóknak, amelyek követelményrendszerükben tértek el egymástól, tehát a nehézségi fokozatuk volt különböző. Végző soron a tantestület az emberanyag ismeretében döntötte el az alkalmazásukat.

Földesen kezdetben nehézséget okozott a rajztanítás és a kézimunkázás a szakképesítés megszerzése és az anyagi fedezet megteremtése miatt. 1913-ban az egyháztanács a III. és IV. osztályokban is bevezette a női kézimunkát.

A kertészeti gyakorlatokon a faültetést és nemesítést tanulták az V. és VI. osztályos fiúk. A torna a fiúknál szabad és katonai, a lányoknál test- és szabad gyakorlatokból állt.²⁸

Földes község iskolatörténetének vizsgálata ráirányítja a figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek kedvező hatással voltak a helyi oktatásügy fejlődésére. Közel egy évszázadon át a református többségű település iskoláztatására ösztönzőleg hatott Debrecen a „megújuló”

²⁴ HBML, V. 625/b. 2. k. 98/1906; uo. VIII. 202/a. 1. k. 3; Szoboszlai 1928: 78.

²⁵ HBML, V. 625/b. 9. k. 54/1931; uo. VIII. 202/a. 1. k. 1909. szeptember 1.; TREL, I. 28. c. 43, 46.

²⁶ HBML, V. 625/b. 3. k. 123/1909; uo. VIII. 202/a. 1. k. 1909. június 30.

²⁷ TREL, I. 28. c. 27, 30–31, 37; uo. I. 28. h. 15., 18.

²⁸ HBML, VIII. 202/a. 1. k. 1892. január 30.; uo. V. 625/b. 5. k. 99/1913; uo. VIII. 202/a. 1. k. 1913. szeptember 4.; TREL, I. 1. n. 2. 1881. év; uo. I. 1. n. 2. 1915. év; uo. I. 28. h. 13–14, 17.

egyház központja. A rektorjóság, a lelkész-, majd tanítóképzés a szakembereket, az egyház szervezete pedig a fenntartása alá tartozó elemi iskolák felügyeletét biztosította. A református egyház nemcsak összegyűjtötte, de lelkészei és tanítói révén közvetítette az ismereteket a tanköteles korosztálynak.

Földes nagyközség társadalmának meghatározó eleme volt a kuriális nemesség nemcsak a korai időszakban, de a polgári átalakulás idején is. A kuriális nemesi testületnek, de az 1867 után megalakult önkormányzatnak is nagyobb érzékenysége volt intézményei iránt, mint a hasonló nagyságú és jellegű településeken.

A kedvező helyi körülmények között lépett életbe az 1868-as népiskola törvény, amely megteremtette az új állam-és közigazgatási felügyeletet, megőrizve az egyházi szervezetek autonómiáját.

Források

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (=HBML)

Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (=TREL)

Hivatkozott irodalom

Benda Kálmán 1978: *Emberbarát vagy hazafi? Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből*. Gondolat, Budapest.

Felkai László 1983: *Neveléstörténeti dolgozatok a dualizmus koráról*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Fényes Elek 1851: *Magyarország geographiai szótára*. Budapest.

Herpay Gábor 1936: *Földes község története*. Nagy Károly Ny., Debrecen.

Kormos László 1984: *A Tiszántúli Református Egyházkerület és a Debreceni Református Kollégium Levéltárának ismertetője*. Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen.

Márkus Dezső (szerk.) 1896: *1836–1868. évi törvénytörvények*. Budapest.

Mervó Zoltánné 1989: A népiskolák Hajdúszoboszlón 1868–1948 között. In: Gazdag István (szerk.) *400 év Hajdúszoboszló neveléstörténetéből*. Hajdúszoboszló Városi Tanács VB. Művelődési-, Egészségügyi-, Ifjúsági és Sport Osztálya, Hajdúszoboszló.

Mészáros István 1995: *Magyar iskolatípusok 996–1990*. OPKM, Budapest.

Pukánszky Béla–Németh András 1994: *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Szoboszlai Sándor (szerk.) 1928: *Hajdú vármegye és Debrecen sz. kir. város népoktatásügye*. Hajdúvm. és Debreceni népnevelési egy., Budapest.

Ujvári Péter (szerk.) 1929: *Zsidó lexikon*. Pallas Irod. és Ny. Rt., Budapest.

Nikelszky Mátyás és családja útjai

Nikelszky Mátyás és családja egyrészt valóságosan, földrajzi értelemben, másrészt a társadalmi hierarchiában, harmadrészt mentálisan jelentős utat tett meg. A Nikelszky család története ugyan nem része a csallóközi és mátyusföldi diákok peregrinációjának – a 2007. évi vágsellyei konferencia fő témájának –, de több kapcsolódási pontot is felfedezhetünk közöttük.

A családfő, Nikelszky Mátyás a 19. század elején Szepes megyében született, amely akkor a Magyar Királyság része volt, ma Szlovákiához tartozik. Fiatal korában költözött át Nyíregyházára. Itt alapított családot és gondoskodott gyermekeinek megfelelő képzéséről, iskolába járásáról. Rendszeresen segítette a helyi iskolákat, a tanulók részére pedig alapítványt tett. Nikelszky Mátyás halála után a családtagok folytatták a köz javát szolgáló adományozást. Olyan alapítványt is tettek, amellyel felsőfokú tanulmányait külföldön végző fiatalok támogattak.

Ha tehát a széles jelentéstartalmú peregrináció alatt azt itt értjük, hogy diákok tudásuk gyarapítása céljából vándorbotot fognak a kezükbe, és lakhelyüktől távol, külföldön tanulnak, majd visszatérnek, akkor a Nikelszky család történetében a migráció, a tanulás, a tanulás segítése, a külföldi ösztöndíj motívuma az, ami e fogalommal összeköthető.

Nikelszky Mátyásról Lukács Ödön, az első nyíregyházi monográfia szerzője a következőképpen írt 1886-ban: *„Kegyelttel kell megemlékeznem e helyen néh. Nikelszky Mátyásról, mint városunk egyik kiemelkedő polgáráról (...) egyszerű sorsból emelkedett fel, Isten segedelme mellett, egyedül önerejére támaszkodva. Óriási elfoglaltatásai mellett könyvek olvasása által elméjét folyvást művelte és annyira kiművelte, hogy bármely művelt társaságban otthonosan érezte magát. Családja érdekében bámulatos tevékenységet fejtett ki. E mellett egyháza ügyeiben folytonosan részt vett; – a város ügyein meleg szeretettel csüggött. Szóval tevékeny életét a haza, egyház és család közt osztotta meg. Naplójegyzetei, melyeket egyedül magának írt, a legszebb lélekről tesznek tanúbizonyságot; ha fellépéseiben érdes is vala, de tetteiben mindég az igazságérzet és jóakarát vezette. Jó tetteivel, adakozásaival, alapítványjaival, az üdvös eszmék, a tanügy és társadalmi intézmények gyámolítására véghez vitt tevékenységével íveket lehetne betölteni. A végzet csapásait Istenben megnyugvó lélekkel, keresztyéni türelemmel viselte. Áldás emlékezetén!”*¹

Az elismerő szavakkal jellemzett Nikelszky Mátyás 1818-ban azon a településen, Szepes-Stószon született Nikelszky András és Tomory(?) Anna gyermekeként, ahol később sokáig élt Fábry Zoltán író. Az egykori hét alsó-szepességi bányaváros egyikének mai neve Štós. A fiatal Nikelszky az 1830-as évek közepén Nyíregyházára költözött, valószínűleg Sámuel nevű testvérével, aki szintén ebben a városban alapozta meg egzisztenciáját, és részben Mátyáshoz hasonló utat járt be.

A 18. század közepén szinte teljesen elnéptelenedő Nyíregyházára gróf Károlyi Ferenc földesúr elsősorban Békés megyéből és a Felvidékről evangélikus vallású szlovákokat hívott kedvező letelepedési feltételekkel. Néhány évtized alatt több hullámban több ezren költöztek ide. Az 1830-as években már szervezett betelepítés nem folyt, spontán beköltözések viszont történtek.² Valószínűleg a Nikelszkyk is baráti, rokoni hívásra jöttek az ígéretes lehetőségeket kínáló városba.

Nikelszky Mátyás 1843-ban vette feleségül a helyi Tincz János és Szartori Zsófia lányát, a mindössze 15 éves Zsuzsannát. 1853-ban erkölcsi bizonyítványt kért a helyi tanácstól. Ebben arra hivatkozott, hogy már 18 éve itt él, házasságkötése óta megtelepült lakos és polgár,

¹ Lukács 1886: 340.

² Kujbusné Mecsei 2001: 113–121.

időközben székálló legényből (mészároslegény) székgazda lett.³ Az erkölcsi bizonyítványt megkapta, egy hónappal később viszont a húsvágási engedély megszerzéséért benyújtott kérvényét elutasították.⁴

A nehézkesen induló vállalkozói pálya azonban nemsokára felgyorsult: a hatvanas években másokkal együtt a város serházát bérelte, a hetvenes évek elején pedig a „*sőrére* [szarvasmarhára] *fektetvén a súlyt*”, a bécsi piacon hizott marhákat értékesített nagy haszonnal.⁵ A vagyonosodás eredményeként házát a város előkelő, központi részén, az Egyház utcán építette fel.⁶ Figyelemre méltó, hogy Nikelszky szinte minden gazdasági tevékenységét többedmagával végezte.

Közéleti szerepvállalását már a forradalom és szabadságharc idején megkezdte: 1848 májusában a városi képviselő-testület tagjává választották.⁷ Az 1860–1861-es rövid alkotmányos időszakban a választók bizalmából ismét tagja lett a testületnek. 1874-től egészen haláláig évi 250 és 290 Ft közötti adóösszeggel a városi virilis lista első harmadában foglalt helyet.⁸ (A lista dobogós helyére 1200 Ft körüli összeggel lehetett felférni, míg az utolsó, 100–120. helyekre 80–90 forint elegendő volt.) Nikelszky Mátyás mint virilis nemcsak a városi képviselő-testületnek, hanem Szabolcs megye törvényhatósági bizottságának is tagja volt.

A képviselői poszt mellett aktívan részt vállalt a helyi civil társadalom ügyeiben. Megbízhatósága, jó tulajdonságai miatt több bizalmi funkcióval is felkérték. Az 1861-ben létrehozott evangélikus gimnázium telkének és épületének megszerzését, később az iskola bővítését az első adakozók egyikeként többször is jelentős összeggel segítette. Volt, amikor emlékérmeket, volt, amikor könyveket adományozott az intézménynek. Kétszer volt a gimnázium iskolatanácsának tagja és pénztárosa, először az 1860-as években, majd 1878-tól haláláig.⁹ 1862 és 1864 között a helyi Casino pénztárosa volt.¹⁰ A nyíregyházi Terménycsarnok is választmányi tagjai sorába választotta.¹¹ Sok adománnyal támogatta egyházát is, amelynek hosszú időn át felügyelője volt. Feleségével együtt több alapítványt hozott létre.

Nikelszky Mátyás a kiegyezés után a rohamosan fejlődő Nyíregyháza egyik legtekintélyesebb tagjává vált, igazi polgárként nemcsak a saját boldogulásáért tett sokat, hanem a városért is. Hatvannégy éves korában, 1882. március 21-én szívszélhűdésben (szívinfarktusban) halt meg.

Felesége három fiúgyermekkel és négy leánnyal ajándékozta meg. A népes Nikelszky család tagjait szoros szálak fűzték egymáshoz. (lásd az 1. ábrát)

A gyermekek követték a magát autodidakta módon képező apa mintáját a műveltség iránti fogékonyságban. A legidősebb fiú, Lajos iskolái elvégzése után előbb árvaszéki ülnökként, majd városi tanácsosként dolgozott. A legfiatalabb gyermek, János Jenő a helyi gimnáziumban tanult osztályelsőként, majd Budapesten bölcsészettan-hallgató lett. A középső fiú, András – akit gyakran Andornak neveztek – is járt gimnáziumba. Továbbtanulásáról még nincs adatunk, de okkal feltételezhetjük, hogy ő is megkapta azt a lehetőséget, amit bátyja és öccse. (A lányok ebben az időben felsőfokú képzésben nem vehettek részt.)

A család gyarapodó időszaka azonban csak 1859-ig tartott. Sajnálatos módon a gyermekek közül négyen még az apa életében elhaláloztak. Először a két éves Ilona távozott az élők

³ SZSZBML, V. B. 52. 9. köt. 998/1853. szept. 21. jkv.

⁴ Uo. 1094/1953. okt. 27. jkv.

⁵ Leffler 1900: 122.

⁶ SZSZBML, V. B. 52. 124/1. köt. 735/1867. febr. 28. jkv.

⁷ SZSZBML, V. B. 51. 258/1. köt. 1/1848. máj. 23. jkv.

⁸ Például 1876-ban 278 forinttal a 12. helyen tüntették fel. SZSZBML, V. B. 77. 91/1876.

⁹ NYEGÉ 1878: 12–16.

¹⁰ Vietórisz 1896: 30.

¹¹ Hoffmann 1931: 144.

sorából 1859-ben, a legkisebb testvére születését követő napokban, András 22 évesen 1873-ban, Erzsébet 19 évesen 1874-ben, János Jenő 22 évesen 1881-ben halt meg. (lásd a 2. ábrát)

A kis csecsemő és a három, felnőttkor küszöbére ért gyermek elvesztése fölötti fájdalmat, a szinte elviselhetetlen terhet a szülők az emléküket megőrkítő jótékony célú adományokkal igyekeztek csökkenteni. Egyedül az 1859-ben két éves korában asztkórban¹² elhalálozott Ilona nevével nem hoztak létre alapítványt. Ennek több oka is lehetett. Egyrészt a városban csak később kezdett elterjedni az alapítványozás szokása, nem alakult még ki igazán az emlékállításnak ez a módja, másrészt a bánatot enyhítette az Ilona eltávozása előtt néhány nappal megszületett legkisebbik gyermek, János Jenő. Harmadrészt a család hat kiskorú gyermekének ellátása, gondozása elegendő feladatot adott a szülőknek.¹³

Igen jelentős a Nikelszky család jótékonyági tevékenysége. A könyv- és pénzadományok mellett összesen hat alapítványt hoztak létre. Az alapítvány a jótékony célú adományozásnak az a formája, amelyben az alapító nyilvános kezelés és ellenőrzés alá helyezi az általa meghatározott célra adott összeget, amelynek csak éves kamatai használhatók fel. Ez a forma biztosítja, hogy az adomány elvileg örökre fennmaradjon, ez teszi lehetővé, hogy a kiválasztott célt hosszú távon támogassák, és ez biztosítja, hogy mind az alapító, mind az alapítvány címében megnevezett személy neve sokáig fennmaradjon. Az első világháborút megelőző „boldog békeidők” fél évszázada alatt Nyíregyházán 100 olyan alapítványt hoztak létre, amely valamilyen világi célt támogatott.¹⁴

A szülők 1874-ben Andor fiuk emlékezetére 500 forintot adományoztak a gimnáziumnak, azzal a feltétellel, hogy kamatait négy egyenlő részre osztva a nyári nagyvizsga letétele után ösztöndíjként osszák ki.¹⁵ Erzsébet emlékére ugyanekkor szintén 500 forintos alapítványt adtak az evangélikus elemi iskolának.¹⁶

A családfő példája erősen tovább élt a jótékonykodásban is. A feleség, Tincz Zsuzsanna megözvegyülvén nem herdálta el a vagyont, ő is szerepelt a virilisek között, veje képviselte a testületben. Egyedül is folytatta az alapítványozási tevékenységet: 1882 végén – közvetlenül férje elhalálozását követően – az előző évben, 22 éves korában elhunyt János Jenő fiuk emlékéért kívánta megőrkíteni egy 500 Ft-os alapítvánnyal.¹⁷ A feltételeket a következőképpen rögzítette: kamatait nyíregyházi evangélikus, egyetemmel látogató ifjú kapja, elsősorban olyan, aki tanári pályára készül. Fő kellék a szorgalom, a szegény sorsúnak elsőbbsége van. 1914-ben és 1915-ben a 104 koronára rúgó éves kamatot Nandrassy Elek, eperjesi teológus hallgató kapta meg.

Az elsőszülött fiú, Lajos fokozatosan araszolt előre a város hivatali ranglétráján, 1885-ben azonban 41 éves korában tüdőszélhűdésben elhunyt. Édesanyja 1888-ban rá emlékezve egy 500 Ft törzstőkéjű segélyalapítványt hívott életre, hogy egy olyan helybeli evangélikus végzős gimnazistát támogasson, aki felsőfokú tanulmányokat fog folytatni.¹⁸ A jó erkölcs elkerülhetetlen feltétel, a szegényebb sors elsőbbséget ad – így rögzítette az alapítólevélben preferenciáit.

Tincz Zsuzsanna ápolta férje emlékét is, szintén 1888-ban 1000 forintot adományozott, hogy létrehozza a Nikelszky Mátyás-féle alapítványt.¹⁹ A hat évvel korábban elhunyt férj egy szegény menház felépítését tervezte, de addig is, amíg ez megvalósul, segíteni kívánt az ínségben szenvedőkön. Férje végakarátának megfelelően az özvegy elaggott, önhibájukon kívül elszegényedett, ínséget szenvedő városi polgárok, elsősorban iparosok segélyezését írta

¹² Az asztkór erős legyengüléssel, lesóványodással járó betegség.

¹³ A legidősebb gyermek, Lajos 15 éves volt 1859-ben.

¹⁴ Bővebben: Galambos 1996.

¹⁵ NYEGÉ 1904–1905: 4.

¹⁶ SZSZBML, X. 102. 1882. márc. 26-i jkv.

¹⁷ NYEGÉ 1904–1905: 7.

¹⁸ NYEGÉ 1887–1888: 37.

¹⁹ SZSZBML, V. B. 77. VIII. 101/1915.

elő. Ehhez egy év múlva egy pótrendelkezést csatolt, amely szerint a feltételek özvegy nőkre is kiterjesztendők.

Az apa halála után még élő gyerekek is gyakorolták a jót tenni belső parancsát. Lajos könyvekkel és pénzadományokkal támogatta a gimnáziumot, a két – időközben férjhez ment – lány, Zsuzsanna és Mária édesanyjuk elhunyt után gondozta az apjukról elnevezett alapítványt. Mária pedig maga is alapított egy ösztöndíjat. Tehát a család jótékony célokat támogatva szinte minden elhunyt tagjának emlékét megörökítette. (lásd a 3. ábrát)

Miután a fiúk mind utód hátrahagyása nélkül haláloztak el, a Nikelszkyeknek ez az ága kihalt. A minta azonban tovább élt a tágabb családban. Novák Gyula nyugalmazott vármegyei árvaszéki ülnök és felesége, Nikelszky Mária elveszítette legszebb reményekre jogosító fiát. Dr. Novák Jenő, a budapesti királyi büntető járásbíró joggyakornoka, ügyvédjelölt ugyanis 1916-ban, életének 25. évében elhunyt. Az anya még ebben az évben saját akaratából és fia végső óhajtásának megfelelően létrehozta a dr. Novák Jenő Emlékalapítványt.²⁰ Az 5000 koronás²¹ ösztöndíj kamatait olyan nyíregyházi illetőségű, magyar tudományegyetemre járó vagy evangélikus teológiai akadémiai hallgatók kaphatták meg, akik a következő félévre németországi egyetemre iratkoztak be. Az alapítólevél részletesen szabályozta a még figyelembe veendő körülményeket. Az alapítványi tőke kamataira minden év decemberében pályázatot kell hirdetni az egyetemeken. Az ösztöndíjat minden évben február 10-én, a megboldogult halálának évfordulóján kell kiadni. Elsőbbség illeti meg az evangélikus és szegény sorsú pályázót. A nyertes több éven át meghagyható az ösztöndíj élvezetében. Ha viszont az alapítványi hatóság, a nyíregyházi evangélikus gimnázium kormányzótanácsa, amely kezeli a letett összeget és dönt a megjutalmazandó személyéről, nem találna megfelelő jelentkezőt, akkor a kamatok a következő évi kiosztható összeget növelik. Miután a kamatokat először 1918-ban lehetett volna kiosztani, ettől az évtől azonban a gimnáziumi évkönyvek nem közlik az egyes alapítványok nyerteseit, így nem tudjuk, hogy valaki részesült-e az adományból.

Habár az alapítványok elvileg örök életűek, az első világháborút követő hatalmas infláció tönkretette alaptőkéjüket, így mindegyik elenyészett. Csak azok éledhettek fel, amelyeket a pengő stabilizációja után az értékálló pénzben újraalapítottak. A Nikelszky család alapítványaival ez nem történt meg. Mint ahogy az is sajnálatos, hogy Nikelszky Mátyás naplója elveszett, mert ennek segítségével megismerhetnénk azokat a mikrotörténeti adatokat, amelyek a család hétköznapi életéről, viszonyairól, beilleszkedéséről adtak volna képet.

A Nikelszkyek azonban mégis méltók a figyelmünkre. A minden bizonnyal szláv eredetű Nikelszky család példa lehet arra, hogy szívós, kitartó munkával új környezetben is ki lehet vívni a helyi társadalom elismerését. Sorsuk nemcsak emberi volt a Madách Imre-i értelemben: küzdöttek és bízva bíztak, hanem emberséges is: nemcsak magukra, hanem másokra is megpróbáltak tekintettel lenni.

Források

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár(=SZSZBML)

V. B. 51. Nyíregyháza Mezőváros Közgyűlésének iratai, 1848–1871

V. B. 52. Nyíregyháza Községtanácsának iratai, 1848–1871

V. B. 77. Nyíregyháza rendezett tanácsú város (1929-től megyei város) polgármesterének iratai, 1872–1950

X. 102. Nyíregyházi Ág. H. Ev. Tanító Egyesület iratai, 1870–1895

A Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium Évkönyvei (=NYEGÉ)

²⁰ NYEGÉ 1915–1916: 48–50.

²¹ Az 1892. évi valutareform után a forintot az aranyalapú korona váltotta, 1 forint = 2 korona.

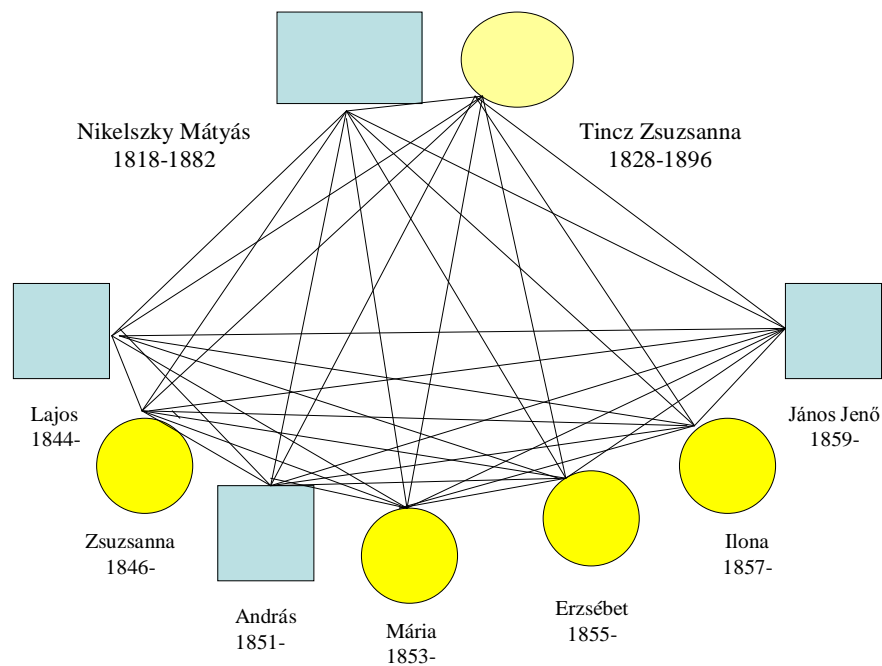
1878, 1887–1888, 1904–1905, 1915–1916

Hivatkozott irodalom

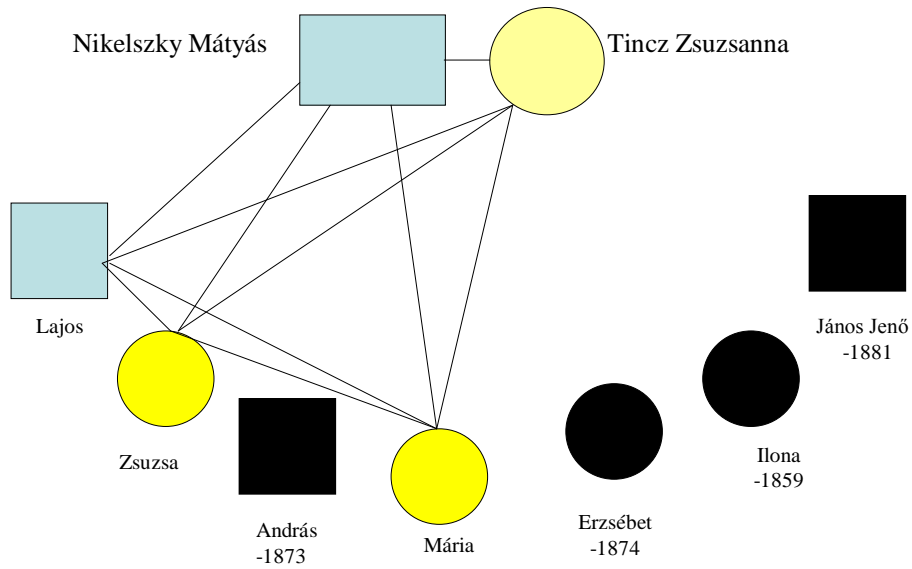
- Galambos Sándor 1996: *Alapítványozás Nyíregyházán a dualizmus korában*. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza.
- Hoffmann Mihály 1931: Régi boltok, régi boltosok. Apró históriák Nyíregyháza régi kereskedelméről. In: Hunek Emil szerk.: *Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei*. Budapest. 133–146.
- Kujbusné Mecsei Éva 2001: Migráció Nyíregyházán 1753–1837 között. In: Novák Veronika szerk.: *Migráció*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely. /Nostra tempora 5./
- Leffler Samu 1900: Nyíregyháza város története. In: Borovszky Samu szerk.: *Szabolcs vármegye*. Apollo, Budapest. 86–131.
- Lukács Ödön 1886: *Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története*. Jóba Elek Könyvnyomdája Nyíregyháza.
- Vietórisz József 1896: *A nyíregyházi kaszinó története*. Nyíregyháza.

Mellékletek

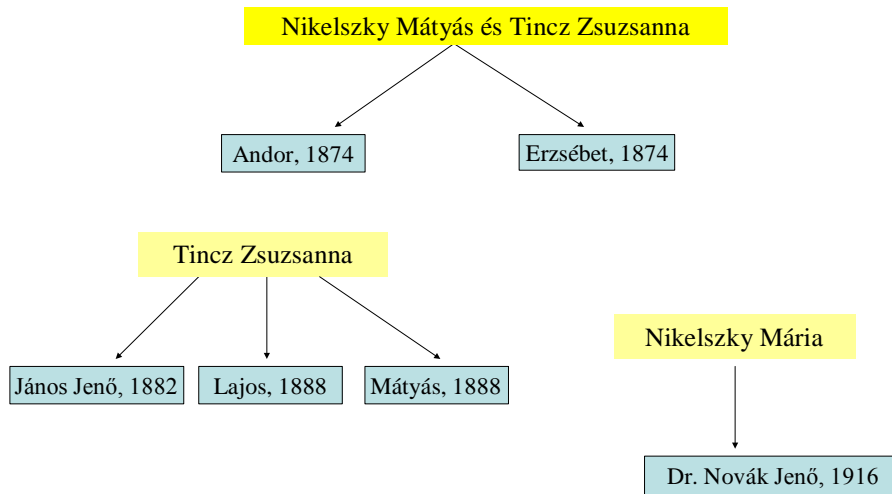
1. ábra. A Nikelszky család belső kapcsolatai 1859-ben

2. ábra. A Nikelszky család belső kapcsolatai négy gyermekük halála után

3. ábra. A Nikelszkyek alapítványai

FORRÁSOK

A mátyusföldi diákok jegyzéke (1776–1848)

(melléklet az évkönyv végen)

Rövidítések:

ev.	evangélikus
hebr.	hebreus
ignob.	ignobilis
J1, J2	joghallgató
nob.	nobilis
PH1	bölcsészhallgató
r. kat.	római katolikus
ref.	református

(Összeállította ifj. Novák Veronika)

KÖNYVEK

Ragačová, Júlia (szerk.): Pečate a ich používatelia. Ministerstvo vnútra SR – odbor archívov a registratúr, Bratislava, 2007, 190 oldal

A Pecsétek és használóik című tanulmánykötet a 2006. szeptember 12–13. között Mártonban, a Szlovák Tudományos Akadémia mellett működő Szlovák Történészek Társaságának Levéltári és Történeti Segédtudományok Szekciója által megrendezett konferencián elhangzott előadásokat tartalmazza.

A szfragisztika tudománya 1990 óta Szlovákiában reneszánszát éli, amit a konferencián elhangzott 17 előadás is bizonyít. A kötet szerkesztői előszavában a konferencia előzményeit és az összeállítás szempontjait találhatjuk meg. Juraj Roháč a történeti segédtudományok szekciójának az elnökeként írt rövid szakmai bevezetőt a kötethez.

Az első tanulmányban Júlia Ragačová Márton pecsét történetének, a kezdetektől a 19. századig végéig szentel figyelmet. A város nagy pecsétnyomójának keletkezését az előző kutatások 1340 és 1375 közé helyezték, mert az első ismert lenyomata 1375-ből származik. Még 1476 előtt elkészítették a város első kisebb pecsétnyomóját is, amire egy 1476-ból származó dokumentum *Sigillum nostri oppidi maius* elnevezésű köriratából lehet következtetni. A gót stílusú nagy pecsétnyomó lenyomatai későbbi időkből nem ismertek. Ez a szerző szerint azzal magyarázható, hogy a város elveszítette kiváltságait, így a pecsét körirata immár nem volt időszerű. A város barokk nagypecsétje 1666-ból származik, egy 1694-es iraton maradt fenn. A város harmadik nagypecsétje 1774-ből szintén latin körirattal lett ellátva. A 18. században az első nagy pecsétnyomót felújították, köriratába pedig az 1434-es évet vésték. Ezzel a pecséttel láttak el egy későbbi hamis oklevelet is. A pecsét hamis voltának állításával Ragačová vitázik, végül a kérdést nyitva hagyja. A tanulmány a város kisebb pecsétjeivel is foglalkozik.

Peter Štofanič a tanulmányát Kisszeben 16. századig ívelő pecsétteni emlékeiről készítette. A bevezetőben röviden ismerteti az eddig megjelent szakirodalomban fellelhető adatokat (Tagányira, Varjúra, Tóthra, Darvasyra és Iványira hivatkozik). Kisszeben város levéltári fondjában a legrégebb pecsétlenyomatot 1425. június 18. keltezésű iraton találta. A város nagypecsétje egy 1436-os oklevélen található meg. A szerző részletesen elemzi a pecsét köriratát (a pecsétkép Keresztelő Szent János levágott fejét ábrázolja). A szerző a pecsétnyomó keletkezését a 14. század utolsó harmadára, esetleg a 15. század elejére teszi. Feltételezése szerint a pecsétnyomó egy korábbi alapján készülhetett. A szerző tanulmányának további részében az Iványi által megtalált 1434-es pajzs alakú pecsétet és Kisszeben 1459-ből fennmaradt címeres pecsétjét vizsgálja.

Gabriel Szeghy tanulmányában, melyet az egykori vármegye levéltári anyagára épített, a legrégebbi időktől fennmaradt pecsétektől, az 1774–1782 közötti összeírásokon keresztül 1918-ig foglalkozik Abaúj megye településeinek pecsétjeivel. Nemcsak a mai Szlovákia területén lévő településeknek szentel figyelmet, hanem a magyarországiaknak is. A községi pecsét használat kezdeteit a 15. századra vezeti vissza, ebből az időszakból Jászó és Alsómecenzéf pecsétjét ismerteti. A megyei települések pecsét használatának második szakaszaként a 17. századot jelöli meg. A harmadik időszakot a 17–18. század fordulójára helyezi, a negyediket pedig az 1839–1840 közti időszakra. Ez utóbbi időszakban 172 településnek készült pecsétnyomója. A Bach-korszakbeli pecsétek egyszerűek, nincs pecsétképük, csak német körirattal rendelkeznek. Az Abaúj megyei települések pecsétjeinek következő kiemelkedő évét 1905-re helyez. Az ekkor készült pecsétek az 1898-ban kiadott belügyminisztériumi rendelettel függtek össze. A szerző részletesen elemzi az előforduló pecsétnyomókat, valamint a pecsétkép ábráinak kimutatását is elvégzi.

Liptó megye településeinek pecsétjeivel foglalkozik Peter Vitek. Ezek a települések a következők: Bukovina, Gálfalu, Jamník, Liptószentanna, Kisporuba, Nagyselmec, Kelecsén, Tarnóc, Párizsháza, Németlipcse, Fehérpatak, Sztoszháza, Soso és Németporuba.

Peter Kartous párhuzamot von a települések történelmi pecsétjei és a jelenlegi községi címerhasználat között. Leszögezi, hogy az elfogadott címerek közül csak mintegy 8% tekinthető teljesen újnak, tehát a települések döntő többségükben a történelmi pecsétet veszik alapul. Szlovákiában mintegy 2600 településnek készült el eddig az új címere. A szerző foglalkozik a mai címeralkotás szabályaival és a címertani bizottság tevékenységével is.

Novák Veronika a Galántai és Vágsellyei járás településeinek pecsétjeit mutatja be. Arra a tényre hívta fel a figyelmet, hogy a szfragisztikai kutatás, a helytörténet ismerete nélkül téves következtetésekre juthat. A legjobb példa erre Farkasd esete. A szlovák szakemberek a pecsétkép leírásánál farkasokat véltek felfedezni, azonban a település történetének részletes feldolgozása után derült fény arra, hogy valójában lovak voltak ábrázolva a pecsétképben, mert a község lakosai egy bizonyos időszakban katonai ménlovalakat tenyésztettek. Több esetben csak a település részletes történetének megismerése tette lehetővé a pecsétkép magyarázatát (például Dunaszerdahely, Nagyfödemes).

Leon Sokolovský a megyei pecsétek kutatásáról értekezik. Elemzi az eddig megjelent szakirodalmat, és a pozsonyi Komenský Egyetem Levéltári és Történelmi Segétdudományok Tanszékén elindított kutatási programról is szól, amely a megyei, városi és községi pecsétekkel foglalkozik.

Peter Keresteš tanulmányában Nyitra megye legrégebbi 1551-ből származó pecsétjéről ír, amelyet egy 1571-es ítéletlevélen sikerült megtalálnia. A pecsétet az 1551-ben adományozott, eddig még ismeretlen címer alapján készítették.

A szepesi Lándzsás kerület pecsétjeivel, előfordulásukkal és a pecsétkép magyarázatával foglalkozik František Žifčák. Tanulmányában a szakirodalomra és a lőcsei levéltárban, illetve a Szepesi Káptalan hiteleshelyi levéltárában található forrásokra támaszkodik.

Radoslav Ragač tanulmányában a területi pecséthasználat kezdeteit mutatja be. A szerző részletesen ismerteti egy 1331-ből származó ismeretlen oklevelet. Az oklevél a Besztercebányai Káptalan levéltárában található, melyet a szerző átiratban közöl. Kiadója Otmar comes és Árva megye nemesei. A levél érdekessége a korroborációban és a függőpecsétben rejlik. A köriratból csak a LLVM és a DE szótöredék maradt meg. A korroboráció *sigillum tocius provinciae* szavakat tartalmazza. Ilyen korai időszakból, és egy megyei eredetű levélen található, sem a szlovák, sem a magyar szakirodalom nem ismer. Arra is kísérletet tesz, hogy megválaszolja azt a kérdést, hogy miért is keletkezett ez az egyedülálló pecsétnyomó. Nézete szerint a szepesi szászoktól átvett mintáról lehet szó.

Vladimír Rábik a középkori pecséthasználat jogi kérdéseit vizsgálja. A tanulmány mellékletében két oklevél található. Az egyik 1274-ben kelt és a cseh hadsereg okozta károkról tudósít, melyek a nyitrai székesegyház kirablása során keletkeztek. A másikban, melyet II. Ulászló adott ki, a somorjaiak jogát rögzítették az általuk hozott ítéletek megerősítésére a város régi pecsétjével.

Erika Javošova a leleszi konvent pecsétjeinek azon fajtáiról ír, melyeket a pergamen vagy papír alsó oldalának vízszintesen bevágott és visszahajtott csíkjára erősítettek. Szerinte a pecsét ilyen fajta felerősítése a magyarországi okleveles gyakorlatban ritka, ezért francia mintából indul ki.

Juraj Šedivý tanulmánya a magyar állam középkori pecséthasználatával foglalkozik. A tanulmány alcíme sejteti, hogy a szerző a pecsétek köriratának alapján készítette elemzését. Az ismert szlovák paleográfus részletesen ismerteti a szlovák és a magyar szakirodalmat, majd írástani szempontból vizsgálja a királyi és egyházi személyiségek pecsétjeit.

Frederik Federmayer Thurzó György pecsétjeivel foglalkozik. A tanulmány több mint 250 dokumentum elemzése alapján készült, melyeket Thurzó György adott ki. Thurzó összesen 16–18, de nem kizárt hogy 20 pecsétnyomót használt.

Elena Machajdíkoviá a Szlovák Nemzeti Múzeum gyűjteményében található pecsétnyomókat mutatja be. A gyűjteményben 189 pecsétnyomót őriznek, melyből 56 céhes, 40 személyi, 40 városi és községi, 11 egyházi és 39 egyéb, főleg különböző hivatali, köztük 17 postahivatali pecsétnyomó.

Peter Zoričák a pénzverés és a pecsétnyomók elkészítésének közös jegyeinek szentel figyelmet.

Daniel Kianička a körmöcbányai pénzverdében dolgozó, pecsétnyomókat is készítő mesterekkel foglalkozik. A pecsétnyomót egy 1820-as osztrák rendelet szerint csak a pecséten feltüntetett intézmény hivatalos megbízása alapján lehetett elkészíteni. Ebbe a csoportba tartoztak a kézművesek, kalmárok, egyesületek, az állami hivatalok, városok, bíróságok, iskolák, plébániák, közjegyzők, céhek és egyéb szervezetek. A pecsétben a kiadót köriratban kellett feltüntetni.

A tanulmányok végén vagy német vagy angol nyelvű rövid összefoglalók találhatók.

Novák Veronika

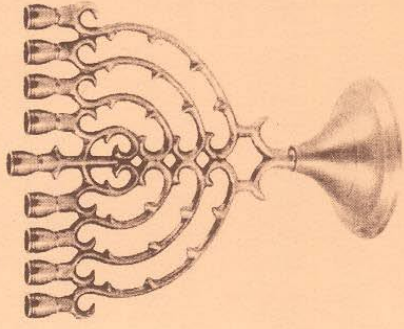

PROGRAM

- 9.00 A konferencia megnyitója
9.10-9.30 A zsidóság története a mai Szlovákia területén
PhDr. Robert Hoza
A galántai és dunaszerdahelyi zsidó hitközség rövid története
Mgr. Martin Korčok
- 9.50-10.10 A vágsselyei zsidó hitközség
PhDr. Rudolf Kuklovský
- 10.10-10.30 Pápa város zsidó társadalma az 1848-as összeírás alapján
Jakab Réka
- 10.30-10.50 Szünet
10.50-11.10 Adalékok a szenci zsidóság történetéhez
PhDr. Tomáš Tandlich, PhD.
Zsidó iskolák a Mátusföldön
Mgr. Pokrejš Hildegarda
- 11.30-11.50 A debreceni zsidó közösség a levéltári források alapján
Dr. Ölveti Gábor
Bihar vármegye zsidósága
Dr. Radics Kálmán
A nyíregyházi zsidóság pusztulása
Dr. Nagy Ferenc
- 13.00 A kiállítás megnyitása

Podujatie podporili
Ministerstvo kultúry SR
Illyés Gyula Közalapítvány Budapest
Nitriansky samosprávny kraj
Obec Orechová Pôťon
Obec Tešedíkovo

Támogatóink
A Szlovák Köztársaság Kulturális
Minisztériuma
Illyés Közalapítvány Budapest
Nyitra Megye Önkormányzata
Diósfőregpatony Község Önkormányzata
Pered Község Önkormányzata

POZVÁNKA MEGHÍVÓ

Spoločnosť Petra Pázmánya
Pázmány Péter Tudományos Társaság

Ul. P. Pázmána 27, 927 00 Šaľa
++ 421-31-7704161, 7702260
E-mail: archiv@saba-psa.vs.sk

Spoločnosť Petra Pázmánya
v Šali
Štátny archív v Bratislave,
pobočka Šala
Mestský úrad v Šali, odbor
kultúry

Vás pozývajú na
medzinárodnú konferenciu

... *kde sa podeli Židia
z tohto regiónu...*

ktorá sa uskutoční dňa
8. septembra 2006 o 9.00
hodine vo veľkej zasadačke
Mestského úradu v Šali
(Nám. Sv. Trojice)

Zároveň si Vás dovoľujeme
pozvať na otvorenie výstavy dňa
8. septembra 2006
o 13.00 hod. v priestoroch
Štátneho archívu v Šali.

Pázmány Péter Tudományos
Társaság, Vágsellye
Pozsonyi Állami Levéltár
Vágsellyei Fióklevéltára
Vágsellyei Városi Hivatal
Művelődési Szakosztálya

Tisztelettel meghívja
Önt a

...és hová lett e vidék
zsidósága....

címmel 2006. szeptember 8-án
a Vágsellyei Városi Hivatal
üléstermében (Szentháromság
tér) 9.00 órakor
megrendezésre kerülő
nemzetközi konferenciára

Egyben tisztelettel meghívja
a konferenciához kapcsolódó
kiállítás megnyitójára, amelyre
2006. szeptember 8-án, 13.00
órákor kerül sor a levéltár
épületében.

PROGRAM

9.00	Otvorenie konferencie
9.10-9.30	Všobecné dejiny Židov na území dnešného Slovenska PhDr. Robert Hoza Krátka história židovských náboženských obcí v Galante a v Dunajskej Stredě Mgr. Marín Korčok Židovská náboženská obec v Šali
9.30-9.50	
9.50-10.10	
10.10-10.30	PhDr. Rudolf Kuklovský Židovská spoločnosť v meste Pápa podľa súpisu z roku 1848 Jakab Réka Prestávka
10.30-10.50	
10.50-11.10	Čriepky z histórie seneckých Židov
11.10-11.30	PhDr. Tomáš Tandlich, PhD. Židovské školy na Matúšovej zemi
11.30-11.50	Mgr. Pokreis Hildegarda Židovská komunita v Deb- recine podľa archívnych dokumentov
11.50-12.10	Dr. Ólveti Gábor Židia v župe Bihar
12.10-12.30	Dr. Radics Kálmán Zámik Židov v Nyiregyházi Dr. Nagy Ferenc
13.00	Otvorenie výstavy

Podujatie podporili

Mesto Dunajská Streda
Mesto Galánta
Mesto Sereď
Mesto Šala
Mesto Samorín
Obec Tešedíkovo
Obec Vlčany

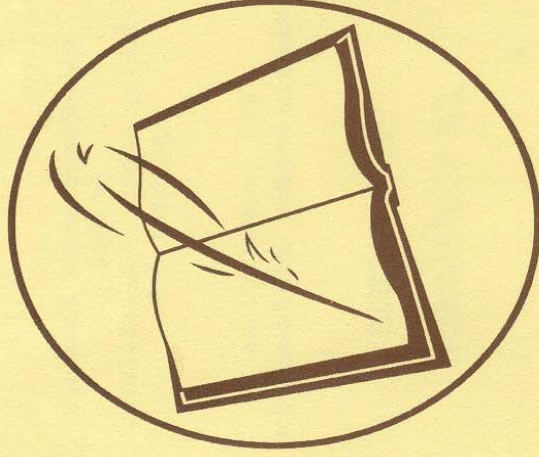
Támogatónk

Dunaszerdahely Város Önkormányzata
Galánta Város Önkormányzata
Pered Község Önkormányzata
Somorja Város Önkormányzata
Szered Város Önkormányzata
Vágfarkasd Község Önkormányzata
Vágsellye Város Önkormányzata

*Spoločnosť Petra Pázmány
Pázmány Péter Tudományos Társaság*

Ul. P. Pázmána 27, 927 00 Šala
++ 421-31- 7702260
E-mail: archiv@saba-psa.vs.sk

POZVÁNKA MEGHÍVÓ

PROGRAM

8.30 - 8.40	A konferencia megnyitója
8.40 - 9.10	Családi és mátyusföldi diákok peregrinációja <i>Dr. Szógi László</i> Közművelődés a mai Szlovákia területén a 18. században <i>Dr. Kowalská Eva, Csc.</i> A Nagyszombati Egyetem <i>Prof. Dr. Šimončič Jozef, DrSc.</i>
9.10 - 9.30	A Pozsonyi Jogakadémia hallgatói 1848-ig <i>Mgr. Novák Veronika</i>
9.30 - 9.50	
9.50 - 10.10	
10.10 - 10.50	Szünet
10.40 - 11.10	A Pápai Református Kollégium diákjai <i>Dr. Hudi József</i> 1849 - 1918 Az iskolásítás története a magyarországi Földesen <i>Dr. Ölveti Gábor</i>
11.10 - 11.30	Nikelszky Mátyás, nyíregyházi mecénás <i>Dr. Galambos Sándor</i>
11.30 - 11.50	
12.00	Archivum Sala III. - könyvbemutató
13.00	A kiállítás megnyitása

Spoločnosť Petra Pázmánya
v Šali
Štátny archív v Bratislave,
pobočka Šala

Vás pozývajú na
medzinárodnú konferenciu

Putovanie za vzdelaním

ktorá sa uskutoční dňa
14. septembra 2007 o 8.30
hodine vo veľkej zasadačke
Mestského úradu v Šali
(Nám.Sv.Trojice)

Zároveň si Vás dovoľujeme
pozvať na otvorenie výstavy dňa
14. septembra 2007
o 13.00 hod. v priestoroch
Štátneho archívu v Šali.

Pázmány Péter Tudományos
Társaság, Vágsellye
Pozsonyi Állami Levéltár
Vágsellyei Fióklevéltára

Tisztelettel meghívja
Önt a

Csalóközi és mátyusföldi diákok peregrinációja

címmel 2007. szeptember 14-
én a Vágsellyei Városi
Hivatal üléstermében
(Szentháromság tér) 8.30
órákor megrendezésre kerülő
nemzetközi konferenciára

Egyben tisztelettel meghívja
a konferenciához kapcsolódó
kiállítás megnyitójára, amelyre
2007. szeptember 14-én, 13.00
órákor kerül sor a Levéltár
épületében.

PROGRAM

8.30 - 8.40	Otvorenie konferencie
8.40 - 9.10	Študenti na zahraničných univerzitách zo Žitného ostrova a Matúšovej zeme <i>Dr. László Szógi</i>
9.10 - 9.30	Vzdelanostné pomery na území Slovenska v 18. storočí <i>Dr. Eva Kowalská, Csc.</i>
9.30 - 9.50	Trnavská univerzita <i>Prof.Dr. Jozef Šimončíč, DrSc.</i>
9.50 - 10.10	Študenti na bratislavskej Právnickej akadémii do r. 1848 <i>Mgr. Veronika Nováková</i>
10.10 - 10.50	Prestávka
10.40 - 11.10	Študenti na Reformátskom lyceu v Pápe <i>Dr. József Hudi</i>
11.10 - 11.30	Dejiny škôl vo Földesi v r. 1849 - 1918 <i>Dr. Gábor Ölveti</i>
11.30 - 11.50	Mátyás Nikelszky, mecenáš študentov <i>Dr. Sándor Galambos</i>
12.00	Archivum Sala III. - prezentácia ročenky
13.00	Otvorenie výstavy

Szerzőink

Galambos Sándor, levéltáros
(Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza)

Robert Hoza, történész
(Szlovák Nemzeti Múzeum, Pozsony)

Hudi József, igazgató
(Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára, Pápa)

Jakab Réka, levéltáros
(Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém)

Martin Korčok, muzeológus
(Zsidó Kultúra Múzeuma, Pozsony)

Eva Kowalská, történész
(Szlovák Tudományos Akadémia, Történettudományi Intézet, Pozsony)

Rudolf Kuklovský, helytörténész
(Vágsellye)

Nagy Ferenc, igazgató
(Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza)

id. Novák Veronika, igazgató
(Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, Vágsellye)

ifj. Novák Veronika, levéltáros
(Thain János Múzeum, Érsekújvár)

Ölveti Gábor, igazgatóhelyettes
(Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen)

Radics Kálmán, igazgató
(Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen)

Szögi László, igazgató
(Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, Budapest)

Tomáš Tandlich, levéltáros
(Pozsonyi Állami Levéltár, Pozsony)

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
ABONY														
Sivó	Alexander	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Szolnok Abbany		Joannes	1819				1819 J1	
Scheiner	Ludovicus	17	hebr.		Hungarus	Abony		Hermannus, quaestor	1835	Pest		1835 Ph2		
ALBÁR														
Godanyi	Aloysius	18	r. kat.		Hungarus	Al-Bár (Nagy Baits- c. Jaurin.)	Dolný Bar	Petrus, ludirector, deg. Nagy Abony, com. Poson.	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Lieszkovszky	Gabriel	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Albár	Dolný Bar	Franciscus, spanus Némethianus in Lédér Fejed, insula Csalloköz	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Póthe	Josephus	16	r. kat.		Hungarus	All-Baár	Dolný Bar	pater, ad exc. consilium L. Hung. secretarii jubilatus	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
ALSÓ SZERDAHELY														
Gáffor (Gaffor)	Alexius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vágh Szerdahely	Dolná Streda	Aloysia, vid. Ludovici	1839	Kassa		1839 Ph2	1840 J1	1841 J2
ALSÓ- FELSŐ JÁNYOK														
Farkas	Adalbertus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Janyok	Dolné-, Horné Janíky	Casparus, priv. aecon.	1804		1804 Ph1	1805 Ph2	1806 J1	1807 J2
ALSÓCSÖPÖNY														
Szöllőssy (Szölőssy)	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Alsó Csöppöny	Dolný Čepeň	Alexius, particularis cassae perceptor d.c.	1815		1815 Ph1	1816 Ph2		
ALSÓJÁNYOK														
Görösdes	Stephanus	16	r. kat.		Hungarus	Alsó Jányok	Dolné Janíky	Stephanus, priv. aecon.	1815		1815 Ph1			
ALSÓSZELI														
Mézes	Josephus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Alsó Szeli	Dolné Saiby	Franciscus	1822		1822 Ph1			
APÁCASZAKÁLLAS														
Farkas	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szakalos	Opatovský Sokolec	Franciscus, in Farnad com. Strig.	1818		1818 Ph1	1819 Ph2		
BÁCS														
Kováts (antea Schmidt)	Joannes	15	r. kat.		Hungarus	Ó Bács	Bač	Rupertus, contraagens in reg. salis officio Veszprimiensis	1842	Veszprém	1842 Ph1			
Karacsonyi (Karatsonyi)	Leopoldus	18	r. kat.		Hungarus	Bács	Bač	Lazarus, exactor archiepiscopalis Coloczae	1825				1825 J1	1826 J2
BACSFÁ														
Pénzes	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Báts-falva	Báč	Theresia	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Pénzes	Aloysius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Bacsfa	Báč	Daniel, priv. aecon.	1842	Pozsony	1842 Ph1	1843 Ph2	1844 J1	1845 J2
BAKA														
Nagy	Antonius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Föll. Baka	Baka	pater, fiscalis capituli Poson.	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
BALÁZSFA														
Orosz	Ladislav	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Balásfalva	Blažov	Susanna, Antonii in Tejfalu vid.	1835	Nagyszombat			1835 J1	1836 J2
BEKETFA														
Otocska	Joannes	21	r. kat.		Hungarus	Bedekfalva	Beketfa	Barbara, Tyrnaviae	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Gasztany	Vincentius	17	r. kat.		Hungarus	Bekedfalva	Beketfa	Barbara	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	
Gasztany (Gastany)	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Beketfalva	Beketfa	Barbara	1817		1817 Ph1	1818 Ph2		
BEKETFALVA														
Gulner	Paulus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Bákásfalva	Beketfa	Ladislav, deg. in Várkony, com. Poson.	1808		1808 Ph1			
BÉLVATA														
Dömös	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Béll Vata	Vojtechovce	tutor nob. Joannes Dömös, deg. Vajasvata d.c.	1809			1809 Ph2		
Takács	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Bélvata	Vojtechovce	Eva	1804		1804 Ph1	1805 Ph2	1806 J1	1807 J2
BORSA														
Szüllő	Augustus (Augustin)	15	r. kat.		Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	vit. nob. Antonius Farkas (cur. nob. Joannes Gál, generalis cassae perceptor com. Poson.)	1835	Pozsony	1835 Ph1			1841 J2
BŐS														
Fodor	Augustin	19	r. kat.		Hungarus	Böös	Gabčíkovo	Paulus, priv. aecon. (vid. Theresia)	1829		1829 Ph1, 1836 Ph1			

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Pallo (Palló)	Andreas	17	r. kat.		Hungarus	Bóós	Gabčíkovo	Paulus, notarius	1841	Nagyszombat	1841 Ph1, 1842 Ph1			
Illyés (Illéss)	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Bóós	Gabčíkovo	Maria, hab. Comaromii	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	
Patiszt	Josephus	21	r. kat.		Hungarus	Bóós	Gabčíkovo	Anna, hab. in Szerdahely com. Poson.	1808		1808 Ph1			
Fodor	Ambrosius	22	r. kat.	nob.	Hungarus	Bóós	Gabčíkovo	Theresia, vid. Pauli	1838	Nagyszombat		1838 Ph2		1843 J2
Soóky	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Bóós	Gabčíkovo	Antonius, provisor dominalis	1835	Mosonmagyaróvár	1835 Ph1			
Jandura	Augustus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Bóós	Gabčíkovo	Michael, ludirector (notarius)	1811		1811 Ph1	1812 Ph2, 1813 Ph2		

CSALLÓKÖZ-, FEKETENYÉK

Méhes	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Aloysius	1844	Mosonmagyaróvár	1844 Ph1			
Méhes (Méhess)	Antonius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	vit. nob. Stephanus Méhess	1826		1826 Ph1, 1827 Ph1			
Végh	Elias	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Georgius	1808		1808 Ph1, 1809 Ph1			
Balogh	Petrus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék (Viszkelet)	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Franciscus, hab. in Viszkelet	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	1820 J2
Méhes (Méhess)	Petrus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Stephanus, priv. aecon.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2, 1809 Ph2	1810 J1	1811 J2
Méhes (Méhess)	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Stephanus	1825		1825 Ph1, 1826 Ph1			
Méhes	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Emericus	1819		1819 Ph1			
Méhes	Vendelinus	21	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Antal (gond. Méhes Lajos)	1845	Nagyszombat (1844), Eger (1846)			1845 J1	1847 J2
Vegh	Joannes	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Georgius	1810			1810 Ph2		
Szüllő	Casparus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Casparus, jurassor, Galantha	1829		1829 Ph1			
Szüllő	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyék	Nekyje na Ostrove, Čierna Voda	Casparus, deg. Viszkelet	1824		1824 Ph1, 1825 Ph1			

CSALLÓKÖZNÁDASD

Szuchanek	Franciscus	19	r. kat.		Hungarus	Nadasd	Trstená na Ostrove	Franciscus, senator Jablonce	1816			1816 Ph2		
Vrankovits	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nadasd	Trstená na Ostrove	Josephus, provisor bonorum L.B. Pongrácz	1814			1814 Ph2	1815 J1	
Vrankovits	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nadasd	Trstená na Ostrove	nob. Josephus	1822		1822 Ph1			

CSALLÓKÖZPÓSFA

Kováts	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Posfalva	Póšfa	Andreas	1810		1810 Ph1			
Kováts	Andreas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Poosfalva	Póšfa	vit. nob. Ignatius Csefalvay	1834	Nagyszombat	1834 Ph1	1835 Ph2	1836 J1	1837 J2

CSALLÓKÖZTÁRNOK

Dömötör	Kálmán	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Tárnok	Trnávka	Mihály, Galánthán (Mihály, tisztartó Vásáruton, Pozsony vm.)	1845	Győr	1845 Ph1		1847 J1	
Csémi (Csémy)	Petrus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Tamok	Trnávka	Stephanus	1825		1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2

CSÉFALVA

Csefalvay	Stephanus	24	r. kat.		Hungarus	Csefalva	Čechová	Franciscus	1810		1810 Ph1			
Csefalvay	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Joanna, hab. Posonii	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Csefalvay	Ladislav	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Franciscus, priv. aecon.	1815		1815 Ph1	1816 Ph2	1817 J1	1818 J2
Csefalvay	Aloysius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Joanna, hab. in Réthe pago d.c.	1822			1822 Ph2		
Csefalvay	Franciscus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Csefalva	Čechová	Franciscus	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Csefalvay	Daniel	18	r. kat.		Hungarus	Csefalva	Čechová	Julianna	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2

CSILIZNYÁRAD

Csicsay	Ludovicus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nyarod	Nárad	Georgius	1823		1823 Ph1			
---------	-----------	----	---------	------	----------	--------	-------	----------	------	--	----------	--	--	--

CSÖPÖNY

Buday	Antal	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csopony	Čepeň	Franciska, Mihály özv., Szelőczen Pozson vm.	1845		1845 Ph1			
-------	-------	----	---------	------	----------	---------	-------	--	------	--	----------	--	--	--

CSUKÁRPAKA

Földes (Földess)	Joachim	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár	Čukárska Paka	Michael, priv. aecon.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	1817 J2
Földes	Geiza	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár Paka	Čukárska Paka	Joákim, főadószedő	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Földes (Földess)	Balthasar	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár	Čukárska Paka	Joannes, priv. aecon.	1812		1812 Ph1	1813 Ph2	1814 J1	1815 J2
Földes	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár Paka	Čukárska Paka	Laurentius	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Földes	Victor	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár-Paka	Čukárska Paka	Joachim, composessor	1849			1849 Ph2		
Földes	Julius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár Paka	Čukárska Paka	Joachimus, com. perceptor (főadószedő Pozsonyban)	1844	Nagyszombat	1844 Ph1	1845 Ph2	1846 J1	1847 J2
Földes	Melchior	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Csukár Paka	Čukárska Paka	Joannes, priv. aecon.	1808		1808 Ph1, 1809 Ph1			

CSÜTÖRTÖK

Mezey	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csütörtök (Csütörtök)	Štvrtok na Ostrove	Joannes, provisor Com. Josephi Apponyi, deg. Appony com. Nitr.	1812		1812 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
-------	----------	----	---------	------	----------	-----------------------	--------------------	--	------	--	----------	----------	---------	---------

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Abrahamek	Joannes	19	r. kat.		Hungarus	Csütörték (Csakindorf)	Štvrtok na Ostrove	Joannes, caupo (vid. Barbara, deg. in Valle Mariana com. Posonii in Hidegkut d.c.)	1826		1826 Ph1	1827 Ph2, 1828 Ph2		
Thebery	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csütörtök	Štvrtok na Ostrove	Stephanus	1832	Pozsony	1832 Ph1			
Thebery	Andreas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Csütörtök	Štvrtok na Ostrove	Stephanus	1821		1821 Ph1	1822 Ph2		

DEÁKI

Szentkereszt	Andreas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Deáky	Diakovce	Andreas	1810		1810 Ph1			
Csiba	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Deáky	Diakovce	Franciscus, hab. in Gútor d.c.	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Csiba	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Deáki	Diakovce	Franciscus, rationista dominalis	1826		1826 Ph1	1827 Ph2		

DERCSIKA

Eröss	Dionisius	27	r. kat.	nob.	Hungarus	Derczika	Jurová	Stephanus	1815					1815 J2
Szemes	Gregorius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Dercsika	Jurová	Joannes	1825		1825 Ph1	1826 Ph2, 1827 Ph2	1828 J1	

DOBORGÁZ

Mikoss	Vendelinus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Doborgáz	Dobrohošť	Alexander	1835	Nagyszombat	1835 Ph1, 1836 Ph1			
Bittó	Georgius (György)	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Doborgaz	Dobrohošť	Barbara, Joachim közbirtokos özv.	1843	Pozsony (1842)	1843 Ph1		1846 J1	1847 J2

DUNASZERDAHELY

Konde	Nicolaus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Szered Ujfalu)	Dunajská Streda	nob. Stephanus, consiliarius regius obiit 1811 (vid. Margarita, tutor nob. Carolus Csiba, assessor deg. Nagy Abony d.c.)	1809		1809 Ph1	1810 Ph2	1811 J1	1812 J2
Petényi	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Joannes, vicecomes com. Poson.	1810		1810 Ph1	1811 Ph2	1812 J1	1813 J2
Deáky	Franciscus	18	r. kat.		Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Franciscus, priv. aecon., deg. Szamarich d.c.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	
Füsy	Joannes	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Ladislaus	1828	Nagyszombat	1828 Ph1	1829 Ph2	1830 J1	1832 J2
Petényi	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Joannes, ord. fiscalis d.c.	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Molnár	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Dunaszerdahely	Dunajská Streda	Stephanus	1809		1809 Ph1			
Karancsy	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Duna Szerdahely)	Dunajská Streda	Veronica, Joannis rationista dominalis Posonii vid.	1838	Pozsony	1838 Ph1	1839 Ph2	1841 J1	1842 J2
Kováry (Kővary)	Andreas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Duna Szerdahely)	Dunajská Streda	tutor Georgius Kovary, parochus Füzes-Gyarmath	1819		1819 Ph1		1821 J1	
Rimay	Michael	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Duna Szerdahely	Dunajská Streda	Franciscus, lanio	1843	Vác			1843 J1	1844 J2
Czajlik	Aloysius	16	r. kat.		Hungarus	Szerdahely (Dunaszerdahely)	Dunajská Streda	Ignatius, opifex (priv. aecon.)	1819		1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Konde	Christophorus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Duna Szerdahely	Dunajská Streda	Nicolaus, assessor tab. jud.	1837	Nagyszombat			1837 J1	1838 J2
Bacsák	Mauritius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	tutor nob. Emericus Boronkay, compl. com. assessor, hab. Nitria	1819		1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Oberhoffer	Joannes	18	r. kat.	civis	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Laurentius, oppidianus (civis)	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2		
Prileszky	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Dunaszerdahely)	Dunajská Streda	Josephus	1822			1822 Ph2	1823 J1	
Kondé	Julius (Gyula)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Mihály, táblabíró Pozsony vm.	1844	Nagyszombat			1844 J1	1845 J2
Szilágyi (Szilághy)	Stephanus	17	r. kat.		Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Anna	1808		1808 Ph1	1809 Ph2		
Andsfelder	Antonius	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Joannes	1809			1809 Ph2		
Fekete	Paulus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Antonius, notarius	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Schott	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Szerdahely	Dunajská Streda	Josephus, medicus (chirurgus) com. Poson.	1824		1824 Ph1	1825 Ph2		
Molnár	Antonius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Szerdahely (Szeli)	Dunajská Streda	Stephanus, frumentarius (vid. Rosalia)	1819		1818 Ph1, 1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Konde	Petrus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Duna Szerdahely	Dunajská Streda	Nicolaus, assessor tab. jud.	1837	Nagyszombat		1837 Ph2	1839 J1	1840 J2

EGYHÁZKARCSA

Nagy	Colomanus	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Egyházartsa	Kostolné Kračany	Joannes, jurassor d.c. (vid. Susanna)	1827		1827 Ph1	1828 Ph2	1829 J1	1830 J2
------	-----------	----	---------	------	----------	-------------	------------------	---------------------------------------	------	--	----------	----------	---------	---------

ELÓPATONY

Csörgei	Casparus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Elő Patony	Masníkovo	Emericus	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1			
Józan (Jozon)	Gabriel	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Előpatony	Masníkovo	Emericus, priv. aecon.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2

ETE

Bertha	Alexander	27	ref.	nob.	Hungarus	Ete		tutrix mater	1823					1823 J2
--------	-----------	----	------	------	----------	-----	--	--------------	------	--	--	--	--	---------

ETREKARCSA

Geörsch (Geöch)	Jonas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Etrekartsa	Etreho Kračany	Alexius	1811		1811 Ph1	1812 Ph2		
Bartal	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Etre-Kartsa	Etreho Kračany	Georgius, excelsam cancellariam reg. Hung. aulicam consiliarius et referendarius aulicus Viennae	1831		1831 Ph1	1832 Ph2	1833 J1	1834 J2

FELSŐCSÖPÖNY

Buday	Joannes	20	r. kat.		Hungarus	Felső Csepeny	Horný Čepceň	Barbara	1815		1815 Ph1			
-------	---------	----	---------	--	----------	---------------	--------------	---------	------	--	----------	--	--	--

FELSŐJÁNYOK

Farkas	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Felső Jánok	Horné Janíky	Emericus, comissarius d.c.	1816		1816 Ph1, 1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1, 1820 J1	1820 J2
Farkas	Vincze	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Felső Jánok	Horné Janíky	Antal, közbirtokos	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Farkas	Paulus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Felső Jányok	Horné Janíky	Casparus	1825		1825 Ph1			

FELSŐSZELI

Nürnberg	Josephus	20	r. kat.		Hungarus	Fölső Szely	Horné Saliby	cur. Antonius Moser, senator in Szempcz (cur. Nurnberger Michael senator in Csekész)	1839	Nagyszombat			1839 J1	1840 J2
----------	----------	----	---------	--	----------	-------------	--------------	--	------	-------------	--	--	---------	---------

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Farkas	Ludovicus	20	ev.		Hungarus	Felső Szeli	Horné Saliby	Paulus, verbi divini minister	1825					1825 J2
Czinege	Franciscus	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Felsőszeli	Horné Saliby	Franciscus (Antonius), provisor Diakiensis com. Nitr. (director bonorum Benedictinorum in Monte S. Martini, com. Jaur.)	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Martzell	Carolus	19	ev.	nob.	Hungarus	Felső Szeli	Horné Saliby	Alexander	1829					1829 J2
Döme (Deöme)	Péter (Pál)	16	r. kat.	nob.	Magyar	Felső Szeli	Horné Saliby	Pál, tisztartó Szempczen Pozsony vm.	1846	Pozsony	1846 Ph1	1847 Ph2		

GALÁNTA

Horváth	Emericus	20	ev.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus	1827					1827 J2
Bomb	Alexander	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus, jurassor d.c., hab. Csöpön com. Posonii	1820		1820 Ph1	1821 Ph2		
Nagy	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Stephanus	1817		1817 Ph1			
Horváth	Stephanus	21	ev.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	nob. Josephus	1824			1824 Ph2		
Nagy	Antonius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Stephanus	1820		1820 Ph1			
Zsigárdy	Emericus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Galántha	Galanta	Anna, Franciscii vid.	1838	Pozsony	1838 Ph1	1839 Ph2	1840 J1	1841 J2
Chemez	Geyza (Gyöző)	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Galántha	Galanta	Joannes, assessor tab. jud. d.c. (János, táblabíró)	1844	Pozsony	1844 Ph1, 1845 Ph1			
Hanniker	Ludovicus	19	r. kat.		Hungarus	Galántha	Galanta	Theresia, Jacobi opificis vid.	1849		1849 Ph1			
Albus	Ludovicus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	tutor Gyurtsy Alexander, hab. in Nebojsza d.c.	1821		1821 Ph1	1822 Ph2	1823 J1	1824 J2
Bommb	Emericus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus, jurassor d.c., hab. Posonii	1820		1820 Ph1			
Galóczy (Galgoczy)	Josephus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Galantha	Galanta	Antonius, vicecomes com. Poson.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	1809 J2
Broganyi	Stephanus sen.	16	r. kat.		Hungarus	Galantha	Galanta	Anna, Sobotist com. Nitr.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Pramstrahler	Ernest	17	r. kat.		Hungarus	Galántha	Galanta	Josephus, smigmator	1842	Nagyszombat	1842 Ph1			
Cserháty (Cserhaty)	Joannes	14	r. kat.		Hungarus	Galantha	Galanta	Josephus, officialis dominalis Kiralyfalvae d.c.	1834	Mosonmagyaróvár	1834 Ph1	1835 Ph2, 1836 Ph2		
Szabó	Michael	18	r. kat.		Hungarus	Galantha	Galanta	Adamus, opifex	1831	Pozsony	1831 Ph1, 1832 Ph1			
Szalkay	János	26	r. kat.	nob.	Magyar	Galántha	Galanta	Ferencz (Erzsébet)	1846				1846 J1	

GÁNY

Csúthy (Csuthy)	Casparus	22	r. kat.	nob.	Hungarus	Gány	Gáň	Josephus, Josephi vid.	1839	Nagyszombat			1839 J1	1840 J2
Vital	Gábor	19	r. kat.	nob.	Magyar	Gány	Gáň	József, Sziládon	1846	Léva	1846 Ph1			

IZSAP

Bozsaky	Michael	18	r. kat.		Hungarus	Izsap	Ižop	Elisabetha	1807		1807 Ph1			
---------	---------	----	---------	--	----------	-------	------	------------	------	--	----------	--	--	--

JÓKA

Szigethy	Casparus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Jóka	Jeika	Joannes, ludimagister in Egyház Gellye com. Poson. (János, tanító)	1844	Nagyszombat (1843, 1846)	1844 Ph1		1847 J1	
Molnár	Petrus	15	r. kat.		Hungarus	Jóka	Jeika	cur. nob. Joachimus Földes, generalis perceptor com. Poson.	1844	Nagyszombat	1844 Ph1			

KIRÁLYFA

Kosina	Ignatius	18	r. kat.	plebeus	Hungarus	Királyfalva	Kráľ'ová pri Senci	Venceslaus	1817		1817 Ph1			
Svoboda	Joannes	18	r. kat.		Hungarus	Királyfalva	Kráľ'ová pri Senci	Joannes, praefectus silvarum	1817		1817 Ph1			
Török	Joannes	26	r. kat.	nob.	Hungarus	Királyfalva	Kráľ'ová pri Senci	Ferdinandus, provisor dominalis	1814		1814 Ph1			
Stetelle (Stettele)	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Királyfalva	Kráľ'ová pri Senci	Michael, civitatis S. Georgiensis senator, hab. in S. Georgio com. Poson.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2		
Török	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Királyfalva	Kráľ'ová pri Senci	Ferdinandus, provisor	1816		1816 Ph1			

KIRÁLYFIKARCSEA

Tóth (Toóth)	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Királyfa Kartsa	Kráľ'ovičove Kračany	Paulus	1826		1826 Ph1	1827 Ph2	1828 J1	1829 J2
--------------	---------	----	---------	------	----------	-----------------	----------------------	--------	------	--	----------	----------	---------	---------

KIS-, NAGYMÁCSÉD

Kiss	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Macsid	Malá-, Veľká Mača	Elisabetha, Francisci vid.	1836	Nagyszombat	1836 Ph1			
------	----------	----	---------	------	----------	--------	-------------------	----------------------------	------	-------------	----------	--	--	--

KISBUDAFA

Kalmár	Joannes	18	r. kat.		Hungarus	Kiss Budafalva	Malá Budafa	Julianna, nata Bittó	1814		1814 Ph1	1815 Ph2		
--------	---------	----	---------	--	----------	----------------	-------------	----------------------	------	--	----------	----------	--	--

KISLÚCS

Szekery	Martinus	16	r. kat.		Hungarus	Kis-Lúcs	Malá Lúč	Martinus, pensionatus officialis Pálffy, hab. Posonii	1829		1829 Ph1	1830 Ph2		
---------	----------	----	---------	--	----------	----------	----------	---	------	--	----------	----------	--	--

KISMAGYAR

Nagy	Joannes	20	r. kat.		Hungarus	Kiss-Magyar	Malý Mager	Theresia	1825					1825 J2
Springer	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Kiss Magyar	Malý Mager	Josephus, sylvarum obequitator camerallis, deg. Liborce com. Trench.	1815		1815 Ph1			
Kutsera	Michael	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Kis Magyar	Malý Mager	Michael, Posonii	1830		1830 Ph1	1831 Ph2		
Gaál (Gál)	Joannes	15	r. kat.		Hungarus	Kiss Magyar	Malý Mager	Barbara, nata Sidó	1815		1815 Ph1		1817 J1	1818 J2
Gaál	Vincentius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Kis Magyar	Malý Mager	tutor nob. Stephanus Csehy, d.c. fiscalis, hab. Olgye Poson.	1820		1820 Ph1	1821 Ph2, 1822 Ph2		
Gall	Andreas	16	r. kat.		Hungarus	Kiss Magyar	Malý Mager	Barbara, nata Sidó	1816			1816 Ph2		
Kutsera	Ludovicus	14	r. kat.	nob.	Hungarus	Kis-Magyar	Malý Mager	Michael, Posonii (cur. frater Antonius, hab. in Vereskeő com. Posonii)	1832	Pozsony	1832 Ph1	1833 Ph2	1834 J1	1835 J2
Kucsera (Kutsera)	Antonius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiss-Magyar	Malý Mager	Michael, composesor	1822		1822 Ph1	1823 Ph2	1824 J1	1825 J2

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
KISUDVARNOK														
Marczell (Martzel)	Titus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiss-Udvarnok	Malé Dvorníky	Michael, jurassor com. Poson.	1808		1808 Ph1, 1809 Ph1, 1810 Ph1			
Marczell	Thomas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Kiss Udvarnok	Malé Dvorníky	Paulus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2, 1834 Ph2		
KÖPÖSD														
Stahrenberg (Stahrenberg)	Stephanus	15	r. kat.	Comes	Hungarus	Kőpösd	Hájske	Antonius, capitaneus	1832	privatus	1832 Ph1	1833 Ph2	1834 J1	1835 J2
Kubicza	János	19	r. kat.		Hungarus	Kőpösd	Hájske	Pál, földműves	1845	Nyitra			1845 J1	1846 J2
LIDÉRTEJED														
Németh	Vendelinus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Ledér Tejed	Lidér Tejed	Balthazar, obiit 1800 (tutor. consiliarius Alexander Németh, bonorum coronalium praefectus hab. Vetera Budae)	1812			1812 Ph2	1813 J1	1814 J2
LÓGÉRPATONY														
Nagy	Andreas	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Lógér Patony	Horná Potôň	Franciscus	1810		1810 Ph1			
MACHÁZA														
Puha	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Matz-haza (Madhaza, Matzháza)	Macov	Petrus, (vid. Catharina)	1826		1826 Ph1	1827 Ph2	1828 J1	1829 J2
MAGYAR-, NÉMETDIÓSZEG														
Kovács	Ludovicus	20	ref.	nob.	Hungarus	Diószegh	Sládkovičovo	Stephanus	1825					1825 J2
Ortvics	Emericus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Dioszegh	Sládkovičovo	Joannes, obiit 1807 (vid. Anna, obiit 1809)	1813		1813 Ph1			
Benedek	Franciscus	16	r. kat.		Hungarus	Diószegh	Sládkovičovo	Andreas, frumentarius (in oppido Betzko provisor dominalis)	1819		1819 Ph1, 1820 Ph1	1821 Ph2		
Horony	Michael	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Dioszegh	Sládkovičovo	Michael, oppidí dicti notarius	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2		
Horony	Georgius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Diószegh	Sládkovičovo	Michael, ludirector et notarius (Mihály, közbirtokos és iskolamester)	1842	Pozsony	1842 Ph1, 1845 Ph1	1846 Ph2	1847 J1	
MOCSONOK														
Kaliss	Joannes	17	r. kat.	ignob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Stephanus	1808		1808 Ph1			
Koron	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Michael, in Alsó Vasárd d.c. (vid. Rosalia)	1825		1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2, 1832 J2
Fridválszky	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Joannes, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
Fridválszky	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Joannes, jurassor com. Nitr.	1837	Nyitra	1837 Ph1			
Polyák (Polyák)	Franciscus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Barbara	1825				1825 J1	1826 J2
Szabó	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Franciscus, notarius	1822		1822 Ph1			
Koptyik	Michael	19	r. kat.	ignob.	Hungarus	Mocsonok	Močenok	Georgius, medicus	1823		1823 Ph1			
Biróczy (Birozty)	Emericus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Motsonok	Močenok	Paulus, iudlium ord.	1813		1813 Ph1	1814 Ph2		
Lackner	Michael	17	r. kat.		Hungarus	Mocsonok	Močenok	vit. Stephanus Hlavatsek, arendator in Tóth Megyer	1829			1829 Ph2		
Korency	Stephanus	18	r. kat.		Hungarus	Mocsonok	Močenok	Eva	1822			1822 Ph2	1823 J1	1824 J2
MORÓCKARCSEA														
Bellovits	Joannes	20	r. kat.	plebeus	Hungarus	Morótz Kartsa (Morotz Karcsa)	Moravské Kračany	Emericus	1826		1826 Ph1	1827 Ph2	1828 J1	
Csöley (Csölley)	Nicolaus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Morocz-Karcsa	Moravské Kračany	Franciscus	1825		1825 Ph1	1826 Ph2		
NÁDSZEG														
Királyi	Josephus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagyszegh	Trstice	Ignatius	1810		1810 Ph1			
Kulmann	Victor	15	r. kat.		Hungarus	Nád-Szegh (Nádszegh)	Trstice	Joannes, contraagens salis officio Szeredini	1833		1833 Ph1	1834 Ph2		
Kislégghi (Kisslégghi)	Franciscus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagyszegh (Nagy-Legh)	Trstice, Vel'ký Lég	Josephus	1810		1810 Ph1	1811 Ph2		
NAGYBODAK														
Otsak	Andreas	19	r. kat.		Hungarus	Nagy Badak	Bodíky	Martinus, molitor in Felső Baka	1830		1830 Ph1, 1831 Ph1			
NAGYBORSA														
Boross	Stephanus	21	ref.		Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	vit. nob. Joannes Oros	1816					1816 J2
Szüllő	Maximilianus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Franciscus	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Szüllő	Ludovicus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	tutor nob. Vendelinus Bacsak, assessor d.c., hab. Olgye com. Poson.	1820		1820 Ph1	1821 Ph2	1822 J1	1823 J2
Farkas	Michael	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Borsa	Hrubá Borša	Maria, Ignatii vid.	1844	Nagyszombat	1844 Ph1	1845 Ph2	1846 J1	
Petheő	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Georgius	1825		1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2
Farkas	Stephanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Borsa	Hrubá Borša	Ludovicus	1844	Nagyszombat	1844 Ph1			
Petheő	Theodor (Tivadar)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Borsa	Hrubá Borša	Sophia, Georgii vid. (Zsafia, György özv.)	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2	1845 J1	1846 J2
Pethő	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	tutor nob. Georgius Pethő	1820		1820 Ph1	1821 Ph2	1822 J1	1823 J2
Szüllő	Geiza (Győző)	15	r. kat.	nob.	Magyar	Borsa	Hrubá Borša	Agnes, Lajos özv., Pozsonyban	1846	Pozsony	1846 Ph1	1847 Ph2	1849 J1	
Molnár	Stephanus	21	ref.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Stephanus	1817					1817 J2
Farkas	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Borsa	Hrubá Borša	Rosalia, nata Gál	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	1809 J2
NAGYBUDAFA														
Vermes	Elias	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafa (Nagy Budafa)	Vel'ká Budafa	Ignatius, fiscalis	1821		1821 Ph1	1822 Ph2	1823 J1	1824 J2
Vermes	Hieronymus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafalva (Nagy Budafalva)	Vel'ká Budafa	Alexander, iudlium d.c. (vid. Barbara)	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Bölcs (Bölts)	Carolus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Budafalva (Budafalva)	Vel'ká Budafa	Georgius	1826		1826 Ph1, 1827 Ph1	1828 Ph2, 1829 Ph2		

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Alló	Gregorius	24	r. kat.		Hungarus	Nagy Budafalva	Vel'ká Budafa	Maria, nata Horváth	1818				1818 J1	1819 J2
Vermes	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafalva	Vel'ká Budafa	Alexander, ord. com. Posen.	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Vermes	Ignatius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafa	Vel'ká Budafa	Ignatius, fiscalis Com. Michael Eszterházy	1833	Pozsony	1833 Ph1, 1834 Ph1			
Vermes	Mauritius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Budafa (Budafalva)	Vel'ká Budafa	Igantius, fiscalis Com. Michaelis Eszterházy (archivarius com. Posen.)	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2, 1835 Ph2	1836 J1	1837 J2

NAGYCSÁKÁNY

Batthyány	Sigismundus	15	r. kat.	Comes	Hungarus	Csákány		Carolus, S.C.R.A.M. camerarius St. Groth com. Zaladiensis (Károly, cs. kir. kamarás Sz. Gróthon Zala vm.)	1843		1843 Ph1	1844 Ph2	1845 J1	1846 J2
-----------	-------------	----	---------	-------	----------	---------	--	---	------	--	----------	----------	---------	---------

NAGYFÖDÉMES

Nagy	Leopoldus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födymes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, provisor (inspector) bonorum Com. Ferdinandi Pálffy, in Kis Luts	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2	1835 J1	1836 J2
Tornyay	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	tutor nob. Adalbertus Csenkey, Posenii	1832	Nagyszombat	1832 Ph1			
Vitál	Aloysius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Franciscus, spanus dominialis	1843	Nyitra	1843 Ph1			
Nagy	Leander	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födymes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, provisor (inspector) bonorum Com. Ferdinandi Pálffy, in Kis Luts	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2	1835 J1	1836 J2
Nagy	Alexander	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Födémes	Vel'ké Úl'any	Petrus, provisor dominialis	1836	Nagyszombat	1836 Ph1			
Nagy	Alexander	15	r. kat.		Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, composessor, Com. Ferdinandi Pálffy bonorum inspector ac com. Posen. tab. jud. assessor, hab. Posenii	1836	Pozsony	1836 Ph1	1837 Ph2		
Latsny	Georgius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Födémes	Vel'ké Úl'any	Nicolaus, assessor tab. jud.	1832	Pest			1832 J1	1833 J2
Krizsán (Krizsány)	Michael	19	r. kat.	ignob.	Hungarus	Födémes (Nagy Födimes)	Vel'ké Úl'any	Joannes	1825		1825 Ph1, 1826 Ph1, 1827 Ph1	1828 Ph2, 1829 Ph2		
Jankó	Stephanus	23	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födimes	Vel'ké Úl'any	Michael	1827			1827 Ph2		
Szillaba	Venceslaus	17	r. kat.		Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Carolus, senator dominialis Besztercze d.c.	1835	Esztergom	1835 Ph1			
Nagy	Emericus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Emericus	1812		1812 Ph1			
Sztopa	Joannes	18	r. kat.		Gallicianus	Nagy Födémes	Vel'ké Úl'any	Carolus, senator dominialis in Besztercze d.c.	1835	Pozsony	1835 Ph1			
Nagy	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagyfödémes	Vel'ké Úl'any	Ignatius, praefectus bonorum capitaneus arcis Posen. hab. Posenii (Ignác, táblabíró és a Pozsonyi vár kapitányság javai kormányzója)	1843		1843 Ph1	1844 Ph2		

NAGYLÉG

Petőcz	Josephus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Rosalia, Caspari vid.	1836	Pozsony	1836 Ph1	1837 Ph2		
Mészáros	Casparus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Stephanus	1822		1822 Ph1	1823 Ph2		
Benyovszky	Victor	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Petrus, assessor com. Posen. (Péter, vm. táblabírája)	1841		1841 Ph1	1842 Ph2	1843 J1	1844 J2
Czére	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Andreas, Csukár d.c.	1839	Nagyszombat	1839 Ph1			
Nagy	Emericus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lék	Vel'ký Lég	Josephus, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
Benyovszky	Ladislav	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Petrus, assessor tab. jud.	1839	Nyitra	1839 Ph1	1840 Ph2	1841 J1	1842 J2
Benyovszky	Ludovicus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég (Nagy Lég)	Vel'ký Lég	Petrus, assessor tab. jud.	1838	Nyitra	1838 Ph1	1839 Ph2	1840 J1	1841 J2
Petőcz	Gyula	15	r. kat.	nob.	Magyar	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Zsigmond, táblabíró	1846	Nagyszombat	1846 Ph1	1847 Ph2		
Fekete	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Andreas	1811		1811 Ph1	1812 Ph2	1813 J1	
Petőcz (Petőcz)	Sigismundus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lég	Vel'ký Lég	Joannes	1811		1811 Ph1	1812 Ph2	1813 J1	1814 J2

NAGYLÚCS

Mészáros	Blasius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lucse	Lúč na Ostrove	Franciscus	1831		1831 Ph1			
Aranyossy	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lucse (Nagy Lúts, Nagy Luts)	Lúč na Ostrove	Gregorius	1831	Pozsony	1831 Ph1, 1832 Ph1	1833 Ph2, 1834 Ph2		
Aranyossy (Aranyosy)	Vendelinus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lucse (Nagy Luts)	Lúč na Ostrove	Josephus	1831		1831 Ph1	1832 Ph2, 1833 Ph2		
Aranyossy (Aranyosi)	Andreas	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Lutsé	Lúč na Ostrove	Georgius	1816		1816 Ph1, 1817 Ph1	1818 Ph2		

NAGYMÁCSÉD

Kováts	Stephanus sen.	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Masad (N. Mátséd)	Vel'ká Mača	Josephus, priv. aecon.	1807		1807 Ph1, 1808 Ph1			
--------	----------------	----	---------	------	----------	------------------------	-------------	------------------------	------	--	--------------------	--	--	--

NAGYMAGYAR

Takács	Colomanus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Sigismundus, assessor	1840	Nagyszombat (1841)	1840 Ph1	1842 Ph2		
Vagenphal (Vagenfal, Vagenpfal)	Georgius	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Georgius, diversitor	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Palló	Paulus	18	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Paulus, lanio	1812		1812 Ph1			
Takács (Takáts)	Ludovicus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Adamus, iudlium com. Posen.	1809		1809 Ph1	1810 Ph2	1811 J1	1812 J2
Schiller	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Franciscus, arendator	1836	Pozsony	1836 Ph1, 1837 Ph1	1838 Ph2	1839 J1	1840 J2
Takács	Nicolaus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Adamus, iudlium com. Posen.	1807			1807 Ph2		
Tóth	Aloysius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Casparus	1834	Pozsony	1834 Ph1, 1835 Ph1			
Berkey	Casparus	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Joannes, sartor	1816		1816 Ph1	1817 Ph2		
Udvarnoky	Mauritius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Joannes	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	
Kotay	Paulus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Paulus	1827		1827 Ph1			
Takács (Takáts)	Ambrosius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Sigismundus, generalis cassae perceptor (tab. jud. assessor)	1840	Nagyszombat			1840 J1, 1841 J1	1842 J2
Csehy	Sigismundus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar (Zavar)	Zlaté Klasy	Vincenta	1833				1833 J1	1834 J2
Vagenphal (Vagenpfal)	Franciscus	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Georgius, diversitor	1806		1806 Ph1	1808 Ph2		
Takács	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Magyar	Zlaté Klasy	Adamus, emeritus iudlium	1810		1810 Ph1			

NAGYSÚR

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Szalóky (Szalóky)	Florianus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Sur	Vel'ké Šúrovice	Anna, Josephi vid., Tyrnavia	1838	Nagyszombat			1838 J1	1839 J2
Stettina	Emericus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Suur	Vel'ké Šúrovice	Emericus	1823		1823 Ph1			
Petőcz	Emericus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy-Surány	Vel'ké Šúrovice	Anna, nata Tessény	1804		1804 Ph1	1805 Ph2	1806 J1	1807 J2

NAGYUDVARNOK

Bittó (Bitto)	Carolus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok (Sárosfalva)	Vel'ké Dvorníky	Jonas, ord. judlium et assessor d.c., deg Sárosfalva	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Konde	Ignatius	17	r. kat.		Hungarus	Nagy Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	pater, assessor tab. jud.	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
Konde	Stephanus	16	r. kat.		Hungarus	Nagy Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	Anna, hab. Posonii	1806		1806 Ph1, 1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Szabó	Alexander	18	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	Petrus	1809		1809 Ph1			
Bittó (Bitto)	Maximilianus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok (Sárosfalva)	Vel'ké Dvorníky	Jonas, judlium d.c., deg. Sárosfalva	1812		1812 Ph1	1813 Ph2	1814 J1	1815 J2
Bittó (Bitto)	Leopoldus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok (Sárosfalva)	Vel'ké Dvorníky	Jonas, ord. judlium et assessor, deg. Sárosfalva	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Kondé	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Udvarnok	Vel'ké Dvorníky	Rosalia	1823		1823 Ph1, 1824 Ph1			

NEGYED

Szabó	Franciscus	18	ref.		Hungarus	Negyed	Neded	Stephanus, priv. aecon.	1823		1823 Ph1			
Szabó	Aloysius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Negyed	Neded	Theresia, vid. Stephani	1834	Pozsony	1834 Ph1	1835 Ph2		

NEMESABONY

Csomor	Paulus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Petrus	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Szelle	Josephus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	N. Abony	Vel'ké Blahovo	Andreas	1817		1817 Ph1			
Szelle	Josephus	14	ref.		Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Sigismundus	1828		1828 Ph1			
Szelle	Ludovicus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Lucas	1822		1822 Ph1	1823 Ph2	1824 J1	1825 J2
Fekete	János	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Katalin, István özv.	1845	Nagyszombat			1845 J1	1846 J2
Szelle	Stephanus	16	ref.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Sigismundus, priv. aecon.	1844	Pozsony	1844 Ph1			
Gazdag	Alexander	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Nagy Abony	Vel'ké Blahovo	Juliana	1822		1822 Ph1			

NEMESGOMBA

Kempelen	Rudolphus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Gombae	Hubice	Mária, Posonii	1832	Pozsony	1832 Ph1	1833 Ph2, 1834 Ph2, 1835 Ph2		
Kempelen	Mauritius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Gombae	Hubice	Mária, Caroli vid., hab. Posonii	1833		1833 Ph1	1834 Ph2		
Bittó (Bitto)	Emanuel	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Gomba	Hubice	Josephus, tab. jud. assessor, hab. in Uszor (cur. Petőcz Antonius, ord. judlium)	1832	Pozsony	1832 Ph1	1833 Ph2		

NEMESHODOS

Karacsonyi (Karatsonyi)	Carolus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Hodos (Colocza- c. Pest.)	Vydrany	Lazarus, exactor archiepiscopi Colocziensis	1822				1822 J1	1823 J2
Karátsonyi (Karatsonyi)	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Hodoss	Vydrany	Gregorius	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2

NEMESKAJAL

Varju	Alexander	15	r. kat.		Hungarus	Kajal	Kajal	Ignatius	1828		1828 Ph1			
-------	-----------	----	---------	--	----------	-------	-------	----------	------	--	----------	--	--	--

NEMESKOSÚT

Burian	Aloysius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuth	Košúty	Ignatius	1827		1827 Ph1	1828 Ph2		
Pitroff (Pittroff)	Stephanus	17	r. kat.		Hungarus	Kossúth	Košúty	Michael, colonus	1834	Pozsony	1834 Ph1, 1835 Ph1			
Pánghy	Georgius	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuta	Košúty	Ladislau	1816		1816 Ph1			
Buzinkay	Carolus	19	r. kat.		Hungarus	Kosúth	Košúty	Anna, hab. Tirnavia	1823			1823 Ph2		
Szabados	Stephanus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuth	Košúty	Leopoldus, composessor	1849		1849 Ph1			
Lipthay	Michael	19	r. kat.		Hungarus	Kossuth	Košúty	Sigismundus, jurassor obiit 1811 (vid. Anna, nata Konde, deg. Posonii)	1812				1812 J1	1813 J2
Kiss	Carolus	19	r. kat.		Hungarus	Kosúth	Košúty	tutor Marsovszky Camilius, judlium	1832	Szeged			1832 J1	1833 J2
Petrovics	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossuth	Košúty	Michael	1828			1828 Ph2		
Burian	Stephanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	Ignatius, composessor in Kossuth	1830		1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Kiss	Augustin	18	r. kat.		Hungarus	Kossúth	Košúty	cur. Camillius Marsovszky, ord. judlium com. Poson.	1833		1833 Ph1			
Kiss	Leopoldus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	Sigismundus	1833		1833 Ph1	1834 Ph2		
Panghy	Michael	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Kosúth	Košúty	Joannes	1839	Nagyszombat		1839 Ph2		
Abrahámffy	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Kossúth	Košúty	Josephus, assessor	1830		1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Burian	Ignatius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Koschut	Košúty	Ignatius	1820		1820 Ph1	1821 Ph2	1822 J1	1823 J2
Burian	Joannes	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	Ignatius	1836	Pozsony	1836 Ph1	1837 Ph2		
Both	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Kosuth	Košúty	Joannes	1825		1825 Ph1			
Szabados	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Kossúth	Košúty	tutor nob. frater Leopoldus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2		
Bankó	Carolus	16	r. kat.		Hungarus	Kossuth	Košúty	Maria	1808			1808 Ph2		

NEMESNEBOJSZA

Albus	Ambrosius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nebojsza (Föss- c. Comarom.)	Nebojsa	tutor nob Gyurcsek Alexander	1818		1818 Ph1	1819 Ph2		
Zsile (Zsille)	Casimirus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Nebojsza	Nebojsa	Joannes	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	1817 J2
Galgóczy	Antonius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Nebojsza	Nebojsa	Gabriella, Josephi vid. (Jószef özv., N. Kurthön Nyitra vm.)	1844	Pozsony	1844 Ph1	1845 Ph2	1846 J1	1847 J2

OLGYA

Olgay	Ignatius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, judlium d.c. (tab. districtualis Cis-Danubianae assessor, hab. Tirnavia)	1822		1822 Ph1	1823 Ph2	1824 J1	1825 J2
Olgay	Sigismundus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, assessor ad tabullam districtualem Tirnavia, deg. in Olgya	1827				1827 J1	1828 J2

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Olgyay (Olgyai)	Carolus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Stephanus, racionista in Boleráz com. Poson.	1829		1829 Ph1, 1830 Ph1	1831 Ph2		
Bacsák	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Vendelinus, assessor tab. jud. com. Poson.	1825		1825 Ph1	1826 Ph2		
Olgyay (Olgyai)	Nicolaus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, iudium d.c.	1819		1819 Ph1	1820 Ph2	1821 J1	1822 J2
Olgyay	Imre	19	r. kat.	nob.	Magyar	Olgya	Ol'dza	Julianna, Boltzsár özv., Pozsonyban	1846	Pozsony	1846 Ph1	1847 Ph2		
Olgyay	Hieronimus	18	r. kat.		Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, tab. districtualis assessor, Tyrnaviae	1833				1833 J1	1834 J2
Bacsák (Batsák)	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Olgya (Szasz)	Ol'dza	Vendelinus, d.c. generalis cassae perceptor	1815		1815 Ph1	1816 Ph2	1817 J1	1818 J2
Olgyay	Ludovicus	17	r. kat.		Hungarus	Szigethum (Olgya)	Ol'dza	Carolus, districtu N. Varadiensis dirigens camerarius fiscalis, deg. in Varad Velencez com. Bihar.	1830			1830 Ph2		
Olgyay	Titus	17	r. kat.		Hungarus	Olgya	Ol'dza	Sigismundus, tab. districtualis assessor, Tyrnaviae	1829				1829 J1	1830 J2

OLLÉTEJED

Ollé	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Olle Tejed	Mliečany	Franciscus	1824		1824 Ph1	1825 Ph2	1826 J1	1827 J2, 1828 J2
Ollé	Ludovicus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Ollé Tejed	Mliečany	Franciscus	1832	Nagyszombat			1832 J1	1833 J2
Ollé (Olle)	Adalbertus (Albertus)	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Olle Tejed	Mliečany	Michael	1826				1826 J1	1827 J2, 1828 J2
Ollé (Olle)	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Olle Tejed	Mliečany	Adalbertus	1834	Nagyszombat	1834 Ph1, 1835 Ph1			

PATONY?

Csörgey	Emericus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Patony		Emericus	1806			1806 Ph2	1807 J1	
---------	----------	----	---------	------	----------	--------	--	----------	------	--	--	----------	---------	--

PINKEKARCSA

Godányi	Vendelinus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinke Karcsa	Pinkove Kračany	Vendelinus, priv. aecon.	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1			
Jankó	Carolus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinke Karcsa	Pinkove Kračany	Stephanus, sartor	1840	Nagyszombat		1840 Ph2	1841 J1	1842 J2
Godányi	Adalbertus (Albertus)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinka Kartza	Pinkove Kračany	Sebastian, priv. aecon.	1805		1805 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Janko	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pinke Kartsa	Pinkove Kračany	Stephanus	1830		1830 Ph1			

PÓSFA

Szalay	Alexander	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pósfa		Emericus, composessor	1849		1849 Ph1			
Ajkay	Sigismundus	21	r. kat.	nob.	Hungarus	Pose		Paulus, assessor compl. com.	1828					1828 J2

POZSONYBOLDOGFA

Czehmeister (Czechmeister)	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Kiliti	Boldog	Josephus, colonus	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2		
Mracsko	Stephanus	18	r. kat.	plebeus	Hungarus	Boldogfalva	Boldog	Joannes	1827		1827 Ph1	1828 Ph2		

POZSONYEPERJES

Forgáts	Carolus	17	r. kat.		Hungarus	Eperjes	Jahodná	Eva	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1			
Forgach	Josephus	19	r. kat.		Hungarus	Eperies	Jahodná	Eva	1821			1821 Ph2		

PUSZTAFÖDÉMES

Könczöl (Köntzöly)	Daniel	19	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	cur. Stephanus Gudits, cassae perceptor com. Poson.	1833	Nagyszombat	1833 Ph1		1835 J1	
Gyurcsi	Josephus	18	ev.	nob.	Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Alexander, tab. jud. assessor com. Poson.	1807					1807 J2
Kiripolszky	Carolus	15	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Michael, capitulu Poson. provisor, Pappfalvae	1833		1833 Ph1	1834 Ph2	1842 J1	1843 J2
Lányi	Ludovicus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Stephanus	1825		1825 Ph1, 1826 Ph1	1827 Ph2, 1828 Ph2		
Hejtmánék	Joannes Nep.	16	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	vitr. Casparus Petrovics, composessor	1841	Pozsony	1841 Ph1, 1842 Ph1	1843 Ph2		
Lányi	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Stephanus	1825		1825 Ph1			
Radics	Stephanus	16	r. kat.		Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	vitr. nob. Stephanus Karácsonyi	1843	Mosonmagyaróvár	1843 Ph1			
Karatsonyi (Karacsony)	Emericus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Franciscus	1822				1822 J1	1823 J2
Könczöl	Emericus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes (Pusztáfödemes)	Pusté Úl'any	Paulus	1822		1822 Ph1, 1823 Ph1, 1824 Ph1			
Brozsek	Josephus	20	r. kat.		Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Josephus, ludimagister absque statione, deg. Posonii	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1	1830 Ph2	1831 J1	1832 J2
Nedeczky	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Franciscus	1808		1808 Ph1			
Mikszit	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Joannes	1837	Nagyszombat	1837 Ph1			
Fekete	Casparus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes (Tyrnavia- c. Poson., Taksony- c. Poson.)	Pusté Úl'any	tutor frater nob. Josephus, jurassor d.c.	1809			1809 Ph2	1811 J1	1812 J2
Gyurtsi	Alexander	18	ev.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Alexander, assessor com. Poson.	1808					1808 J2
Malocsay (Malotsay)	Aloysius	25	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Casparus	1821			1821 Ph2	1824 J1	1825 J2
Marczell	Antonius	19	ev.	nob.	Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Michael	1823					1823 J2
Petrovics	Ladislaus	21	ev.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Joannes	1827					1827 J2
Heitmánék	Franciscus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	vitr. nob. Casparus Petrovits	1839	Pozsony	1839 Ph1	1840 Ph2	1841 J1	
Kiripolszky	Vincentius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Michael, provisor vicecapituli Poson., Pappfalvae	1835	Pozsony	1835 Ph1	1836 Ph2		
Zalka	Ludovicus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Pusztá Födemes	Pusté Úl'any	Ignatius, racionista dominalis (Ignác, számtartó)	1842	Nyitra (1841), Nagyszombat (1843)	1842 Ph1		1844 J1	1845 J2
Könczöl	Ambrosius	19	ev.	nob.	Hungarus	Pusztáfödemes	Pusté Úl'any	Paulus	1824					1824 J2

RÉTE

Dóka	Adalbertus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Rete	Reca	Stephanus	1808		1808 Ph1			
Rimszky	Josephus	16	r. kat.		Hungarus	Réthe	Reca	Josephus, docens	1849		1849 Ph1			
Fadgyas	Casparus	21	ref.	nob.	Hungarus	Réte	Reca	Adamus, priv. aecon.	1815					1815 J2
Ernyei (Ernyey)	Ambrosius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Réthe	Reca	Albertus	1831		1831 Ph1	1832 Ph2	1833 J1	1834 J2
Poor	Ignatius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Réthe	Reca	Alexander	1827		1827 Ph1	1828 Ph2, 1829 Ph2		
Ernyey	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Réthe	Reca	Anna, Ladislai (Ludovicii) vid.	1843	Pozsony	1843 Ph1, 1844 Ph1	1845 Ph2		

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
SÁROSFA														
Bittó	Laurentius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sarosfalva	Blatná na Ostrove	Andreas, comissarius d.c.	1816		1816 Ph1			
Bittó	Michael	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Michael, advocatus	1812		1812 Ph1			
Bittó	Adalbertus	14	r. kat.		Hungarus	Sárosfalva (Sárosfa)	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes Poson., hab. Posonii (vid. Maria, tab. jud. assessoris vid.)	1840	Pozsony	1840 Ph1	1841 Ph2	1842 J1	1843 J2
Bitto	Colomanus	18	r. kat.		Hungarus	Sárosfa	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes com. Poson.	1838	Pest				1838 J2
Bitto	Joannes	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Stephanus, compossesor	1814					1814 J2
Bitto	Ignatius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Alexius, priv. aecon.	1813		1813 Ph1			
Bittó (Bitto)	Peregrinus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Stephanus, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	
Bittó	Benjamin	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfa	Blatná na Ostrove	Maria, Beniamini tab. jud. assessoris vid. (Mária, Béni kir. táblai ulnök özv.)	1844	Pozsony (1843)	1844 Ph1		1846 J1	1847 J2
Bittó (Bitto)	Sebastian	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sarosfalva	Blatná na Ostrove	Stephanus, priv. aecon.	1820		1820 Ph1, 1825 Ph1	1826 Ph2	1827 J1	1828 J2
Bittó	Stephanus	15	r. kat.		Hungarus	Sárosfa	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes Poson., hab. Posonii	1836	Pozsony (1835), Pest (1838)	1836 Ph1	1837 Ph2		1839 J2
Bitto	Casparus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Joannes, tab. jud. assessor com. Poson. ac iudium d.c.	1808		1808 Ph1			
Bittó (Bitto)	Volfgangus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Andreas, jurassor d.c.	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
Bittó (Bitto)	Ludovicus	15	r. kat.		Hungarus	Sarosfa	Blatná na Ostrove	Beniamin, ord. vicecomes com. Poson., hab. Posonii	1839	Pozsony (1838), Pest (1841)	1839 Ph1	1840 Ph2		1842 J2
Bittó	Franciscus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Gregorius, rationum exactor Szemtzini	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Bitto	Aloysius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfa (Karátsony- c. Heves.)	Blatná na Ostrove	vit. nob Adalbertus, Sarosfalva	1829			1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Bittó	Ferdinandus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sarosfalva	Blatná na Ostrove	Joachimus, jurassor d.c., deg. pago Doborgas	1814		1814 Ph1, 1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
Bittó (Bitto)	Ladislaus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sárosfalva	Blatná na Ostrove	Magdalena, nata Konde, deg. Posonii	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
SEMPTE														
Sziemang (Siemang)	Georgius	19	r. kat.		Hungarus	Szered	Šintava	Georgius, domesticus s. archiducis Josephi palatini reg. Hung.	1838	Pest			1838 J1	1839 J2
Lelkes (Lölkes)	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Schemte	Šintava	Gabriel (Georgius), jurassor d.c., in Elecske d.c.	1826			1826 Ph2	1827 J1	1828 J2
Czott	Franciscus	16	r. kat.	civis	Hungarus	Szeredinum	Šintava	Josephus, civis braxator, deg. Bazinium com. Poson.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2		
Passerinyi (Paszerényi)	Antonius	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Šintava	Stephanus, contraagens salis officii obiit 1809, (vid. Elisabetha, deg. in Révfalu com. Trench.)	1813		1813 Ph1	1814 Ph2		
Frankner	Rudolphus (Rezső)	17	r. kat.		Hungarus	Szered	Šintava	Lukács, gróf Eszterházy Károl jászágai igazgatója (Ludovicus, director bonorum Com. Carolis Eszterházy)	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2	1845 J1	1846 J2
Mészzi (Miesz)	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Šintava	Michael, horopeus	1818		1818 Ph1	1819 Ph2		
Molnár	Carolus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Šintava	Joannes, salis officii Szered contraagens	1808		1808 Ph1	1809 Ph2	1810 J1	1811 J2
Klottonyi	Josephus	18	r. kat.		Hungarus	Sempthe	Šintava	Josephus, colonus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1			
SIKABONY														
Gyurkovits	Petrus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Sig-Abony	Malé Blahovo	Joannes, priv. aecon.	1814		1814 Ph1	1815 Ph2	1816 J1	1817 J2
Gály	Ignác	18	r. kat.	nob.	Magyar	Kis Abony	Malé Blahovó	József, táblabíró	1847	Nagyszombat			1847 J1	
Mátis (Matiss, Mátis, Mattis)	Adalbertus (Albertus)	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sik Abony (Sikabony)	Malé Blahovo	Andreas, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1809 J1	1810 J2
Gállfy (Gállfy)	Georgius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	Josephus, cassae perceptor com. Poson. (József, önállású)	1842	Pozsony	1842 Ph1	1843 Ph2	1844 J1	1845 J2
Mátis	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	cur. nob. frater Adalbertus, provisor Com. Franciscii Pálffy Bazinium	1842	Pozsony	1842 Ph1	1843 Ph2		
Gály	Sigismundus	16	r. kat.		Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	Josephus, cassae perceptor com. Poson.	1841	Mosonmagyaróvár	1841 Ph1			
Gály (Gállfy)	Josephus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sik Abony	Malé Blahovo	Josephus, cassae perceptor com. Poson.	1841	Mosonmagyaróvár	1841 Ph1, 1842 Ph1			
SOMORJA														
Dúló	Franciscus	20	ref.		Hungarus	Samaria	Šamorín	cur. Jobbagy Theophilus, causarum fori utriusque advocatus	1837	Pozsony - lyceum				1837 J2
Juhász	Daniel	17	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Theresia, medici vid.	1824		1824 Ph1	1825 Ph2	1826 J1	1827 J2
Tomány	Antonius	16	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Catharina, Josephi senatoris vid., in Vámos Mikola com. Hont.	1837	Komárom	1837 Ph1			
Bartalos (Barthalos)	Carolus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Franciscus	1840	Pozsony	1840 Ph1	1841 Ph2	1843 J1	1844 J2
Csejtey (Cseitey)	Josephus	16	r. kat.	civis	Hungarus	Szamaria	Šamorín	Josephus, civis	1824		1824 Ph1	1825 Ph2	1826 J1	1827 J2
Sauer	Ladislaus	17	r. kat.		Hungarus	Sz. Maria	Šamorín	Joachimus, regius salis perceptor	1823		1823 Ph1			
Kompoth	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Franciscus, senator	1834	Nagyszombat	1834 Ph1, 1835 Ph1			
Laczkó (Latzkó)	Paulus	24	r. kat.		Hungarus	Szamaria	Šamorín	Stephanus, aeditus in ecclesia parochiali Szamariensis	1807		1807 Ph1		1808 Ph2	
Gants	Vincentius	18	ref.	nob.	Hungarus	Gantsháza	Šamorín	Casparus, compossesor	1827			1827 Ph2	1828 J1	1829 J2
Szemes	Antonius	20	r. kat.	civis	Hungarus	Szamaria	Šamorín	Georgius, civis Comaromii	1828		1828 Ph1	1829 Ph2		
Király	Joannes	16	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Joannes, arendator	1826		1826 Ph1	1827 Ph2		
Schott	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Szamaria	Šamorín	Josephus, chirurgus d.c., deg. in Szerdahely d.c.	1815		1815 Ph1	1816 Ph2		
Gants	Sigismundus	18	ref.		Hungarus	Gantshaza	Šamorín	cur. nob. Lieszkovszky Ignatius, compossesor, deg. in Tefalix com. Poson.	1827		1827 Ph1			
Király	Josephus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Joannes, mercator	1841	Nagyszombat		1841 Ph2		
Nyeregjárto (Nyeregjártó)	Antonius	16	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	tutor frater Georgius Nyeregjártó, parochus in Dioszegh	1824		1824 Ph1	1825 Ph2		
Garzuly	Josephus	17	r. kat.		Hungarus	Samaria	Šamorín	Georgius, chirurgus	1839	Pozsony	1839 Ph1			
Bartalos	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Franciscus, sartor	1839	Komárom	1839 Ph1	1840 Ph2		
Nyeregjárto	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Samaria	Šamorín	Veronica, Josephi vid., hab. Tyrnavia	1834	Nagyszombat	1834 Ph1			
Laczkó (Latzkó)	Michael	19	r. kat.		Hungarus	Szamaria	Šamorín	Stephanus, aeditus in ecclesia parochiali Szamariensis	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
SOPORNYA														
Brunay	Franciscus	19	r. kat.		Hungarus	Soporna	Šoporňa	Barbara, nata Zavody, deg. Hosszufalva d.c.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
SÚR														
Farkas	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Suúr (Surt)		Joannes, spanus	1813		1813 Ph1	1814 Ph2	1815 J1	1816 J2
SZELŐCE														
Szluha	László	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szelőcze	Selice	László, közbirtokos	1845		1845 Ph1			
SZENC														
Jankovics	Georgius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptium	Senec	Georgius, rationista dominalis	1827		1827 Ph1			
Illy	Michael	16	r. kat.		Hungarus	Szencz	Senec	vit. Joannes Farkas, provisor	1824		1824 Ph1			
Poor	Emericus	20	r. kat.		Hungarus	Szemptium	Senec	Anna	1806		1806 Ph1	1807 Ph2		
Korbélits	Michael	20	r. kat.	civis	Hungarus	Semtzinum	Senec	Georgius, civis	1822		1822 Ph1			
Cseresnyés	Antal	19	r. kat.	nob.	Magyar	Sempcz (Szencz)	Senec	János, önállású	1846	Vác			1846 J1	1847 J2
Dóka	Alexander	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptium	Senec	Theresia	1826		1826 Ph1			
Laurenty	János	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szempcz	Senec	János, megyei biztos	1827	Pozsony	1827 Ph1			
Poór	Joannes	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptium	Senec	Georgius	1819		1819 Ph1			
Takáts (Takács)	Aloysius	14	r. kat.		Hungarus	Szenthe	Senec	Stephanus	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
Molnár	Stephanus	18	r. kat.	civis	Hungarus	Szempczinum	Senec	Joannes, civis	1824		1824 Ph1			
Dóka (Doka)	Ladislav	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptz (Szemptium)	Senec	Michael, ord. iudlium et assessor d.c.	1812		1812 Ph1	1813 Ph2	1814 J1	1815 J2
Balogh	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptium (Kis-Macsed)	Senec	Josephus, priv. aecon., deg. in possessione Kiss Macsed, com. Poson.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Havor (Hávor)	Ladislav	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szentz (Szenitzium)	Senec	Franciscus, priv. aecon.	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	1820 J2
Dömöter	Michael	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Szemptium	Senec	Michael	1812		1812 Ph1			
SZENTMIHÁLYFA														
Katona	Ladislav	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihályfalu	Michal na Ostrove	Petrus	1835	Nagyszombat		1835 Ph2, 1836 Ph2		
Csiba	Emericus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihályfa	Michal na Ostrove	Emericus, frumentarius dominalis	1839	Pozsony	1839 Ph1			
Bognár (Bognar)	Josephus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihályfalva	Michal na Ostrove	nob. Alexander	1822		1822 Ph1	1823 Ph2		
Katona	Ladislav	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Sz. Mihályfalva (Sz. Mihályfa)	Michal na Ostrove	Ignatius	1810		1810 Ph1, 1811 Ph1	1812 Ph2		
SZERED														
Zsigrády (Zsigrády)	Franciscus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Anna, Francisci vid.	1806		1806 Ph1, 1807 Ph1			
Frankner	Antonius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szered	Sered'	Lucas, director iurium et bonorum Com. Eszterházy	1832	privatus (1831), Pest (1834)	1832 Ph1			1835 J2
Frankner	Károly	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szered	Sered'	Lukács, uradalmi kormányzó	1847	Pozsony	1847 Ph1			
Schvartz	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Joannes, Szerediensi rationista	1809		1809 Ph1			
Ruzsitska	Emericus	15	r. kat.		Hungarus	Szered	Sered'	Emericus, frumentarius Posonii	1825		1825 Ph1	1826 Ph2		
Markstein	Ignatius	22	hebr.		Hungarus	Szeredinum (Szered)	Sered'	Nathan, mercator	1828			1828 Ph2, 1829 Ph2		
Ghyczy	Antonius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Petrus, com. Nitr. vicecomes, hab. Nitra	1818		1818 Ph1		1820 J1	1821 J2
Ghyczy	Augustus	15	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Sered'	Petrus, vicepalatinus, hab. Appony com. Nitr.	1825			1825 Ph2	1826 J1	1827 J2
Simor	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szered	Sered'	Franciscus	1831	Pozsony	1831 Ph1, 1832 Ph1			
Tötössy (Tötössy)	Stephanus	20	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Sered'	tutor parochus Michael Fekete, Szerediensis	1817		1817 Ph1	1818 Ph2	1819 J1	1820 J2
Friedl	Mathias	16	r. kat.	ignob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Mathias, arendator, hab. in Felső Jató, com. Nitr.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Molnár (Molnar)	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Joannes	1817			1817 Ph2	1818 J1	
Moltz (Motusz)	Ludovicus	16	r. kat.		Hungarus	Szeredinum	Sered'	Antonius, emeritus capitaneus	1827		1827 Ph1, 1828 Ph1	1829 Ph2		
Zenger	Carolus	15	r. kat.		Hungarus	Szered	Sered'	Sophia, Georgii medicinae doctor vid, Posonii	1839	Pozsony	1839 Ph1	1840 Ph2	1841 J1	1842 J2
Hentze	Stephanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Szeredinum	Sered'	Stephanus, arendator pontis Szerediensis	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
TAKSONYFALVA														
Kovacs (Kovats)	Josephus	19	r. kat.		Hungarus	Taksony	Matúškovo	Franciscus, notarius	1831		1831 Ph1	1832 Ph2		
Bubla	Augustin	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Taksony	Matúškovo	Georgius	1829		1829 Ph1	1830 Ph2	1831 J1	1832 J2
TALLÓS														
Liczner (Litzner)	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Carolus, geometra Galantha d.c.	1833		1833 Ph1, 1834 Ph1			
Schauer	Adolphus	16	r. kat.		Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Franciscus, officialis dominalis pensionatus in Sárdorf com. Nitr.	1837	Pozsony	1837 Ph1			
Molnár	Stephanus	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Antonius, Tyrnaviae	1843	Nagyszombat			1843 J1	1844 J2
Schauer	Franciscus	17	r. kat.		Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Franciscus, officialis dominalis pensionatus in Sárdorf com. Nitr.	1838			1838 Ph2		
Séra	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Tallós	Tomášikovo	Maria, hab. Galantha	1829		1829 Ph1			
TEJFALU														
Csiba	Urbanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Tej Falu	Mliečno	David	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1			
Lieszkovszky	Joannes	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Tejfalú	Mliečno	Emericus, assessor com. Strig. (tutor nob. frater Ignatius)	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Krascsenits (Kraschenits)	Ignatius	16	r. kat.		Hungarus	Tejfalú	Mliečno	Sigismundus, tab. jud. assessor	1839	Nagyszombat	1839 Ph1, 1840 Ph1			
Krascsenits	Colomanus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Téjfalú	Mliečno	Sigismundus, assessor tab. jud. com. Poson.	1844	Pozsony	1844 Ph1			
Sidó (Sido)	Stephanus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Tejfalú	Mliečno	Alexander	1829		1829 Ph1, 1830 Ph1	1831 Ph2		
Csiba	Sigismundus	21	r. kat.		Hungarus	Tej Falu	Mliečno	cur. nob. Casparus Bottló	1838	Nagyszombat			1838 J1	1839 J2

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Szigethy	István	16	r. kat.	nob.	Magyar	Tejfalu	Mliečno	Erzsébet, Ignác özv.	1846	Pozsony	1846 Ph1			
TONKHÁZA														
Buday	Joannes	20	r. kat.	nob.	Hungarus	Tonkháza	Tonkovce	Stephanus	1811		1811 Ph1	1812 Ph2	1813 J1	
Le Bel	Joannes	15	r. kat.		Hungarus	Tonkháza	Tonkovce	Carolus, medicinae doctor, hab. Posonii	1827		1827 Ph1	1828 Ph2	1829 J1	
TÓSNYÁRASD														
Krascsenitz	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Nyarosd	Topoľnica	Emericus	1817		1817 Ph1, 1818 Ph1	1819 Ph2		
Lustig	Antonius	19	r. kat.		Hungarus	Nyarosd	Topoľnica	Franciscus, opilio	1821			1821 Ph2		
Dallos	Carolus	14	r. kat.		Hungarus	Nyárasd	Topoľnica	Franciscus, rationistae dominalis in Vöröskő, com. Poson.	1836	Komárom	1836 Ph1	1837 Ph2		
Huszár	Joannes	19	r. kat.		Hungarus	Nyárosd	Topoľnica	Elisabetha, nata Prileszky	1822			1822 Ph2		
Lustig	Joannes	19	r. kat.		Hungarus	Nyarosd	Topoľnica	Georgius, opilio	1815			1815 Ph2		
TÖBÖRÉTE														
Krascsenits	Sigismundus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Töbör Ethe	Töböréte	Petrus, judium d.c.	1810		1810 Ph1		1813 J1	1814 J2
TÖKÉSÚJFALU														
Marczibányi	Laurentius	15	r. kat.		Hungarus	Tökes Újfalu	Klátova Nová Ves	Laurentius Marczibányi de Puchov, S.C.R.A.M. camerarius una ad com. tab. jud. assessor (Puchoi Marczibányi Lőrincz, kir. kamarás és kir. ítélő tábla ülnöke Pesten)	1843		1843 Ph1, 1844 Ph1			
Bacskády (Bacskady, Batskady)	Adolphus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Tökes Újfalu	Klátova Nová Ves	Josephus, assessor d.c.	1816		1816 Ph1	1817 Ph2	1818 J1	1819 J2
ÚSZOR														
Bitto	Eduardus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Úszor	Kvetoslavov	Josephus (cur. Antonius Petöcz, judium in Alsó Patony d.c.)	1834	Pozsony	1834 Ph1			
Bitto	Alexander	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Úszor	Kvetoslavov	Eugenius	1837	Mosonmagyaróvár	1837 Ph1			
Bittó	Philiphus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Úszor	Kvetoslavov	Gizella, Florianii vid. (Gisela, Florián özv.)	1844	Pozsony	1844 Ph1, 1845 Ph1			
VÁGA														
Haulik	Carolus	16	r. kat.		Hungarus	Vága	Váhovce	Ernestus, officialis dominalis, Ersekujvarini com. Nitr.	1849		1849 Ph1			
Farkas	Stephanus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vaghainum	Váhovce	Franciscus	1807		1807 Ph1			
VÁGFARKASD														
Toth	Franciscus	19	ref.		Hungarus	Farkasd	Vlčany	Michael, aeconomus	1823		1823 Ph1			
Takats	Joannes	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Farkasd	Vlčany	Andreas, judex	1820		1820 Ph1	1821 Ph2		
Bohunka	Paulus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Farkasd	Vlčany	Anna, Philippi vid., Galgoczii	1839	Pest				1839 J2
Tóth	Lajos	19	ref.		Magyar	Farkasd	Vlčany	Mihál, lelkész	1846	Pozsony				1846 J2
VÁGHOSZÚFALU														
Mészáros	Petrus	18	r. kat.		Hungarus	Hosszúfalva	Dlhá nad Váhom	Stephanus, colonus	1839	Pozsony	1839 Ph1			
VÁGSELLYE														
Zavodszky	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Sellye	Šal'a	Josephus, provisor in Koloss com. Nitr.	1824		1824 Ph1			
Gilg	Franciscus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Sellye	Šal'a	Franciscus, bonorum districtus Sellye praefectus	1829		1829 Ph1			
VÁGVECSE														
Biróczy	Flóris	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vágh Vecse	Veča	Johanna	1847	Nyitra		1847 Ph2		
Szadeczky	Franciscus	18	r. kat.		Hungarus	Vécse (Vágh Vetse)	Veča	cur. L.B. Pongrácz Ladislaus, spectabilis Josephus senior Biróczy, assessor tab. jud. com. Nitr.	1834	Nyitra (1833), Pozsony (1836)		1834 Ph2		1837 J2
Biróczy (Biroczy)	Carolus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vagh Vecse (Vecse)	Veča	Franciscus, fiscalis magistratualis (tab. jud. assessor)	1830		1830 Ph1	1831 Ph2	1832 J1	1833 J2
Petrovits	Antonius	21	ev.	nob.	Hungarus	Fölső Vetse	Veča	Paulus, assessor tab. jud.	1832	Pozsony - lyceum				1832 J2
Adler	Mauritius	17	hebr.		Hungarus	Vecse	Veča	Carolus, mercator, hab. in Vecse	1840	Pozsony	1840 Ph1	1841 Ph2		
Ehrenzweig	Maximilianus	17	hebr.		Hungarus	Vecse	Veča	Samuel, mercator	1841	Vienna	1841 Ph1			
Czigler	Ambrosius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vecse (Vetse)	Veča	Anna	1828		1828 Ph1, 1829 Ph1	1830 Ph2		
Korosy	Floris	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vecse	Veča	Antonia, Károly táblabíró özv., Pozsonyban	1847	Nyitra	1847 Ph1			
VAJASVATA														
Hideghéty	Ignatius	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajas Vata	Maslovce	Mária	1833	Pozsony	1833 Ph1	1834 Ph2		
Kiss	Stephanus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajas Vatta	Maslovce	Emericus	1819		1819 Ph1			
Dömös	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajas Vata	Maslovce	Joannes	1811		1811 Ph1, 1812 Ph1			
Horváth	Franciscus	19	r. kat.		Hungarus	Vajasvata	Maslovce	Petrus, colonus	1807		1807 Ph1	1808 Ph2		
Varga	Benedictus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajasvata	Maslovce	Emericus	1834	Pozsony	1834 Ph1			
VAJKA														
Molnár	Sigismundus	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Rudolphus, ord. fiscalis com.	1831		1831 Ph1		1833 J1	1834 J2
Pétsy (Pécsy)	Michael	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Emericus, praedialista	1810		1810 Ph1	1812 Ph2		
Molnár (Molnar)	Ignatius	15	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Apolonia, nata Bittó	1804		1804 Ph1	1806 Ph2	1807 J1	1808 J2
Molnár	Josephus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Daniel	1818		1818 Ph1			

Vezetéknév	Keresztnév	Kor	Vallás	Társadalmi helyzet	Nyelv, nemzetiség	Születés helye	Lakhely szlovákul	Az apa foglalkozása	A beiratkozás éve	Előző iskola	PH1	PH2	J1	J2
Molnár	Ladislau	18	r. kat.		Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Ladislau, iudium d.c.	1811		1811 Ph1			
Kovács (Kováts)	Thomas	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Joannes, sedis praedialis Vajka iudium	1838	Nagyszombat		1838 Ph2	1839 J1	1840 J2
Molnár	Rudolphus	15	r. kat.		Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	pater, iudium sedis ord.	1796		1796 Ph1	1797 Ph2	1798 J1	1799 J2
Hideghéty	Franciscus	18	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Georgius	1826		1826 Ph1			
Horváth	David	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Josephus	1822			1822 Ph2	1823 J1	
Molnár	Ladislau	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Daniel, regius et praedia	1812			1812 Ph2		
Molnár	Joannes	17	r. kat.		Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Rudolphus, ord. fiscalis com. Poson. (compl. com. tab. jud. assessor)	1836	Nagyszombat		1836 Ph2, 1837 Ph2		
Böls	Franciscus	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Joannes	1820		1820 Ph1			
Zuregh	Andreas	18	r. kat.		Hungarus	Vaikony	Vojka nad Dunajom	tutor Georgius Zuregh, parochus	1832	Nagyszombat	1832 Ph1	1833 Ph2		
Barényi	Sigismundus	16	r. kat.	nob.	Hungarus	Vajka	Vojka nad Dunajom	Stephanus	1838	Pozsony	1838 Ph1	1839 Ph2		
VÁRKONY														
Fekete	Stephanus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Várkony	Vrakúň	pater, priv. aecon.	1806		1806 Ph1	1807 Ph2	1808 J1	
Gönczöl	Alexius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Varkony	Vrakúň	Theresia	1826		1826 Ph1			
Zureg	Franciscus	19	r. kat.	nob.	Hungarus	Varkony	Vrakúň	Stephanus	1821			1821 Ph2		
Gönczöl	Gáspár	16	r. kat.		Hungarus	Várkony	Vrakúň	János, jegyző Vásáruthon Pozsony vm.	1845		1845 Ph1			
Nagy	Stephanus	18	r. kat.		Hungarus	Varkony	Vrakúň	Paulus	1808		1808 Ph1			
VÁSÁRÚT														
Konkolyi	Stephanus	16	r. kat.	ignob.	Hungarus	Vásárúth	Trhová Hradská	Stephanus	1829		1829 Ph1			
Fridrich	Móricz	17	r. kat.		Hungarus	Vásárút	Trhová Hradská	János, nyugalmazott uradalmi tisztartó Pozsonyban	1847	Nagyszombat		1847 Ph2		
Zalka	Ignatius	18	r. kat.		Hungarus	Vásárút	Trhová Hradská	Franciscus, provisor	1815				1815 J1	1816 J2
Fazekas (Fazikas)	Josephus	16	r. kat.		Hungarus	Vásárút	Trhová Hradská	Elisabetha, deg. in Téfalu, d.c.	1807		1807 Ph1	1808 Ph2	1809 J1	1810 J2
Fridrich	Augustus	17	r. kat.		Hungarus	Vásárút	Trhová Hradská	Joannes, provisor venerabilis capituli Poson.	1843	Pozsony	1843 Ph1	1844 Ph2		
ZSIGÁRD														
Erdélyi	Ignatius	21	r. kat.		Hungarus	Zsigárd	Žihárec	Joannes, colonus	1849			1849 Ph2		
Lőrintzy (Lörentzy)	Antonius	17	r. kat.	nob.	Hungarus	Zsigárd	Žihárec	Antonius, deg. Timavia	1818		1818 Ph1	1819 Ph2	1820 J1	1821 J2
Úrge	János	18	r. kat.		Hungarus	Zsigárd	Žihárec	János, földműves	1847	Nagyszombat		1847 Ph2		